

Ludo Štúr

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 28
43-44/2013
26. október 2013

Cena 1,- €

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

POLITIKA BEZ OBSAHU
NEMÁ ADRESÁTA
Strana 4.

DOBRE POČTY VEDÚ
K SPRÁVNÝM OPATRENIAM
Strana 5.

EURÓPA NA RÁZCESTÍ -
KAM SA VYDAŤ?
Strana 6.

BIL SA ZA SLOBODU UHORSKA,
NIE VŠAK ZA SLOVÁKOV
Strana 9.

V MATICI OTVORÍME OKNÁ,
ABY SME VYVETRALI
Strana 12.

SLOVO O SLOVENSKU

Môj obľúbený priateľ americký spisovateľ Ernest Hemingway napísal nádhernú sentenciu, že svet je krásne miesto a stojí za to na ňom žiť. Ja dodávam, že ak je svet krásne miesto, Slovensko je to pravé miesto pre život. Mám doma v Zemianskom Podhradí matičný preukaz môjho otca Štefana Machalu z čias prvej ČSR. Nedávno som nad ním sedel a rozmýšľal, či by som svojho otca mohol nazvať vlastencom. A keď som si premietol jeho život z rokov 1944 - 1945, keď pomáhal partizánom oddielu Hurban kapitána Miloša Uhra, v ktorom bojovala aj sedemnášťročná Evička Kristínová, pochopil som, že vlastencom bol.

A súčasnosť? Len zdanlivo sú slovenskí vlastenci vyhynutý druh. Mám taký osobný rituál: keď som vo Svätom Kríži, v dnešnom Žiari nad Hronom, zájdem do krypty katolíckeho kostola, v ktorej leží biskup Štefan Moyses. Keď som v Turčianskom Svätom Martine, zájdem k hrobu Karola Kuzmányho. V piatok 18. októbra na Lukáša som videl desiatky celkom živých vlastencov na valnom zhromaždení Matice slovenskej. Som nadšený z toho, akým smerom sa ubera najmä Mladá Matica, a verím, že sa s jej členmi vo štvrtok 24. októbra stretnem na Kohlwalde pri Levoči, kde so strednou drevenárskou školou obnovíme hájovňu, v ktorej sa stretávali levočskí štúrovci. Počúvate dobre, žoldníci v SME a v pridružených protislovenských médiách, odkazujem vám dobrú správu pre Slovensko: Traste sa - Matica slovenská mladne! A to mladnutie prichádza z východu - Ex oriente lux. V Košiciach do konca roka pribudne bronzový reliéf prvého predsedu SNR Jozefa Hurbana, ktorý Košice obsadil 2. februára 1849, a nebudeme tak zbožšťovať táraja Máraia, ktorý oslavne v novinách vítal Horthyho rozbíjanie Československej republiky. Košice sú a budú naveky slovenské! Matica tu od 18. októbra 2013 bude na to, aby strážila integritu Slovenskej republiky a zahatala všetky šialené vízie Vojtecha Bugára o bielych koňoch Horthyho - admirála bez mora.

Drahošlav MACHALA

R - 2013045

www.neografia.sk

Matica slovenská po rokoch káuz a sporov vykročila na cestu sebareflexie a očisty

Matičiarci zvolili za predsedu Mariána Tkáča

Text a foto: Maroš SMOLEC

Takmer 57 percent delegátov Matice slovenskej (MS) na jej valnom zhromaždení 18. a 19. októbra 2013 v Martine podporilo Mariána Tkáča a zvolilo ho za staronového predsedu národnej ustanovizne na najbližšie štyri roky. Z celkového počtu platných 440 hlasov získal 254, čím porazil svojich súperov už v prvom kole voľby. Druhý skončil Igor Kovačovič, doterajší podpredseda, s podporou 32 percent a tretí člen výboru MS Roman Michelko s 9,6 percenta.

Marián Tkáč nám poskytol hneď po opätovnom zvolení rozhovor. Čítajte na strane 12.

Matiční delegáti, ktorých bolo vyše 500, zvolili aj nového predsedu dozorného výboru MS Štefana Martinoviča a tiež úplne nových členov výboru Matice slovenskej. Členmi výboru sa vo väčšine prípadov stali mladí ľudia. Omnoho viac zabodovala aj Mladá Matica ako v minulých rokoch. Aj samotný predseda M. Tkáč to považuje za dôkaz, že Matica oživa a omladzuje sa. Vo svojom vystúpení pred zvolením uviedol, že národnú ustanovizeň musia postupne prevziať mladí matičiarci. Predseda Mladej Matice M. Gešper to považuje za signál, že Mladá Matica získava potrebný priestor na rozvoj matičnej činnosti.

Matica slovenská sa v poslednom čase v očiach verejnosti a médií negatívne zapísala najmä kauzou defraudácie Národného pokladu.

■ BOJ ZA NÁRODNÝ POKLAD

Mnohí z matičných delegátov práve tento počin považujú za zlyhanie vtedajšieho vedenia ustanovizne a žiadajú potrestať vinníkov, ktorí dovolili investovať peniaze a dary Slovákov do špekulatívneho Podielového družstva Slovenské investície. Predseda Matice M. Tkáč už pred dvoma rokmi začal kauzu odhaľovať verejnosti podávaním trestných oznámení na podozrivé osoby zo spáchania tohto trestného

činu. Časť matičiarov v jej vedení sa následne Tkáčovi obrátila chrbtom a začali sa spory. Nebola to kríza Matice, jej radových členov, miestnych odborov v mestách a na dedinách, ale kríza predovšetkým vedenia, keď sa väčšina matičného výboru a predseda dostali do názorových konfliktov. Tieto rozpory sa skončili práve na ostatnom valnom zhromaždení a boj za znovuzískanie Národného pokladu môže pokračovať. „Odpadol mi kameň zo srdca, lebo som sa bál, či sa tento národ pod vplyvom peňazí nepokazí. Ale ukázalo sa, že sa nepokazil, a tento ľud je múdry. Útoky, ktoré som znášal v posledných týždňoch, neboli o ničom

inom, iba o zachránení si vlastnej kože tých ľudí, ktorí majú niečo za nechťami a ktorí boli v čase, keď národ prichádzal o svoj poklad, tam, kde nemali byť. Som spokojný - i keď viem, že ma čaká ťažká práca,“ skonštatoval staronový predseda pred novinármi s tým, že podal trestné oznámenie na prokuratúru na zločineckú skupinu. Podľa Tkáča je väčšina novozvolených členov výboru MS reprezentantom novodobej línie Matice slovenskej, smerujúcej k očisteniu svojho pokriveného mena. „Pnutie sa možno zjmní, zmenší, na výbore zrejme nebudem čeliť tým nekonečným hlúpym útokom ako doteraz,“ uzavrel Marián Tkáč po svojom zvolení.

■ OPONENTI

Po vyhlásení výsledkov sa slova ujal aj protikandidát Roman Michelko, ktorý uviedol, že „vzývateľ zablahažela víťazovi. Ja by som to tiež rád urobil, ak by som vedel, že sa predseda poučí zo svojich chýb a bude mať iný prístup ako v tomto volebnom období“. R. Michelko chce naďalej ostať v Matici a pôsobiť pre jej dobro. Druhý protikandidát I. Kovačovič sa pred delegátmi po voľbe k výsledkom nevyjadril. M. Tkáč pre Slovenské národné noviny uviedol, že všetkým, ktorí boli proti nemu, no neporušili určitú hranicu, chce ponúknuť pokojnú spoluprácu. „Z Matice slovenskej nikoho neodpisujem,“ dodal na záver víťaz volieb M. Tkáč.

Viac informácií na stranách:
2, 12, 23, 24
a v budúcom vydaní SNN 45.

3 OTÁZKY PRE:

Andreja DANKA, predsedu Slovenskej národnej strany

Kandidáti len s vysokou morálkou a kreditom

• Nadchádzajúce župné voľby na Slovensku môžu v mnohom ovplyvniť budúci život obyvateľov regiónov. Podľa čoho by si mali vyberať kandidátov?

Kandidáti na predsedov VÚC a poslancov by mali byť aktívni a kreatívni, a najmä by mali pozorne načúvať občanom, aké majú problémy a starosti. Mali by to byť ľudia bez škandálov, s vysokým morálnym profilom a so spoločenským kreditom. Zároveň by to mali byť odborníci, aby vedeli zaujať kvalifikované stanovisko. Len tak totiž môžu pozitívne posunúť dianie v mnohých oblastiach života občanov. Dôležité je, aby boli vlastenci a aby chceli pracovať v prospech ľudí v regióne, na prospech občanov Slovenska.

• Je podľa vás súčasný model ôsmich samosprávnych celkov vyhovujúci, najmä ak sa hovorí o nutnosti šetriť vo verejnej správe?

Roky rokúce fungoval model troch krajov a bol vyhovujúci. Prečo by sme sa nemali vrátiť k tomuto modelu? Namiesto ôsmich predsedov VÚC, ktorí berú veľké platy, by boli len traja. Mohol by sa znížiť počet poslancov aj úradníkov - je logické, že by sa ušetrili aj finančné prostriedky. Druhá vec však je, že ak sa budeme chcieť vrátiť k pôvodnému modelu troch krajov, táto reforma bude opäť stáť milióny.

• Čo viete vy o reforme ESO a myslíte si, že majú občania o nej dostatok informácií?

Občania nemajú nikdy dostatok informácií. Ak by mala Efektívna, Spofahlivá a Otvorená štátna správa fungovať tak, ako to deklarujú jej reformátori, ak by skutočne občan všetko vybavil pri jednom okienku, bol by to určite ideálny stav. Všetci však máme skúsenosti s tým, že inovácie nie sú dotiahnuté do konca - po každej „reforme“ padajú servery a ľudia zažívajú ešte väčší chaos než predtým. Doteraz vlastne ani jedna reforma štátnej správy nebola efektívna - len sa na budovách vymenili tabule pomenovania úradu a väčšinou sa ešte aj zvýšil počet jej zamestnancov.

Zhovára sa Ivan BROŽIK

Foto: archív

V SNN 45/2013
SI PREČÍTAŤE

■ Kto neustále nahľadáva už aj tak neisté základy svetovej demokracie a ekonomiky
■ Novembrové udalosti, ktoré by nemali na Slovensku zapadnúť prachom
■ Viera Strnisková hrala v mnohých rolách a najmä ako matka bola skvelá

Matica má povinnosť zjednocovať slovenský národ v duchu kresťanstva a národných tradícií

Matičiarov pozdravili skutočné osobnosti a inteligencia

Text a foto: Maroš Smolec

Na valnom zhromaždení Matice slovenskej (MS) sa zúčastnilo mnoho významných hostí. Pozdravné listy zaslali matičiarom predseda vlády R. Fico i minister školstva D. Čaplovič. Pozdravný list prečítal štátny tajomník ministerstva školstva Štefan Chudoba. Prišiel aj predseda Trnavského samosprávneho kraja Tibor Mikuš, ktorého následne zvolili za člena výboru MS. Nechýbali ani zástupcovia slovenských cirkví.

Nitriansky biskup Viliam Judák, emeritný arcibiskup Ján Sokol, ako aj duchovní rímskokatolíckej, gréckokatolíckej aj evanjelickej cirkvi. Ján Sokol matičiarom poželal a pomodlili sa spolu Otčenáš (na snímke vpravo).

■ SKORO STO ROKOV

Z Nemecka prišiel aj významný slovenský vlastenec a bojovník za štátnu samostatnosť, už deväťdesiatdeväťročný Imrich Kružliak (na snímke vľavo). Po svojom plamennom prejave, v ktorom vyzdvihol Slovensko ako trvalú súčasť Európskej únie a pripomenul, že Nemecko, ako aj jeho kancelárka Merkelová sú našimi spojencami, vyslúžil si najdlhší potlesk vyše päťsto stojacich delegátov. Táto chvíľa mnohým vtisla do očí slzy... Medzi hosťami bol aj predseda Slovenskej národnej

strany Andrej Danko i poslanec NR SR právnik Mojmir Mamojka. Slovákov žijúcich v Amerike zastupoval Jozef Janek a Augustín Lang z Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Prišli aj mnohé ďalšie osobnosti, skutočné kapacity slovenského národného života. „Matica slovenská má nezastupiteľný význam v Slovenskej republike. Podporujem národné, sociálne a matičné myšlienky. Nikto mi nevezme moje matičné presvedčenie,“ uviedol vo svojom liste minister školstva, ktorý pripomenul, že patrí medzi politikov, ktorí sú dlhodobo a pravidelne predplatiteľmi aj Slovenských národných novín. Trnavský župan Tibor Mikuš uviedol, že pred odchodom na valné zhromaždenie Matice sa stretol s kardinálom Korcom, ktorý matičiarom odkázal: „Matica slovenská musí zjednocovať slovenský národ v duchu kresťanstva a národných tradícií.“

■ TAJNÁ VOLBA

Po vystúpeniach hostí nasledovalo pracovné rokovanie delegátov. Predsedajúcim sa stal Jozef Šimonovič. Na úvod delegáti prerokovali vo-

lebný poriadok zhromaždenia. V búrlivej diskusii sa sporili najmä o bod 8, ktorý doň vložil výbor MS a ktorý zakazoval kandidovať na matičné funkcie nominantom, ktorí v minulosti pracovali pre Štátnu bezpečnosť (ŠtB). Nakoniec na návrh delegátky MO MS z Ivanka pri Dunaji väčšina delegátov (257) tento bod z poriadku vypustila. Diskutovať už teda nebolo o čom a voľba sa otvorila pre všetkých troch kandidátov na predsedu. Atmosféra v sále sa definitívne upokojila. Nasledovalo schválenie Správy o činnosti a hospodárení Matice slovenskej v období rokov 2010 až 2013 a Správy o činnosti dozorného výboru MS. Potom traja kandidáti mali desať minút na predstavenie svojich vízií o budúcnosti Matice a v piatok v nočných hodinách nasledovalo tajné hlasovanie. Delegáti zvolili Mariána Tkáča za predsedu Matice slovenskej, Š. Martinkoviča za predsedu dozorného výboru MS, nových členov výboru a dozorného výboru MS. V sobotu oznámili oficiálne výsledky voľby a nasledovala diskusia o Matici, jej problémoch, budúcnosti a smerovaní.

Októbrové plénum NR SR aj o uprednostňovaní v ordináciách

Opäť neobyčajne obyčajná schôdza

Ivan BROŽÍK – Foto: autor

Už iba tridsaťosem pracovných dní čaká poslancov parlamentu v tomto roku. Len na októbrovej schôdzi budú musieť prerokovať najmenej deväťdesiatštyri bodov do jej programu. Schôdza sa začala už tradične v utorok, niekoľko dní predtým, ako aktuálne vydanie SNN uzrelo svetlo sveta. O výsledkoch rokovania tejto schôdze budeme informovať v ďalšom vydaní SNN.

Najviac bodov do jej programu predložilo ministerstvo financií, ministerstvo práce a ministerstvo životného prostredia. Októbrová schôdza môže vojsť do dejín aj ako schôdza, na ktorej vládna väčšina podporí opozičný návrh z dielne MOSTA – HÍD. Ten by mal ukončiť doterajšiu smutnú prax, že v ordináciách lekárov majú prednosť tí, ktorí si za zdravie môžu dovoliť platiť rôzne príplatky, pred tými, ktorí si celý život platili „iba“ zdravotné odvody. Ak návrh zákona prejde, vyhradené časy pre nadľudí prestanú existovať ako ucelený blok a lekári budú musieť medzi ich termínmi ordinovať aj pre obyčajnú pospolitosť.

■ DANE PO NOVOM

Minister financií Peter Kažimír predkladá viaceré zmeny. Nedokáže

vraj pochopiť, ako niektorí podnikatelia očividne bohatnú z roka na rok, ale dane neodvádzajú, vykazujú podnikateľskú stratu. Čosi ako daňová licencia má tomu zabrániť. A donútiť ich konečne aj účtovne vyrábať zisk, lebo až potom im peniaze za licenciu budú uznané ako nákladová položka.

Svetlo sveta by konečne mohol uzrieť aj Škripekov návrh zákonom z nášho života vytesniť pornografiu a amorálnosť – aspoň na mediálnych nosičoch, keď už nie v myslení ľudí. Poslanci Martoň a Brixí zrejme prerazia so zákonom, ktorý zakrúti krk „šmejdom“ a konečne bude pred nečestnými obchodnými praktikami chrániť bezbranných dôchodcov. Poslanec Hlina chce zaujať zákonom o používaní štátnych symbolov a

všeobecne by bol prospešný zákon o ochrane verejného záujmu pri výkone funkcií verejných funkcionárov. Samozrejme, bude sa opäť hlasovať o budúcej hlave Úradu na reguláciu sieťových odvetví.

■ PROTI REALITY ŠOU

Do programu októbrovej schôdze zaradili niekoľko skutočne prospešných návrhov zákonov. Ako diváci a zároveň ako voliči preto naozaj dôsledne selektujme populizmus a cirkusové variácie z produkcie niektorých poslancov, ktorí zrejme dodnes nepochopili, prečo vlastne na Dubčekom námestí chodia „pracovať“. Oni si totiž dovoľia iba to, čo im tolerujeme my. A naozaj môžeme predpokladať, že cirkus to zas bude.

Prázdna sála Slovenského parlamentu v Bratislave.

VŠIMLI SME SI

Južné Slovensko zasypali volebné veľkoplošné pútače. Ich zadávateľia drzo a v rozpore so zákonom vytlačili tieto reklamy v maďarskom jazyku. Napriek tomu, že zákon hovorí, že na území Slovenska musia byť v slovenskom jazyku a až potom, v menšom rozmere v jazyku národnostných menšín.

Nezákonné výťahy k moci

Župani alebo tí, ktorí by sa nimi chceli stať a pochádzajú z maďarských etnických politických strán, si však ťažkú hlavu zo slovenských zákonov nerobia.

Jednoducho ich ignorujú. Na politike SMK by to nebolo nič prekvapujúce. Zaráža to však v prípade strany MOSTA – HÍD, ktorá by mala „spájať“, a nie rozdeľovať. Sama si to dala do programového sloganu. Keď sa mal jej kandidát na predsedu samosprávneho Trnavského kraja László Nagy vyjadriť pre médiá, prečo ignoruje zákon, veselo a s úsmevom povedal: „Lebo je zlý.“

Ján ČERNÝ

A že pokutu rád zaplatí. Je fakt, že naše pokuty za porušovanie jazykového zákona sú smiešne, niečo vyše 600 eur, a pri nákladoch na bilbordovú kampaň v státisícovej hodnote sú absolútne zanedbateľné.

Iné však udiera do očí. Začnem jazdiť po našich diaľniciach rýchlosťou nad 150 km/h, lebo... zákon

o stotridsiatke je zlý? Zastrelím predavačku v obchode, lebo – trestný zákon je zlý a ja si môžem strieľať, koho chcem a kde chcem? Najväčším ohrozením demokratického zriadenia a jeho základných funkcií je vedomá, cielená a verejná ostentatívna ignorancia jeho zákonov. Beztrešná a arogantne prezentovaná. A to v týchto mesiacoch robia politici dvoch spomínaných etnických strán. Na Slovensku totiž môžeme mať pokojne aj anarchiu, čo tam po demokracii, najmä ak ide o výťahy k moci.

Diktatúru proletariátu nahradila diktatúra kapitálu

Súčasníkov premáha anarchia rozkladu

Mnohí ho milovali, mnohí nenávideli. Sám po veľkých sklamaníach z domáceho vývoja opustil navždy svoju vlasť a umrel v cudzine. Jeho slová pred dvadsiatich rokov však platia, či sa to niekomu páči alebo nie. Pesničkár Karel Kryl, idol námestí v novembri 1989 a tak povediac aj kolega – dopisovateľ ešte starej, „modrej“ Smeny – bol vizionár.

Videl svet, ten náš malý post-boľševický, ako sa rúti do hodnotovej záhuby. Preto sa rozišiel s Václavom Havlom, preto sa postupne oddelil od tých, ktorí november 1989 využili iba na svoj osobný, mocenský či vlastnícky prospech.

■ AKÍ SÚ POLITICI

„Politici sú zastrašení a zastrašovaní, kúpení, prípadne odstránení do záhadného mlčania. Mnohým je znemožnený prístup do oznamovacích prostriedkov. To všetko pre ústretovej preprosťatosti redaktorov, novinárov, vedúcich rozhlasu a televízie. Klausov výrok: peniaze nesmrďia, umožnil transformáciu boľševického majetku, nakradnutého počas predchádzajúcich

štyridsiatich rokov, do nového kapitalistického vlastníctva. Vládne nám pragmatizmus počítačových mozgov. Pragmatizmus žobrania o omrvinku.“ Takto sa Karel Kryl vyjadril ešte v roku 1992.

ČO IMI NEPÍŠU

Karel KRYL

„Diktatúru proletariátu nahradila diktatúra iná, a to diktatúra kapitálu,“ píše Britské listy. Kapitalistické hospodárstvo dnes viac ako produkcia reálnych hodnôt ovládajú burzové špekulácie. Vytvárame virtuálne peniaze, dávame priestor nenásytným bankám, zakladáme nové a nové krízy. Britské listy sa spýtali, čo nám zostalo

zo sľubov o prosperite, ktorá nás čaká v novej „demokracii“? Súčasná kríza je vizitkou všetkých ponovembrových vlád. A je smutné, že je i našou vizitkou. My sme totiž dopustili a umožnili, aby si mnohí naši kapitáloví politici vytvorili štát v štáte, v ktorom my občania hráme iba úlohu štatistov a nanajvýš najomnej pracovnej sily. My postupne dovoľujeme novodobým kniežatám dopustiť zánik nášho štátu a premeniť ho na ich vlastníctvo.

■ IGNORANCIA

Európa sa začína opäť deliť. Rôzne jej územné celky si bez ohľadu na čokoľvek prívlastňujú šialenci, vyhlasujú pre ich územia nové názvy a výsostné symboly. Chvália sa ignorovaním zákonov a stanovujú pravidlá nanajvýš zisťné vo vlastný prospech. To už nemá s demokraciou nič spoločné. Aj Slovensko už zachvátila anarchia rozpadu a konečnej etapy jeho rozkladu. Vlastná krajina nám mizne pred očami a my sa po večerach pozeráme na Panelák alebo hodnotíme sexuálne úspechy Vyvolených. Príliš málo, príliš.

(ib)

Košútova tabuľa v Bratislave?

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ

Slovenské národné noviny ako prvé informovali o zámere Veľvyslanectva Maďarskej republiky (VMR) v Bratislave umiestniť na svojej budove pamätnú tabuľu politikovi 19. storočia L. Košútovi. Tabuľa je už vyrobená, ale dátum jej osadenia zatiaľ podľa hovorca VMR nie je presne stanovený. Táto snaha VMR nie je ľahostajná ani Matici slovenskej, keďže osoba L. Košúta a jeho postoje k Slovákom počas meruôsmych rokov sú veľmi rozporuplné. V stanovisku MS k tejto téme sa píše: „Po tom, ako sme sa celé mesiace neúspešne usilovali umiestniť v našom hlavnom meste v Bratislave súsošie solúnskych bratov ako pripomienku 1 150. výročia ich príchodu na územie Slovenska, prichádza informácia, že v tom istom meste na Sedlárskej ulici č. 3 hodlá maďar-

ské veľvyslanectvo odhaliť pamätnú tabuľu maďarskému politikovi Lajošovi Košútovi. Ako vieme, ide o odnárrodného Slováka, ktorý ako „demokrat“ nikdy neuznával slovenský národ a odmietol podávanú ruku Ľudovíta Štúra na uhorskom sneme v rokoch 1847 – 1848. Tým spôsobil dlhodobé napätie v slovensko-maďarských vzťahoch, čo v konečnom dôsledku napokon viedlo k rozpadu Uhorska... Tento zámer a postup možno považovať aj za tichú provokáciu v rámci systematických krokov nášho južného suseda, ktorý sa neusiluje dostredivo a podľa európskych zvyklostí budovať partnerské vzťahy so svojimi susedmi, ale otvára staré rany a sype do nich soľ... To nás oprávňuje dôrazne žiadať orgány hlavného mesta i Slovenskej republiky, osobitne Mi-

nisterstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR, aby tento zámer neodkladne preskúmali a posúdili, osadenie tabule odložili a následne našli spôsob, ako celú záležitosť vyriešiť.“

KOMENTÁR

Hovorca VMR neoficiálne pre naše periodikum povedal, že bronzovú tabuľu s rozmermi 90 x 60 centimetrov financovalo sumou vyše štyri tisíc eur maďarské veľvyslanectvo a je vraj na nej iba meno politika a roky jeho narodenia a úmrtia. O zámere osadiť pamätnú tabuľu vraj informovali všetky relevantné slovenské orgány, teda úrad primátora hlavného mesta, starostka mestskej časti Staré Mesto aj pamiatkarov. Veľvyslanectvo možno naše úrady o zámere informova-

lo, lenže ako sa ukazuje, tie zatiaľ o tom veľa nevedia.

„O tabuľi, ktorú bude odhaľovať maďarské veľvyslanectvo, nemá primátor Milan Ftáčnik bližšie informácie. Mesto by sa k nej vyjadriť, pokiaľ by maďarské veľvyslanectvo o zásadách umiestňovania pamätnej tabule informovalo,“ vyhlásil hovorca bratislavského primátora S. Ščepán. Podobne je vraj na tom starostka mestskej časti Staré Mesto T. Rosová, aj ministerstvo kultúry. Budova veľvyslanectva na Sedlárskej ulici je oficiálne územím Maďarskej republiky, no umiestnenie akejkoľvek tabule na jej priečelí musí schváliť pamiatkový úrad. Tam o iniciatíve počuli už v apríli, keď prijali žiadosť. „Krajský pamiatkový úrad v Bratislave následne žiadateľa vyzval o doplnenie podania o stanoviská magistrátu a mestskej časti Staré Mesto a do doplnenia podania prerušil konanie. Do dnešného dňa nebolo doručené stanovisko mestskej časti Staré Mesto,“ uviedol riaditeľ úradu P. Jurkovič.

Kontroverznosť osadenia tabule i samotnej osoby je zjavná a aj

historici európskych dejín majú na Košúta svoje názory. Golo Man (autor knihy Deutsche Geschichte im 19. u. 20. Jahrhundert) vidí v Košútovi samofúbeho revolucionára, ktorý bol tým najbláznivejším nacionalistom, aký sa do tých dob vyskytol. Nemaďarské národy postavil pred voľbu medzi úplným podriadením bez možnosti vlastnej existencie alebo vyhladením. Britský historik Taylor (autor diela The Habsburg Monarchy, 1947) o ňom tvrdí, že bol prvým diktátorom, ktorý sa dostal k moci prostitúciou idealizmu v službách národných vášní. Anglický historik Edward Crankshaw v knihe Pád rodu Habsburgovcov (1963) ho charakterizuje takto: „Chcel byť Maďarom ako Rakúšan Hitler Nemcom či Mussolini Rimanom. Košút je Slováč, slovenský sedliak, jeho matka nevedela po maďarsky.“ Nemecký historik Franz Herre v životopise Františka Jozefa hlása tézu, že Košút bol Slováč, ale s vrúcnosťou renegáta sa cítil byť Maďarom. O pôsobení L. Košúta bližšie píšeme na inom mieste tohto vydania SNN.

Viac sa dočítate o tejto téme aj na strane 9.

Šamani grantov a vysávači fondov

Maroš M. BANČEJ

Skutočná kultúra na rozdiel od svojej komerčnej nevlastnej sestry si vie na seba zarobiť len výnimočne. Práve preto je pre zdravé fungovanie spoločnosti potrebný objektívny, a najmä funkčný grantový systém. Pôvodný zámer vyústil začiatkom deväťdesiatych rokov do fondu Pro Slovakia, ktorý vznikol na ministerstve kultúry. Odvtedy sa jeho koncepcia niekoľkokrát menila a najmä – rok od roku bol finančne chudobnejší. Dnes je grantový systém nočnou morou pre organizátorov kultúrnych podujatí, najmä pre neuveriteľné papierovanie okolo a neistotu, kedy financie prídu. Lenže pozornej-

ší cititeľ kultúry môže zistiť, že existujú subjekty, ktoré grantový systém vedia využívať pomerne šikovne a už dlhší čas. Pri zvyčajnom blúdení po internete mož-

POZNÁMKA

no naraziť aj na blog, v ktorom autor naznačuje veľmi zaujímavé súvislosti, práve čo sa príspevkov na literatúru týka. Zorganizovať divadelný či hudobný festival vyžaduje totiž o niečo viac námahy, ako vydať knihu či zorganizovať literárne podujatie. Medzi nami, skôr návštevník koncertu pozná, že muzikanti prvý raz chytili nástroje do ruky pred mesiacom, ako to, že príslušný mladý básnik len deklamuje nesúvislé riadky skrývajúce sa za postmoderný experiment. Najmä ak ich ešte číta v angličtine či trebárs v švédčine s pračudesným paralelným prekladom. Samostatnou kapitolou je aj vydávanie kníh, vi-

ažucich sa na podobné podujatia. Teoreticky stačí podať žiadosť o grant a ak žiadateľ už nejaký čas funguje s podmurovkou, že ide o európsku kultúrnu aktivitu, peniaze dostane. Príslušné schvaľovacie grantové komisie sú v jadre konštantné a opatrná obmena členov sa ani náhodou neprejaví na princípe, ktorým pridelujú eurá. Kniha s názvom

Kultúrna kolonizácia Slovenska počas prvej CSR nemá takmer nijakú šancu na grant. Zato zborník *Obraz obrazu* v obraze mladých experimentálnych Škandinávcov má reálne šance, že sa naň peniaze nájdu. Na už spomínanom internete sa objavili zaujímavé zistenia. Niektoré z podporených kníh jednoducho nie je možné nájsť ani v Národnej knižnici v Martine, ani v Univerzitetnej knižnici v Bratislave, kam zo zákona musí každý vydavateľ poslať svoje výtlačky. O tom, že by ste ich našli v nejakom knihkupectve, prípadne v najväčšej slovenskej knižnej internetovej sieti Martinus ani nevraviac. Niektoré to skrátka vie. Nenabí sa tak ako profesionálni veľkovysávači európskych fondov, ale na štandardné prežitie to stačí. Akurát sa môže stať, že na skutočne talentovaného mladého autora, ktorý nemá tútora „v obraze“, už nijaké euro nezvýši.

SPOZA OPONY

Rakúske veľvyslanectvo, ako aj rakúske kultúrne fórum sú nerozlučne spojené s príbehom hlavného mesta. Tak ako napokon mnohé veľvyslanectvá – britské je v pamiatkovej budove pešej zóny, ulica sa volá Panská.

Prvá adresa nemeckého bola na parádnom mieste, kde pohotovo vystaľovali jeden ústav SAV, presklený dvor budovy rovno za chrbtom hotela Devín sa stal výborným miestom, keď ktorýsi z veľvyslanecov dal priechod svojej záľube vo výtvarnom umení, čo ocenil nejeđen slovenský výtvarník.

Francúzske sa dokonale rozhostilo v starom meste, rovno v jeho srdci, kultúrnemu inštitútu Francúzskej republiky vidno cez veľké okná priamo do kuchyne. Tam pohotovo vystaľovali lekárske Ústav výživy ľudu. Ústav prestal byť v centre a napokon aj ľud dostal inú výživu.

Príbeh amerického veľvyslanectva, ktoré bolo pôvodne

konzulátom, je najdramatickejší, lebo im budova oddávna patrila. Aj najviac zasiahlo do podoby námestia v strede mesta. Premena na veľvyslanectvo je – tuším ako jediné vyvesuje americkú vlajku – spojená aj

1989, tu vlastne vzniklo – aby neskoršie aj zaniklo – centrum VPN, Verejnosti proti násiliu. Krajšiu budovu ťažko nájsť.

Kulturforum usporiadalo veľa podujatí, budova neraz praskala vo švíkoch. Matičiar

lili. Mozartovu budovu, ako píše rakúska tlač, privatizovali dvaja zámožní ľudia – jeden Slováč, druhý Rus.

Vďaka Kulturforu je po celom Slovensku rakúska kultúra ak nie dobre, tak lepšie zná-

Kulturforum je oproti prezidentskému palácu, v priestoroch, ktoré patrili predtým banke, Slovenskej sporiteľni, dcére rakúskej banky Die Erste. Z dvoch strán má sklenené steny – z jednej i druhej strany vidia dnu všetci okoloidúci. Program skvelého zabývania sa na novej adrese trval azda tri hodiny. Vynikajúci huslista svetovej triedy D. Karvay s rakúskou L. Kusztrich. Pôžitok rozosiela francúzskymi, anglickými a nemeckými, resp. viedenskými, rakúskymi šansónmi skvelá, publikum nadchýňajúca rakúska speváčka V. Sajdik (s rodinnými koreňmi zo Šajdíkových Humenec). A všetko vyvrcholilo burácajúcim rokovým koncertom, aký ešte pod oknami prezidentského paláca neznel, s hráčmi, akých tu ešte nevideli – prím viedli dvaja veľvyslanci: americký a rumunský. A s nimi dvaja primátori veľkých slovenských miest. Pre publikum je na novej adrese prístupná zrejme prvá z mnohých – výstava jedného z najznámejších rakúskych umelcov Erwina Wurma.

Prečo majú Rakúšania steny zo skla

Dušan D. KERNÝ

s tam prítomným matičiarom prof. Ivanom Lalahom.

Výrazne sa umiestnilo veľvyslanectvo Rakúskej republiky a jeho kultúrny inštitút v staromestskom pamiatkovom Mozartovom dome, ako šesťročný tam koncertoval Wolfgang Amadeus.

Bola to najradikálnejšia premena. Dovtedy v prekrásnej budove sídlila Večerná univerzita marxizmu-leninizmu a po páde starého režimu, po novembri

Anton Hykisch tu predstavoval vydania románov o postavách spoločnej minulosti. Ivan Gašparovič ešte ako predseda parlamentu si na komornej večeri vypočul, že tak skoro pre kandidáta na vstup do Únie – Slovensko – nebude veru ani priame diaľničné a ani priame železničné spojenie, vlastne prepojenie Bratislavy s Viedňou. Pred pol druhu rokom však Kulturforum prišlo o strechu nad hlavnou a hostovalo tam, kde ho prítu-

ma. Je realitou, že oba nielen blízke, ale aj priateľské krajiny a národy spája mnohé, na čom má zásluhu práve Kulturforum. Potvrdenie silných väzkov, vrátane silnej rakúskej prítomnosti, zdôraznili štátni tajomníci oboch ministerstiev zahraničných vecí – R. Lopatka a P. Javorčík – pri podujatí celoslovenského významu. Kulturforum v Bratislave dostalo novú adresu. Nová pevná kotva – ako povedala vedúca KF B. Trinkl.

SEBAOBRAHA

Na košíckom sídlisku Luník IX s príchodom jesene sa začala demontáž ďalšieho absolútne zničeného obytného domu. Pri deložovaní rómskych obyvateľov musela samozrejme asistovať aj polícia. Problémy Oskara Dobrovodského s rómskymi susedmi na Družstevnej ulici v Malackách sa nekončia, naopak, ešte sa prehľbujú. Európska komisia nám pravidelne posila odporúčania, ako sa máme správať k rómskej menšine, no nie sme v tom sami.

Smutné panoptikum

Susedné Česko postihli také protirómske nálady, aké si krajina nepamätá. Okrem pravicových extrémistov už vychádzajú do ulíc aj bežní ľudia. Nemecký Die Welt o tom píše ako o novom českom národnom športe.

Podpredsedníčku Európskej komisie Viviane Redingová nahneval spôsob, akým sa vedie kampaň pred jarnými komunálnymi voľbami vo Francúzsku, kde kandidáti akoby neriešili nič iné než Rómov. Keď sa už ozval aj minister vnútra Manuel Valls, ktorý volal po deportáciách Rómov do Bulharska a Rumunska, Redingová reagovala dosť ostro: „Ak sa nemýlim, vždy, keď sa vo Francúzsku blížila voľba, vláda nechce hovoriť o dôležitých veciach, ako je rozpočet a dlh, ale hovorí o Rómoch!“ Francúzskeho ministra vnútra vyhlásil: „Rómovia by nemali ostať vo Francúzsku. Mali by sa vrátiť do svojej krajiny a integrovať sa.“ Eurokomisárka Redingová však tvrdí, že to nie je riešenie a je to v rozpore s európskymi právmi, ktoré umožňujú voľný pohyb. Vyhlásila: „Existuje päťdesiat miliónov eur, ktoré sú k dispozícii na začleňovanie Rómov a ktoré sa nepoužívajú. Zaujímalo by ma prečo.“

Občania Rumunska a Bulharska majú v niektorých krajinách EÚ do konca tohto roku obmedzený prístup na pracovný trh. Nielen Francúzi sa obávajú, čo sa stane po 1. januári. „Rómovia, rovnako ako všetci občania EÚ, majú slobodu voľného pohybu vo všetkých členských štátoch EÚ a právo žiť v inej krajine než v krajine svojho pôvodu,“ reagoval na situáciu hovorca Európskej komisie Olivier Bailly.

Aj ruský denník Pravda uvádza, že pre Európsku úniu sú Rómovia stále vážnejší problém a nevie si poradiť najmä s tými, ktorí sa ilegálne prisťahovali z Bulharska či Rumunska do vyspelých európskych štátov. Pravda píše, že „EÚ uvažuje o deportácii Rómov“. Majú vraj byť presunutí na Ukrajinu. Tá sa k tomu mala zaviazat dekrétom, ktorý je súčasťou procesu jej európskej integrácie. Niektorí pozorovatelia však tvrdia, že ide iba o cieleň a vymyslený útok Kremľa, ktorý vyslovene nesúhlasí s tým, aby sa Ukrajina pričlenila k Európskej únii.

Udajne overenú správu o tom, že by sa z Ukrajiny mohlo stať akési budúce „skladisko“ európskych Rómov, odvysielal aj Hlas Ruska, štátna rozhlasová stanica určená najmä pre zahraničie. Podľa tejto stanice vraj ukrajinský prezident Viktor Janukovič podpísal výnos týkajúci sa Rómov už v apríli tohto roku a teraz vyprší polročné obdobie, ktoré mal na to, aby vypracoval koncepciu presídlenia Rómov a ich sociálnu adaptáciu na Ukrajinu.

Nuž, situácia okolo migrácie európskych Rómov a ich ťažkej integrácie do väčšinovej spoločnosti sa nevyvíja práve najlepšie. Ako vidno, populizmus a čudné nápady sa šíria takmer po celej Európe.

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ

Európska i domáca politika sa ideovo vyprázdnila, chýbajú alternatívy
Už niet presvedčivých ani presvedčených

Eva ZELENAYOVÁ – Karikatura: Peter GOSSÁNYI

Veľké volebné obdobie je pred nami. Niektorí kandidáti to dávajú najavo dávno pred začiatkom kampane. Najmä viacerí prezidentskí kandidáti sa usilujú vstúpiť do povedomia voličov akýmkoľvek spôsobom. Heslo – aj zlá reklama je reklama – začína nadobúdať reálne črty a otravovať občanov. Dokonca odrádza od volieb, a to je pravý opak ich zmyslu. Nedávno stálo pred voľbami Nemecko. Vývoj nielen doma, ale aj na kontinente zmobilizoval elitu národa a niekoľko mesiacov pred voľbami založili stranu Alternatíva pre Nemecko.

V tlači sa objavili titulky ako Kontrarevolúciu vedú významní vedci, ekonómia a právnici a tiež úvahy, že si čoraz násťovejšie uvedomujú, čo im od sociálnych inžinierov hrozí. Nemeckú alternatívu tvoria osobnosti, ktoré v minulosti patrili k rôznym stranám a spojila ich nechť k doterajšiemu fungovaniu politických strán. Volebný výsledok 4,7 percenta je pre stranu perspektívny. Na Slovensku sa zatiaľ nijaká alternatívna strana neobjavila. Pravda, do parlamentných volieb je času dost.

■ ZRADCOVIA A RADCOVIA

Výsledky volieb v Nemecku sú však poučné aj v niečom inom – tam nejstuje iná alternatíva pre víťaza volieb ako účasť vo vláde. Slovensko sa však úspešne vzdaluje európskym zvyklostiam i vlastnej kultúre. Vo vyše dvadsiťročnej histórii štátu trikrát nezostavoval vládu víťaz volieb. K moci sa dostávali strany s rozličným ideologickým základom, ignorujúce zdedené kultúrne špecifiká národa. Robert Fico ich nazval zlepencom a tento výraz skutočne odrádza ich (ne)súdržnosť. A naozaj krkolomnými koalíciami dokázali, že ich hodnotové ukotvenie je iba ornamentom bez obsahového posolstva. Dezilúzia z politiky však plodí nevíťavosť a ľahostajnosť, v ktorej sa dobre darí spod-

ným prúdom. Tie vyplávajú na vplyvné miesta ľudí zrádzajúcich národ, aj keď by mu mali slúžiť. Kriklavým príkladom sú bojovníci za rodovú rovnosť.

Od roku 1998 pravica kritizuje zákon o voľbách najmä pre jeden volebný obvod. Hoci ho mohla niekoľkokrát zmeniť, nestalo sa. A opäť kritizuje a obviňuje, veď Mečiar... Nedávno v Sobotných

dialógoch Slovenského rozhlasu poslanec Gábor Gál (Most – Híd) povedal, že jeho strana preferuje jeden volebný obvod, a priznal, že pri väčšom počte obvodov by strana nemala dosť lídrov. A odrazu sa vynoril neznámy poslanec Pavol Zajac a agentúre SITA poskytol vyhlásenie, že pri väčšom počte volebných obvodov by strana Most – Híd (?)

S výchovou Rómov treba začať od detí

Peter JÁNOŠÍK

Stigmatizácia Rómov neobišla ani pôdu Európskeho parlamentu v Štrasburgu. Na poslaneckej rozprave o situácii Rómov v Európskej únii, ktorá sa dostala do popredia záujmu verejnosti po nedávnych výrokoch francúzskeho ministra vnútra Manuela Vallsa o tom, že Rómovia sú na území Francúzska neželaní, a po škandále švédskej polície, ktorá mala zoznamy páchatelov trestných činov označené podľa ich etnickej príslušnosti, zaznelo, že veľká časť problémov spojená s Rómami je daná ich tradíciami.

Protieuropsky zameraný britský poslanec Paul Nuttall v tejto súvislosti predpovedal nárast kriminality v Británii od 1. januára 2014. Vtedy sa zrušia obmedzenia na trhu práce pre bulharských a rumunských občanov. Zločinnosť sa podľa neho zvýši preto, lebo „mnohí rómski rodičia nútia svoje deti žobrať a kraďnúť“. Ku kritikom sa pridali aj talianski europoslanci Claudio Morganti z Ligy severu, ktorý povedal, že v meste Pisa rómska komunita z bytov, ktoré dostala k dispozícii od úradov, urobila skrýše pre nakradnuté

veci. Eurokomisárka pre ľudské práva Redingová vidí východisko v jednom: „Ak sa nám nepodarí priviesť rómske deti do školy, tak ďalšia generácia bude čeliť ešte väčším problémom ako my teraz,“ varovala a pripomenula, že „Rómovia sú ľudské bytosti“.

■ RÓMOVIA DO ŠKOLY

Proces integrácie Rómov podľa nej zlyhal na troch hlavných problémoch. A to na nedostatku koordinácie medzi tými, ktorí tento proces riadia, na nedostatku politickej vôle na národ-

nej úrovni a na ťažkostiach zúčastnených strán pri mobilizovaní potrebných finančných prostriedkov. Rumunská socialistická poslankyňa upozornila, že Francúzsko, ktoré vyháňa Rómov z táborov, prijalo na sociálne začlenenie Rómov osem ráz viac eurofondov než Rumunsko. Z tradične konzervatívnej Británie prišla správa o rodinnom rómskom gangu, ktorý využíval „prídavkových turistov“, najmä Rómov zo Slovenska, ktorí majú v Británii právo pracovať a žiadať o dávky pre nízkopriemerných pracovníkov. Každý

dosiahol rovnaký výsledok ako v súčasnosti, ibaže minister vnútra Robert Kaliňák viac obvodov odmieta, lebo by poškodili malé strany. A dodal, že je od neho „až groteskné, ako sa stará o malé a národnostné strany“. Zaujímavé, poslanec za KDH vie lepšie, čo potrebujú Most – Híd než jeho vlastný poslanec.

O zmenu volebného systému z pomerného na väčšinový mala záujem už Mečiarova vláda, ale opozičné strany jej vyčítali, že to navrhuje preto, lebo väčšinový systém vyhovuje iba veľkým stranám. Súčasná novela volebného zákona nič prevratné neprináša. Zjednotenie vyplňovania lístkov, kozmetické úpravy volebnej kampane, jej financovanie a ak návrh prejde v parlamente, tak aj hlasovanie o odvolaní prezidenta SR. Hlasovať v referende prostredníctvom pošty až taký výdobytok nie je, keď vezmeme do úvahy nastavenie kvóra. Aby jediné úspešné referendum na Slovensku bolo platné, musel opozičný politik Mečiar mobilizovať svojich voličov. Vyslúžil si za to podanie ruky od vtedajšieho premiéra Dzurinda, ktorý potom hlasovanie o vstupe do Európskej únie vyhlásil za úspech svojej vlády.

■ BEZ VÍZIÍ A PRESVEDČENIA

Politické strany i politici vyčerpali svoju agendu vstupom do Európskej únie. Neponúkajú nijaké vízie. Politické hry vyčerpali voličov. Kandidáti na funkcie zástupcov občanov v aparáte štátu majú tendenciu zosmiešňovať protikandidátov alebo sľubovať vzdušné zámky. Kandidát na českého prezidenta Karel Schwarzenberg v jednom interview povedal: „Aparáty strán sú namierené na kandidáta a nejaké myslenie, nejaké vízie? To už dávno nie je. Nikde sa tu nenachádza presvedčený sociálny demokrat, ani presvedčený kresťanský demokrat... Ani v zahraničí to nie je lepšie.“

člen gangu hral v podvoje inú úlohu: prisťahovalcom zabezpečovali ubytovanie, pomáhali im získať číslo sociálneho poistenia či založiť bankové konto, tlmočili im na úradoch. Dávky, ktoré úrad imigrantom vyplácali, si gang nechával. Finančný a colný úrad odhalil 124 bankových účtov, na ktoré od úradov odtieklo podvodníkom zo štátnej kasy v prepočte 632 000 eur.

■ SLOBODA TELA

Ani pražskému rabínovi Karolovi Sidonovi nie je osud Rómov ľahostajný a porovnáva ich so Židmi: „Židia a Rómovia sú diametrálne rozdielne komunity. Jedna je založená na slobode ducha, druhá, povedal by som, na slobode tela. Ale jedno majú spoločné. Staročia žijú v diaspóre, pohybujú sa v prostredí, ktoré nie je ich domovinou, sú nechcení. Tak Rómovia, ako aj Židia vzbudzovali v minulosti a rovnako vzbudzujú v súčasnom modernom svete neveriteľnú averziu okolia.“

Jednotka trápnosti – jeden kovačič

Drahošlav MACHALA

Redaktor Markízy Michal Kovačič sa má rád. Je to ťažký suverén, preto ťažký macher. Keďže je to redaktor mladý, je aj primerane namyslený a, pravdaže, krásavец inteligentný. Postupom času, ako sa ostriedal, získal ostrohy aj rutínu, stratil pokoru aj zmysel pre realitu. Každodenná prítomnosť na obrazovke vyvoláva v podobných mladíkoch dojem, že už zjedli všetku múdrosť sveta, preto si môžu dovoliť všetko. Popularita zvädza k veľikášstvu. Drzosť považujú dnešní redaktori za základný postoj k životu i ako súčasť profesie, ako sa presadiť. A široké lakte za súčasť vydiarania verejných činiteľov. Preto strácajú súdnosť, lebo hrubosť i neslušnosť či nevhodný nátlak považujú za súčasť „tzv. profesionality“. Zatiaľ z toho skôr trčí neokrúchanosť a chrapúnstvo.

Michal Kovačič po prvý raz narazil v prípade s konateľkou Interblue Janou Lütken v januári 2010, keď ju ako dotieravý redaktor Markízy v Zürichu atakoval spôsobom, ktorý je aj

v západných demokraciách celkom neprimeraný, preto nanajvýš trápny. Naši novinári nielenže nemajú zmysel pre mieru, ale pre ľudí, ktorí pracujú vo verejnom sektore, sú skrátka príťažkou.

O ČOM JE REČ

Vrchol drzosť predviedol pri návšteve hlavy štátu susednej Českej republiky v utorok 27. februára 2013. Prezident ČR Václav Klaus upozornil, že sa ako priatelia s prezidentom SR Ivanom Gašparovičom vzájomne vážia, preto nechceli ponúkať bulvárny médiám zámenku na narážky a neodovzdali si vzájomne oficiálne vyznamenania. Michal Kovačič sa toľko hotoval k otázke, do ktorej chcel silou-mocou vkomponovať nejakú vtípnosť, až ho jeho ľudsky tupá otázka ponížila a „spadol do vlastnou hlavou vykopanej jamy“. Chcel sa prezidenta Ivana Gašparoviča spýtať, či nedal Václavovi Klausovi aspoň nejaký osobný dar, napríklad pero... Narážka

zostala visieť vo vzduchu ako veľká trápnosť. Iba ten, kto dlhodobo pozná prezidenta SR Ivana Gašparoviča, vie, aký vie byť v priateľských stretnutiach pohotový a vtípný. Kovačičovi odpovedal: „Pán redaktor, neviem, či to bola vhodná a dôstojná otázka hodná slušného novinára. Takže vám na ňu nebudem odpovedať. Bol to úder pod pás a vy to viete.“ Mladého majstra sveta z Markízy slovenský prezident vyškolil primeraným spôsobom. Každý človek si vytvára vlastným menom značku ako čaj na tom, čo produkuje. Michal Kovačič sa dopustil primitivnosti a tento moment zostane v jeho novinárskej kariére už natrvalo zapísaný. Odtiaľ sa každá trápnosť a sebaaprezentácia u novinárov bude merať jedným kovačičom. Bude to miera pre tuposť, pre nadutosť a najmä pre vrchol sebaobdivu a servilnosti voči zamestnávateľovi... Samolibý narcista Michal Kovačič je nepoučiteľný: jeho spupné ego sa vždy pri každej tlačovke derie dopredu, ho-

diny si pripravuje nejakú žeboževtipnú otázku, ktorou by šokoval nie celkom pripraveného alebo zaskočeného poslancu či politika.

Aj čitateľov a divákov už prestáva baviť sledovať primitívne, krvavo jednostranné a najmä obudne samolibé spravodajstvo Markízy, lebo sa v nej presadzujú samorasty bez schopnosti vyvíjať sa: kovačičovci, szatmáryovci a najnovšie aj truhlíkové (či turlíkové?). Smer, ktorý v markizáckej žurnalistike predstavujú, nie je novinárčina, iba pôsobenie vplyvovej agentúry ľudí z pozadia. Tá sleduje rozklad slovenskej spoločnosti, popiera základnú slušnosť a hodnoty, ktoré sa všeobecne uznávajú ako normy správania sa. Sú to len sluhovia, ktorí nadbiehajú zamestnávateľom, aby bulvárnosťou zvyšovali takzvanú sledovanosť upadajúcej a do záhuby sa rútiacej Markízy. Markize z krízy nepomôže ani výmena manažmentu za Rakúšana, ktorý pomerom ani zvyklostiam na Slovensku totálne nerozumie. Markize pomôže iba to, ako rýchlo sa zbaví iniciatívnych prvoplánových primitívov, ktorých samolibosť sa dotýka nebies. Kto denne sleduje Markízu, celkom určite stratí zdravý úsudok! Diagnóza znie: Prepnite alebo vypnite...

Zákon hlasnejšieho určuje, komu a ako sa zvýši životná úroveň Ľudia práce u nás zabudli na jednotu

Ivan BROŽÍK – Foto: Ladislav LESAY

Raz sú to učiteľia, inokedy lekári, potom zdravotné sestry a napokon „kováci“. Vždy niekto z tejto skupiny zamestnancov protestuje – a oprávnené – proti nízkym mzdám. Vždy však ako sám volajúci na púšti. Kto kričí hlasnejšie, dostane, alebo dokonca dostane pridané viac. „To, čo sa deje posledné dva alebo tri roky, sa nám postupne rozvíja do javu, ktorý začínam volať profesionálny rasizmus. Je to o tom, kto má väčšiu váhu, kto je niekedy väčší krikľúň, kto je dôležitejší a kto si zaslúži vyššie odmeňovanie,“ vyhlásil nedávno minister financií Peter Kažimír.

Minister Peter Kažimír

Slovensko má ôsmu najnižšiu životnú úroveň spomedzi členských štátov Európskej únie. A to aj napriek tomu, že všetky hospodárske ukazovatele ho radia už teraz, ale najmä perspektívne, medzi popredné štáty spoločenstva. Podľa augustových údajov Štatistického úradu SR sa životná úroveň Slovákov dokonca mierne prepádla, pričom až 13,2 percenta obyvateľov Slovenska ohrozuje riziko chudoby. Je tu teda priepastný rozdiel medzi produktivitou práce a tvorbou HDP a adekvátnou odmenou za prácu

za tento podiel na hospodárskom výsledku Slovenska. Samozrejme, ten rozdiel je celkom očividne uložený do miliónových majetkov, luxusných nehnuteľností a zahraničných kont. Sociálne nožnice sa už neroztvárajú, úplne sa rozpadli a pracujúci človek na Slovensku je takmer v pozícii otroka.

■ ŠTATISTIKY A SKUTOČNOSŤ

Z júnových štatistík Eurostatu o krajinách Európskej únie síce vychádza, že po prepočítaní hrubého domáceho produktu na jedného Slo-

váka zistíme, že dosahujeme len 73 percent priemeru Európskej únie. Na druhej strane – v životnej úrovni dosahujeme 26 až 30 z celkových sto percent priemeru životnej úrovne všetkých štátov v Európe, teda v jej spoločnej časti. Pri jednoduchej matematike vychádza, že až polovica HDP sa u nás „kdesi stráca“. V zahraničí vo forme ziskov a dividend? Na súkromných účtoch jednotlivcov? Ľudovo povedané, polovicu toho, čo v podobe takých či onakých statkov vyrobíme, si privlastní ktosi neznámy, no ktosi nesmierne bohatý. Takáto podoba úžernického kapitalizmu je v starých krajinách Európskej únie mimo zákona už celé jedno storočie. A pri takomto fungovaní ich ekonomik by boli v nepretržitej občianskej vojne.

■ KTO JE PROLETÁR

To nie je ani o Marxovi, ani o Engelsovi a nič to nemá spoločné so socializmom. Proletár je človek námezdné pracujúci, ktorý nevlastní nijaké výrobné prostriedky, a aby si zabezpečil svoje živobytie, musí predávať svoju pracovnú silu vlastníkovi výrobných prostriedkov. Teda každý, kto je zamestnanec, patrí v podstate do tejto kategórie. Hranica chudoby u nás je 346 eur. Minimálna mzda je momentálne stanovená na 352 eur. Všetci tí,

ktorí u nás pracujú za minimálnu mzdu, žijú prakticky na hranici chudoby. Ale ani príjem učiteľa, lekára, zdravotníka, štátneho zamestnanca a iných podobných nezabezpečuje (bez príplatkov za nočné, víkendové služby, sviatky, zmenosť) dôstojné prežitie jeho rodiny.

Odbory sa v posledných rokoch – aspoň to tak vyzerá – vzdali svojej vlastnej opodstatnenosti. Tu a tam nejaký ambiciózný predák vyvolá stavovský protest, ktorý vníma skôr ako výťah k budúcej – aj politickej – kariére, ale protesty ľudí s nízkou životnou úrovňou alebo už aj pod hranicou chudoby Slovensko nezažilo. Masové, spoločné. Kto naposledy videl, že by učiteľ podporil lekára na protestnom zhromaždení? A vnímame ešte vôbec takmer vojnový stav medzi lekármi a zdravotnými sestrami – práve z príčin ich samostatného a izolovaného volania o väčší mzdový prídel? Veď to už, žiaľ, nikoho nezaujímá. Naopak, je zaujímavé, že na „profesionálny rasizmus“, upozorňuje člen vlády, minister financií. Inými slovami, volá aj po tom, aby sa protestovalo jednotne, spoločne, naraz. To je dosť nevidaný jav v politike štátu.

A pridajme ešte ďalšie údaje. Až v desiatich krajinách Únie obyvatelia v priemere zarábajú minimálne štvornásobne viac ako Slováci. Najlepšie sú na tom Luxemburčania, ktorých životná úroveň na hlavu – 274 percent HDP k priemeru EÚ – je najvyššia a polepšila si aj napriek dozvukom hospodárskej krízy. Slovákom veľa napovedajú a možno ich niekedy aj potešia ekonomické ukazovatele zo susednej Českej republiky. Napríklad tamojšia minimálna mzda v prepočte na eurá je vo výške 327,43 eura. Je to však skutočne dôvod na uspokojenie?

Nezamestnanosť na Slovensku je čoraz viac zahmlievanejší údaj Dobré počty vedú k správnym opatreniam

Ján ČERNÝ – Foto: zdroj - equapio

Za nezamestnaného možno považovať osobu staršiu ako pätnásť rokov schopnú pracovať a súčasne takú, ktorá si aktívne hľadá prácu, no nemôže nájsť platené zamestnanie. Mieru nezamestnanosti vyjadruje podiel nezamestnaných k ekonomicky aktívnym osobám. Aká je však skutočná nezamestnanosť na Slovensku napriek jej jasnej definícii, vlastne nevieme.

Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny (ÚPSVR) v lete tradičné chápanie nezamestnanosti premenil na novú definíciu: „... nezamestnaný je ten, koho možno vnímať ako disponibilného uchádzača ... o zamestnanie s objektívnou prekážkou pre okamžitý nástup do zamestnania...“ Naopak, subjektívnu prekážkou by mohla byť neochota nezamestnaného pracovať, jeho nedostatočné predpoklady na výkon práce alebo jeho dlhodobá registrácia na niektorom z úradov práce. Takže na Slovensku máme nezamestnaných, ktorí sa chcú zamestnať, a nezamestnaných, ktorým vlastne ich status vyhovuje. Koľko ich spolu je, nevie nikto.

V tom istom čase sa aj v médiách začala slovná prestrelka medzi vládou SR a Štatistickým úradom SR. Číslo o nezamestnanosti na Slovensku vzájomne neseďeli. „V druhom štvrtroku 2013 celková zamestnanosť v porovnaní s rovnakým obdobím roka 2012 klesla o 1,3 percenta a oproti prvému štvrtroku 2013 o 0,4 percenta,“ tvrdil štatistický úrad. „Podľa konkrétnych čísel a štatistik, ktoré mám zo sociálnej poisťovne a ktoré vychádzajú z prihlášky každého jedného nového zamestnanca, mám opačný názor,“ oponoval minister práce Ján Richter. Do tretice: „Výsledky tohto prieskumu sa podľa nás odlišujú od reality, pretože, opakujem, informácia tvrdých čísel a tvrdých údajov zo sociálnej poisťovne hovorí o niečom inom,“

povedal verejne na tú istú tému minister financií Peter Kažimír.

■ ČO PLATÍ?

Na Slovensku sa miera nezamestnanosti vyvíjala lepšie v porovnaní s eurozónou aj s celou Európskou úniou. Medzimesačne mierne oslabila, a to na 14 percent z júlovej úrovne 14,1 percenta. Rovnako mierne klesla aj v porovnaní s augustom 2012, keď bola na úrovni 14,1 percenta. „Úrady práce, sociálnych vecí a rodiny od júna tohto roka započítavajú ľudí, ktorí sú na aktivačných alebo dobrovoľníckych prácach do nedisponibilných uchádzačov o zamestnanie a umelo tak znižujú nezamestnanosť,“ tvrdí poslanec NR SR za SDKÚ-DS Ľudovít Kaník. Podľa jeho slov úrady práce

tento pokyn dostali od vlády v rámci zmeny interných pravidiel vedenia štatistik o nezamestnaných Slovákoch. Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny toto tvrdenie dôrazne odmieta. Podľa Kaníka však úrady práce v júni takto preradili do kolónky nedisponibilných uchádzačov 5 500 ľudí, v júli už takmer 8 000 a v auguste tento počet presiahol 10 000 ľudí.

Podľa štatistik Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny miera evidovanej nezamestnanosti na Slovensku dosiahla v auguste úroveň 13,70 percenta. Medzimesačne tak klesla o 0,29 percentuálneho bodu. Medziročne je však stále vyššia o 0,51 percentuálneho bodu. Celková miera nezamestnanosti, počítaná z cel-

kového stavu a počtu uchádzačov o zamestnanie evidovaných na úradoch práce, podľa ÚPSVR dosiahla v auguste 14,9 percenta. V porovnaní s augustom minulého roka sa zvýšila o 0,16 percentuálneho bodu. Stav disponibilných uchádzačov o zamestnanie dosiahol v auguste počet 369 636. Medzimesačne ich počet klesol, keď v júli sa uchádzalo o zamestnanie 377 tisíc ľudí.

■ KOĽKO ICH TEDA JE?

Máme nezamestnaných 13,7 percenta alebo rovných 14 percent, alebo ešte viac? Len pre poriadok – organizácia OECD prognózuje Slovensku do konca budúceho roka zvýšenie nezamestnanosti zo 14,2 percenta na 14,7 percenta. Nejde teda o fazuľky, ale v prvom rade o ľudí, občanov Slovenska. A hneď potom o významnú položku v kapitole sociálna pomoc pripravovaného štátneho rozpočtu na rok 2014. Podľa čoho a na základe čoho sa vlastne tvorí? A najdôležitejšia otázka – čo s tými nezamestnanými, ktorí nepracujú, ale úradne prestali byť nezamestnanými?

Realita súčasnosti

POZNÁMKA

Priemerný živnostník na Slovensku vykazuje do daňového priznania mesačný príjem od 400 do 600 eur. Priemerný živnostník na Slovensku z tohto – hrubého – príjmu živi nielen seba, ale aj svoju rodinu. Štát nezaťažuje ničím. Naopak, zbavuje ho starostlivosti o tých, ktorí si z najrôznejších príčin nevedia zaobstarať či zorganizovať prácu pre seba, a teda sú odkázaní na širokú ponuku sociálnych dávok. K živnostníkovi by sa teda mal štát správať ako k vzácnemu „rodinnému striebriu“. Logika nášho štátu je však úplne iná.

Odvodové polená

Keď sa nedávno zvyšovala minimálna mzda, zamestnávateľia avizovali masívne prepúšťanie, lebo náklady na zamestnanca im stúpnu v priemere o 70 centov a nebudú schopní ich „utiahnuť“. Živnostníci zostali ticho. Pretože – len oni sú schopní „utiahnuť“ čokoľvek, na nich možno aj drevo rúbať...

Tak podme rátať. Z uvedeného priemerného mesačného príjmu si živnostník musí od augusta 2013 platiť odvody v celkovej výške 130,27 plus 55,02 eura, teda spolu 185,29 eura. Od januára 2014 sa však táto suma vzhľadom na zvýšenie minimálnej mzdy, od ktorej sa odvodzujú aj odvodové povinnosti, zvyšuje na 133,42 plus 56,35 eura, teda na 189,77 eura. Zvyšuje sa takmer o 4 a pol eura. Živnostníka štyri a pol eura nezabije, to je fakt, ale prečo potom zamestnávateľia oznamujú prepúšťanie, ak ide o zvýšenie na jedného ich zamestnanca o 70 centov, teda sumu sedemkrát nižšiu?

A prečo nekričia, neprotestujú a nežiadajú nápravu samotní malí živnostníci? Nuž preto, že sa musia uziť. Aj napriek tomu, že z hrubého príjmu, napríklad z tých 400 eur, takmer polovicu odvedú štátu. Ak nedajú na rozvoj živnosti a jej náklady ani cent, zostáva im na mesačné živobytie asi 200 eur. A to je čo? To majú naozaj všetci živnostníci hromadne zrušiť svoje živnosti a prejsť do stavu nezamestnaných, kde za nich štát bude hrať odvody, kde im úrady práce budú vyplácať vlastne tak isto vysoké dávky a kde si ešte načierno môžu zarobiť oveľa viac ako legálne na živnosť? Minister práce Ján Richter svojho času vyzdvihol význam živnostníkov a malých a stredných podnikov na Slovensku.

„Pre národné hospodárstvo predstavujú značný potenciál, pretože plnia hneď niekoľko dôležitých funkcií, ako napríklad spoločenskú, hospodársku, exportno-importnú a ďalšie,“ uviedol minister. V decembri 2012 však zrušilo oprávnenie osem tisíc živnostníkov. V januári 2013 päť tisíc a vo februári tohto roku ubudlo sedem tisíc živností. Pred letom existovalo asi 200 tisíc živnostníkov, ale údaje po zavedení povinného odvodu v auguste nie sú nateraz známe. Takže štát má potenciálnych 200 tisíc nezamestnaných, ak bude takto efektívne „vychádzať v ústrety“ živnostníkom. Veď napokon štát dobre vie, aj s odkazom na Richtera výrok, čo preň živnostníci znamenajú. Tak prečo na nich aktuálne kašle a hádže im najrôznejšie odvodové polená pod už dávno oslabené nohy?

(ib)

REFLEXIA

Nebyť úmrtia stodoročného vietnamského generála asi nikdy by sa u nás do predia nedostali významné udalosti druhej polovice XX. storočia – koloniálna vojna vo francúzskej Indočíne a potom vojna, ktorú viedli vo Vietname USA, vojna spojená s najničivejšími náletmi, najväčším kobercovým bombardovaním a masívnym použitím chemických látok. Generál Vo Nguyen Giap bol vedúca osobnosť boja proti japonským okupantom, potom proti francúzskej koloniálnej moci.

Porazil Francúzov aj Američanov

Tá utrpela zdruvujúcu porážku pri Dien Bien Phu. Potom prišli roky americkej vojny vo Vietname. USA napokon mali vo Vietname viac ako pol milióna vojakov! Pritom každý z piatich, po sebe idúcich prezidentov USA nehovoril pravdu pred americkým kongresom a s pomocou spravodajských služieb zavádzal/podvádzal tak americký kongres, ako aj americkú verejnosť.

Celé roky časť štátov sveta – medzi nimi masívne aj Československo – podporovalo bojujúci Vietnam – teda komunistický severný Vietnam, ktorého hlavné mesto Hanoj bolo vystavené najväčším kobercovým náletom na civilné objekty od konca druhej svetovej vojny. Na Západe sa hovorilo o nevyhnutnosti zastaviť rozširovanie komunizmu. Teraz jasne vidno, že Vietnamcom išlo o vyhnanie votrelcov, okupantov. Preto aj nakoniec americkú armádu s jej mohutnými leteckými silami, ktorým sa nemohli vyrovnáť, práve tak ako nestačili na americkú techniku, na hlavu porazili, donútili sa stiahnuť a rozdelený Vietnam zjednotili. Hlavné mesto juhu Saigon sa premenovalo na Ho Či Minovo mesto.

A komunistický režim vo Vietname dokázal rozvíjať trhovú ekonomiku a súkromné, kapitalistické podnikanie, že sa stal jedným z najslubnejších investičných trhov pre celý Západ a napokon aj USA.

Ukázalo sa, že nakoniec sa stal partnerom aj pre USA a americký kapitál, nehovoriac o štátoch EÚ, ktoré sa tam snažili dostať prv, než dôjde k urovnaniu medzi vietnamským víťazom a americkým porazeným. Pri spätnom pohľade na udalosti v Iraku, Afganistane, na takzvanú arabskú jar, chaos a rozpad po „zákroku“ Západu v Líbyi, udalosti v Sýrii je asi zrejmejšie, že násilné vojenské nanucovanie civilizácie Západu, po desaťročia trvajúce násilie západnej civilizácie je krvavý omyl.

Najpozoruhodnejšiu rozlúčku s generálom Giapom urobil na skvelej úrovni na stránkach Wall Street Journal prominentný americký kongresman, senátor a kandidát na prezidenta John McCain. Bol bojový pilot vo Vietname, padol tam do zajatia, vo vojne generála videl, po vojne sa s ním aj stretol. Giap mu povedal – boli ste statočným nepriateľom – honorable enemy. John McCain, klobúk pred ním doľu, mu to teraz skvele vrátil: vo Vietname sme my Američania s Vietnamcami neprehrali ani jednu bitku, prehrali sme však vojnu. Ľudia bojujúci za svoju vlasť vyhrávajú vojny.

(ddk)

Bratislava bola miestom významnej medzinárodnej diskusie o Európe Kontinent je na rázcestí – kam ísť?

Dušan D. KERNÝ

Sociálny model od konca druhej svetovej vojny v roku 1945 charakterizoval väčšinu členských štátov Európskej únie, lenže už dlhší čas čelí rôznym politickým a ekonomickým tlakom, medzi ktoré patrí aj strata solidarity. Hospodárska kríza, ktorá vypukla koncom roka 2007, tieto tlaky ešte posilnila a niet pochybností, že Európa sa dostala na rázcestie – prišiel čas nájsť odpovede na otázku: Quo vadis, Európa?! Toto sú slová jedného z troch najvyšších ústavných činiteľov Slovenskej republiky, predsedu parlamentu Pavla Pašku.

Odzneli v Historickej budove Národnej rady, aby odštartovali diskusiu odborníkov a aby politika – povedané P. Paškom – načúvala hlasom odbornej verejnosti. S rozhodujúcim a výrazným príspevom Ústavu politických vied SAV sa v októbri Bratislava zišla skutočne výrazná medzinárodná spoločnosť: naozajstné hviezdy prvej veľkosti. Medzi nimi dnes už široko uznávaná a vyhľadávaná autorita – sociológ prof. Jan Keller zo Sliezskej univerzity, ale aj Oskar Krejčí z Pražskej vysokej školy medzinárodných štúdií, známy prenikavými geopolitickými štúdiami a pohľadmi, či univerzitný profesor Joachim Becker z Ekonomickej univerzity vo Viedni, ktorý svoju najnovšiu prácu publikoval práve v slovenčine na Slovensku. Profesor Becker bol v tomto roku jedným z autorov, ktorý sa najširšie podelili o svoje názory osobitne práve s čitateľmi Slovenských národných novín. Stať profesora Kellera sme tiež publikovali a sprístupnili čitateľom SNN.

■ NÁČUVY POLITIKY

Do Bratislavy sa na dva dni zišli desiatky známych mien z akademických ústavov a univerzít v Nitre a Košiciach. Strávil ich v diskusiách o kľúčových otázkach zaujímavých nielen vedeckú verejnosť, nielen preto,

aby im načúvala politika a formovali jej profil, ale aj široká verejnosť. Rozbor európskej krízy a jej dôsledky na európsky sociálny model sa preto preberali tak s vedcami, ako povedzme aj s ostromným a jednoznačne formulujúcim P. Staněkom (EÚ SAV) za jedným stolom s mladými slovenskými absolventmi zahraničných univerzít, ktorí pracujú v tíme poradcov ministra financií (M. Polák).

■ HVIEZDNE OBSADENIE

Dá sa povedať, že hviezdne obsadená medzinárodná konferencia bola udalosťou, ku ktorej sa hodno vrátiť obšírnejšími citátmi či časťami vystúpení. Bolo to vidno trebárs na rozbere koreňov európskeho sociálneho modelu. V diskusii pod taktovkou J. Marušiaka sa spojil intelekt prof. I. Lалуha a jeho dodnes aktuálny a účinný rozbor Sociálny odkaz reformiem A. Dubčeka vedno s Biblickými a kresťanskými inšpiráciami spravodlivého usporiadania spoločnosti od prof. Silného z Ekumenickej akadémie v Prahe. Veľmi dobre bol konkretizovaný rozbor sociálnej práce a sociálnej politiky v Európe, kde sa pod taktovkou moderujúceho prof. I. Lалуha rozoberali konkrétne zákonodarstvá a model poskytovania sociálnych služieb na Slovensku.

Dá sa povedať, že októbrová Bratislava v rokovaní medziná-

rodnej konferencie o európskom sociálnom modeli, ako aj v jej kulóach a neformálnych stretnutiach dokázala jestvovanie širokej vedeckej loby, ba dá sa povedať nátlakovej skupiny – ak totiž skutočne jej bude načúvať politika a názory z konferencie presiaknu aj do širokej verejnosti. Nemožno považovať za náhodu, že v diskusii o európskom sociálnom modeli sa v našom hlavnom meste zišla rozsiahla spoločnosť od Prahy cez Ostravu, Viedeň, Nitru až po Košice, paradoxne s výnimkou Budapešti, pričom nemožno zabudnúť na výraznú podporu prof. M. Mamojku, predsedu Výboru NR SR pre vzdelávanie, vedu, mládež a šport.

Jednotliví účastníci konferencie jasne poukázali na to, že od roku 2008 dochádza nekonkretizovaným silám dych v ich boji za potlačenie úloh sociálneho štátu a ich stratégie. Hľadajú východisko z krízy, zo stroskotania svojich doterajších, dá sa povedať svetovládnych koncepcií a cieľov – ale ich predstavy budú viesť len k zmenšovaniu ľudskej práce, teda zdrojov obživy a aj sociálnych služieb a možností sociálneho štátu. Pritom sa to deje za situácie, keď Stratégia 2020 Európskej únie je v skutočnosti iba fikcia a jej deklarované ciele nie sú základom reálneho rozvoja a čelenia krízy. Po skúsenostiach s doterajšími

koncepciami a s tým, ako ich dokázal presadiť hlavný prúd médií a tak zmiast' verejnosť, vedci priamo z tribúny konferencie volali po nevyhnutnosti oddeliť pravdu od lži, najmä o potrebe umožniť verejnosti rozlišovať medzi pravdou a lžou.

■ NARASTÁ CHUDOBA

Slovensko-rakúsky tím autorov rozobral príčiny krízy, ktorú nespôsobil život nad pomery, ale primárny zdroj krízy, ktorá sa ešte neskončila a ktorej hlavným zdrojom sú finančné trhy. Vedci ukázali, ako rástla produktivita práce, ale klesali reálne mzdy – v USA de facto reálna stredná hodnota plátov (teda nie stredná, priemerný príjem, ale hodnota platu) v roku 2010 bola na porovnateľnej úrovni ako v roku 1964. Stredná vrstva klesá na úroveň pracujúcich, ktorým však ich príjmy nestačia, vytvára sa tak aj nám dobre známa vrstva pracujúcej chudoby. V Európe sa ukazuje Nemecko ako vzor úspechu, ale v skutočnosti je tam tlak na znížovanie miezd a nákladov na prácu, čo je mimoriadne riziková cesta, najmä ak sa chce konkurovať Ázii. Pritom politika úspor, škrtania vládnych výdavkov za každú cenu vedie do slepej uličky, postupne podkopáva nielen sociálny štát, ale vedie aj k dezintegrácii tak vnútri štátov, ako aj v rámci EÚ, a tým sa stáva hrozbou, že sa sklne k „juhoslovanizácii“ Európskej únie, teda oslabovaniu integračných väzieb, pretože niektorým štátom neumožňuje nijaký rozvoj a nastáva erózia súdržnosti, jedného zo základov politiky kohézie EÚ. Je vlastne ohrozením demokracie, ak nie priamo jej hrozbou. Ako odznelo na konferencii, v roku 1989 sme chceli dobehnúť Západ, vyrovnáť sa ekonomicky Západu – dnes spolu so Západom zaostávame v mnohom za Východom.

Slovenský rozpočet po prvý raz predložíme na posúdenie Bruselu Rozbieha sa európska hra o miliardy

Dušan D. KERNÝ – Foto: (ddk)

Do slovenského kalendára pribudol nový, pre mnohých kľúčový a mimoriadne významný deň – 15. október. Taký deň sme ešte nikdy nemali, v nijakom kalendári nie je označený. Napriek tomu pre desiatky ľudí a pre vládu je nielen dôležitý, ale i povinný: po prvýkrát v roku 2013 majú štáty eurozóny – teda aj Slovensko – povinnosť predkladať návrhy národných rozpočtov Európskej komisii. Termín predloženia návrhu slovenského rozpočtu do Bruselu: 15. október.

A tým sa spúšťa mechanizmus priam pitevného posudzovania toho, ako vláda, ministerstvo financií zostavili rozpočet, výdavky a príjmy, a tým samozrejme aj to, aké priority tým rozpočtom sledujú. Vládi a ministerstvu financií pribúdajú tak v posudzovaní rozpočtu noví partneri – nie sú to len médiá či opozícia. Rozpočet, ktorý predložila vláda, musí posúdiť, resp. vyjadriť sa k nemu aj od vlády nezávislý ekonomický inštitút, a to taký, ktorý má dostatok skúseností, zdrojov a nie je od vlády či ministerstva závislý – teda má dostatočný priestor a možnosti na to, aby bol takrečeno posudzovateľom, oponentom či protivráčom. Vyplynulo to z odpovedí Angely D'Elia z Generálneho riaditeľstva pre ekonomické a finančné otázky EK na otázky SNN.

■ FINANČNÝ DOHĽAD

To všetko sa nedeje vo vzduchoprázde – celé obdobie sa rozpočtovou situáciou v Bruseli zaoberá tím príslušného, takpovediac „zemepisného“ odboru, odborná skupina sa v našom prípade zapodieva tromi štátmi – Holandskom, Českou republikou a Slovenskom, teda aj štátom, ktorý nemá spoločnú menu euro. Potom sa ich podklady dostávajú na tú úroveň generálneho riaditeľstva, kde sa už neposudzujú špecifika jednotlivých národných ekonomík, národných rozpočtov, ale porovnávajú sa podľa spoločných kritérií všetky

predložené rozpočty, takpovediac z globálneho hľadiska štátov eurozóny.

Celý čas na rôznych úrovniach na Slovensku i v Bruseli beží plný cyklus finančného dohľadu nad formovaním návrhu národných rozpo-

ANALÝZA

tov, až pokiaľ sa rozpočet nakoniec nepredloží do národného parlamentu na konečné schválenie.

Áká teda vlastne je úloha národného parlamentu? Konečná zodpovednosť, právomoc je, samozrejme, na národnom parlamente. Lenže ak podľa novo prijatých zásad parlament rozpočet neprijme, bude ho komisia posudzovať v sprisnenom režime – pri dôslednejšom monitorovaní každých šesť mesiacov alebo aj každé tri mesiace.

■ BRUSELSKÉ RIEŠENIE

Komisia tak vyriešila základnú otázku: na jednej strane sa národný rozpočet „rozpítvá“; nijaká národná vláda eurozóny ho nemôže urobiť bez ohľadu na Brusel a záväzky, ktoré v eurozóne prijala. Na druhej strane názor a odporúčania komisie nie sú záväzné, komisia nemôže vetovať národné rozhodnutie. A tak si národný parlament zachováva úplnú suverenitu nad rozhodnutím o národnom rozpočte. Bruselské riešenie, aby sa vlk nažral a ovca zostala celá, má len ten háčik, aká bude kvalita

diskusie počas dlhodobého finančného sledovania rozpočtu a rozpočtových cieľov vlády – či sa zvrhne na boj mainstreamu médií a opozície proti vláde alebo na súčasť niektoorej z predvolebných kampaní. Alebo nebudaj slovenská politická scéna bude schopná dosiahnuť to, čo si za dve desaťročia nedokázala vytvoriť – zhodu a dohodu na strategických cieľoch, na stratégii rozvoja platnej bez ohľadu na zmeny vlád. Otvorene možno povedať, že absencia stratégie napríklad vo výstavbe diaľnic, ale aj novej kvalitnej železničnej trate na trase Bratislava – Košice a ďalej (!) vzbudzuje u európskych znalcov slovenských pomerov údiv, ohromenie a nepochopenie nad slovenskou neschopnosťou využiť „bruselské“ peniaze.

■ NOVÉ PRAVIDLÁ

Slovenská vláda, ako aj širšia podnikateľská lobby a verejnosť samozrejme o nových pravidlách dobre vedie – napríklad kvalifikovanému publiku Medzinárodného klubu SR, vedeného skúseným diplomatom s mimoriadnym prehľadom a so skúsenosťou Dušanom Rozborom, predstavil opatrenia priamo podpredseda Európskej komisie a komisár EK Maroš Šefčovič na májovom (!) podujatí v Primaciálnom paláci v máji v Bratislave. Predložený rozpočet EK preskúma najneskoršie do 30. novembra a vydá stanovisko. Pre celú eurozónu uverejní komplexný

výhľad na nasledujúci rok, a to bude základom diskusií v rámci euroskupiny. Ide stále to isté – ako dosiahnuť rast, rozvoj a odstraňovanie nezamestnanosti a zároveň dodržať Pakt stability – teda 3 percentá ročného deficitu. Slovensko osciluje medzi 2,9 a 2,8 – teda na hranici, a maximálny verejný dlh predstavuje 60 percent ročného HDP (ten Slovensko už prekročilo a dosahuje 50 percent). Brusel mal doteraz šesť opatrení, ktoré viedli k posilneniu Paktu stability a rastu – bolo však treba prijať ešte silnejšie, nové, osobitný mechanizmus pre eurozónu na priame posilnenie rozpočtového dohľadu. Teda väčší sa tlačí na pilu. Je jasné, že za pekného počasia to prináša viac prosperity pre všetkých v eurozóne, ale v čase krízy – a tá nepominula – väčšiu spoločnú zodpovednosť. Tá sa bude týkať aj tvorby národných rozpočtov. Rozhodne sa na Slovensku otvorí ešte väčšia diskusia, no faktom je, že patríme k najmenej problémovým či problematickým štátom. Napriek tomu aj v tejto „hre miliárd“ ide o kvalitu národného tímu.

Angela D'ELIA

Predseda združenia Slováci a spolužitie: Viest' národ správnou cestou Stoly národnej jednoty Slovákov v Srbsku

Text a foto: Viliam KOMORA

V Srbsku je pôsobenie našich krajanov azda najaktívnejšie spomedzi celého slovenského sveta. Ved' Slováci na tomto území žijú už takmer dvestosedemdesiat rokov a v súčasnosti ich podľa štatistiky je 52 750. Popri Matici slovenskej v Srbsku pôsobia viaceré slovenské organizácie. Koncom marca tohto roka vzniklo tu združenie Slováci a spolužitie. Jeho predsedu Michala SPEVÁKA st., šesťdesiatšesťročného právnik z Báčskeho Petrovca, sme požiadali, aby zhodnotil polročnú činnosť a načrtnul vízie.

Michal Spevák st. (vľavo) vedľa Jána Slávika, uznávaného choreografa a starostu obce Kysáč pri Novom Sade.

• Aké má poslanie popri iných slovenských krajanových organizáciách, ktoré tu pôsobia, najmä popri Matici slovenskej v Srbsku, toto nové združenie?

Združenie Slováci a spolužitie sme založili 29. marca 2013 na Veľký piatok so zámerom robiť veľké a významné veci pre slovenské spoločenstvo v Srbsku.

Sídlo má v Báčskom Petrovci a je to nepolitické, mimovládne a neziskové združenie. Zámerom je chrániť ľudské práva pre našu menšinu, zabezpečovať rozvoj Slovákov v oblastiach zamestnávania, kultúry, vzdelávania, školstva, informácií a používania slovenského jazyka v úradoch. Vplývajú na demokraciu spoločnosti, uskutočňovanie rovnoprávnosti, vlády práva, rešpektovanie slovenskej národnej svojbytnosti, zlepšenie postavenia Slovákov, zamedzenie diskriminácie pri zamestnávaní a monitorovanie poročnej účasti Slovákov vo verejnej správe. Pestovanie slovenskej kultúry, tradície, autentického gastronómie a jazyka etnických Slovákov. Rozvoj ekonomických, kultúrnych, politických, vedeckých, športových kapacít a príprava Akčného národného programu

pre rozvoj slovenského spoločenstva.

• Aké pohnútky vyvolali potrebu založenia novej organizácie?

Sledujeme situáciu v národnej oblasti, no nechceme byť len pasívni pozorovatelia, ale chceme niečo zmeniť na lepšie. V roku 2002 sa v Srbsku pri sčítaní obyvateľstva 59 021 osôb vyjadriilo, že sú Slováci. O deväť rokov neskôr to bolo len 52 750 občanov, čo bol za deväť rokov pokles o 9 percent. V číselnom vyjadrení vymrel celý Petrovec – je nás menej o 6 271 osôb. Dôvodom je asimilácia, ale aj vystahovanie mladej generácie zrejme z ekonomických dôvodov z Vojvodiny na Slovensko a do iných krajín. Tým, že naše deti pracujú a sú úspešné v zahraničí, tunajšie spoločenstvo čoraz viac upadá vo všetkých sférach.

• Čo chcete pre nádejnejšiu a perspektívnejšiu budúcnosť urobiť?

Pripravujeme projekt okrúhlych Stolor národnej jednoty. Cieľom je urobiť kvalitný hlboký prieskum o aktuálnych právach Slovákov v Srbsku. Zúčastnia sa na nich členovia Matice slovenskej

v Srbsku (MSS), Národnostnej rady Slovákov v Srbsku (NRSNM), nezávislí intelektuáli, iné mimovládne organizácie, predstavitelia Slovenskej evanjelickej a. v. cirkvi (SECAV), učítelia, právnicki, predstavitelia slovenských médií a lokálnych samospráv. Regionálne okrúhle stoly budú v Petrovci, Starej Pazove, Kovačici a záverečný bude v Novom Sade v decembri 2013. Touto formou chceme poukázať na problémy a dať konkrétne návrhy riešení. Výsledkom bude aj vydanie analytickej a hodnotiacej štúdie s odporúčaním na udržateľné riešenia.

• Držíme vám v tomto úsilí palce. Veríme, že sa vám plány podarí uskutočniť, keďže vieme, že ste dosiaľ v oblasti práce s krajanmi vykonali veľa činorodej roboty. Zriadili ste pamätnú izbu v Báčskom Petrovci (www.spevakovaizba.com) a vydali viaceré publikácie – Bulletin Slovenské národné slávnosti (1996), Svedectvá (1997), Obnovenie Matice slovenskej v Juhoslávii (2000 a 2002). Medzi krajanmi celého sveta ste svetoznámy gastronomický majster, víťaz súťaže o Najchutnejšiu klobásu v Báčskom Petrovci (2003) a Pálenku z drevenej jahody (2004)...

Ďakujem. Tak ako na poli musíte dobre pripraviť pôdu, aby vydala úrodu, tak aj na poli národa roli dedičnej musíte neustále bojovať o svoje práva. Tie vám nikto nedá. A keď ich získate, tak v nasledujúci deň musíte bojovať o ich udržanie. Naším poslaním je zastaviť alebo aspoň spomaliť asimiláciu slovenského národa a pokúsiť sa zjednotiť sily. Nepolitikárčiť, ale viesť národ správnou cestou.

Krajanovia v Albertirši v Peštianskej župe oslávili dvojaké jubileá Slovenské slová neboli popoluškou

Ján JANČOVIČ – Foto: autor

Terajšie dvanásťtisícové mesto Albertirša, ležiace na juhovýchode Peštianskej župy, vzniklo v roku 1950 spojením dvoch, dovtedy samostatných obcí Alberti a Irša. Obidve osady už na samom začiatku 18. storočia po vytlačení Osmanov z Uhorska a Salmárskom mieri osídlili Slováci zväčša z južnej časti stredného Slovenska. V terajšom, urbanisticky spojenom meste už len domáci vedia, ktorá ulica rozdeľuje bývalé samostatné obce, ale aj napriek tomu si tunajší evanjelici v obidvoch častiach zachovali samostatné cirkevné zbory. Do Alberti prišli Slováci o dva roky skôr ako do Irše – v roku 1711. A tak v roku 2011 za účasti vedúcich cirkevných a svetských predstaviteľov aj zo Slovenska veľkoryso oslávili trojsté výročie svojho príchodu do týchto dolnozemskej končin.

Matičiar Ján Labát kladie veniec na hrob literáta P. Michalka.

Alberti je rodiskom významnej slovenskej a uhorskej osobnosti, reformátora Samuela Te-

šedíka. Tento rok mali už dôvod pripomenúť si svoje trojsté výročie príchodu a osláviť založenie

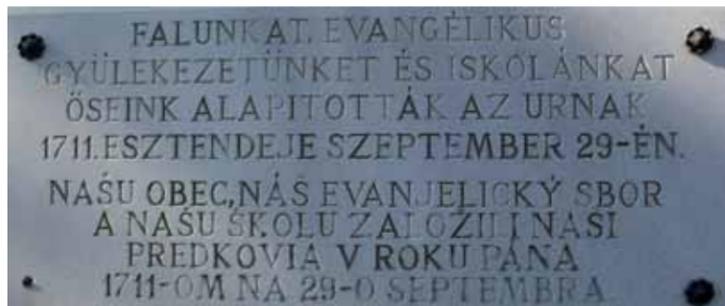
cirkevného zboru aj v Irši. Keďže v roku 2013 dôvod na ďalšie jubilejné oslavy mali aj v Al-

berti, obidve časti sa dohodli a v nedeľu 15. septembra albertskí evanjelici pripravili jubilejnú slávnosť na počesť 20. výročia založenia a výstavby novej základnej evanjelickej školy, ktorej iniciátorom bol farár a jej prvý riaditeľ, sarvašský rodák Michal Rosík. Popoludní sa začali oslavy trojstého jubilea v Irši. V jednej z príľahlých budov kostolného komplexu bola nainštalovaná a sprístupnená výstava približujúca svojimi exponátmi prierez tristoročnej histórie cirkevného zboru, nechýbali medzi nimi najstaršie Tranoscie, vydávané po stáročia v slovakizovanej češtine. História cirkevného zboru v kostole zhrnul a hostí z rôznych častí Maďarska, najmä kde žijú Slováci, a osobitne hostí z Novohradského seniorátu (Dolné Strháre, Pótor) privítal Matúš Dobrovolný.

Keďže pri Pešti vo viacerých Slováckmi osídlených obciach pôsobil a po slovensky účinkoval významný literát z obdobia slovenského národného obrodzenia Pavel Michalko (1774 – 1825), matičiar z Dolných Strhár a člen Literárnej spoločnosti A. H. Škul'tého vo Veľkom Krtiši Ján Labát položil na iršianskom evanjelickom cintoríne k jeho pomníku veniec so slovenskou trikolórou. Aj napriek tomu, že v Alberti a Irši slovenčinu ovláda už iba pár jednotlivcov, počas slávnostného podujatia vo vystúpeniach a príhovoroch organizátorov a hostí slovo Slováka a slovensky bolo na moje prekvapenie silno frekvencované.

Tabule v slovenskej obci v Maďarsku v slovenčine.

PODUJATIA KRAJANOV

V čase spolupatričnosti

Obecná a slovenská samospráva v Pišpeku (Püspökatva) v spolupráci s regionálnym strediskom Osvetového centra CSSM v Jači usporiadali v prvú septembrovú sobotu obecný deň spojený so Slovenským regionálnym dňom v Pišpeku.

Pri Kostole Sv. Rodiny Linden, štát New Jersey, 7. septembra už po desiaty rok otvorili dvere slovenskej školy Lipka.

Tridsiaty druhý ročník Prehliadky krajanových dychových hudieb sa 8. septembra niesol v kacvinskom chotári v duchu dychovej hudby, ktorej ukážky predviedli dychové hudby zo Spiša. Postupne sa na javisku vystriedali dychovky z Krempách, Jurgova, Novej Belej, Vyšných a Nižných Láps, druhá dychovka z Kacvina a hostujúce dychovky zo Slovenska.

K 69. výročiu SNP a 68. výročiu ukončenia druhej svetovej vojny v rámci Česko-Slovenských a Slovenských dní v Českej republike pripravili slovenské inštitúcie a spolky v ČR 10. septembra Tradičnú plavbu po Vltave.

Pri príležitosti sviatku Sedembolestnej Panny Márie – patrónky Slovenska, 1. 150. výročia príchodu sv. Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu a storočia založenia Farnosti sv. Cyrila a Metoda v Cliftone, štát New Jersey, sa 15. septembra vo Washington, D.C., v dolnej krypte Národnej baziliky Nepoškvrneného počatia konala slávnostná svätá omša.

Kultúrny spolok pre Mlynky usporiadal 21. septembra v miestnom Slovenskom dome stretnutie tanečníkov ľudových tancov pri príležitosti 35. výročia založenia folklórného súboru Piliš.

Pod záštitou Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku sa uskutočnilo 21. septembra XI. ekumenické stretnutie slovenských speváckych zborov a koncert chrámovej hudby. Dejiskom udalosti sa v tomto roku stal rímskokatolícky Kostol Panny Márie v Pilišskej Čabe.

V nedeľu 22. septembra sa v kanadskom meste Sarnia konal výročný odpust na počesť Sedembolestnej panny Márie – patrónky Slovenska. Hlavným celebrantom slovenskej svätej omše v tomto krásnom meste v provincii Ontário na jazere Huron bol arcibiskup Ján Sokol, trnavský emeritný biskup.

Tohtoročná jubilejná Slovenská národná púť do Ellwangu ku cti vierozvestcov sv. Cyrila a sv. Metoda, ktorí prišli na Veľkú Moravu pred 1 150 rokmi, sa uskutočnila v sobotu 25. septembra. Hlavným celebrantom svätej omše bol sídelný nitriansky biskup Mons. prof. Viliam Judák.

V Šide si 29. septembra pripomenuli 100. výročie založenia Slovenského kultúrne-umeleckého spolku Jednota. Pri tejto príležitosti usporiadali výstavu exponátov o storočnej činnosti spolku a premietali dokumentárny film SKUS jednota šid 1913 – 2013. V tento deň sa konali aj misijné slávnosti sriemského seniorátu.

Tohtoročný 35. festival slovenského dedičstva v New Jersey sa konal 29. septembra za účasti hostí a politických činiteľov zo Slovenska.

(cb)

NA MARGO

Rozprávať sa s viacerými kandidátmi na post predsedu samosprávneho kraja (VUC) je neraz doslova utrpenie. Ako si má občan vybrať toho správneho a naozaj dôveryhodného zodpovedne, keď niektorí kandidáti ani nevedia, čo je samosprávny kraj/župa, v čom sa odlišujú kompetencie regionálnej „vlády“ od kompetencií vlády Slovenskej republiky či parlamentu. Obidve teraz kandidátov, ktorých navrhli etnické politické strany, ich volebný program spočíva totiž najmä v pohrdavom postoji k zákonom nášho štátu, k čomu sa verejne hlásia.

Povolanie kandidát

Už to, že niektorí z nich kandidujú a majú cudzie štátne občianstvo, stačí na podanie na Ústavný súd SR, aby takúto voľbu vyhlásil za neplatnú... Pýtam sa kandidáta na to, aký postoj by zaujal k učňovskému školstvu, a on ani len netuší, že je to jedna z kompetencií župy, práve tak ako dostupná zdravotnícka pomoc. Začne čosi drmolit o štáte, morálke... Ak by uchádzač o zamestnanie prišiel na pohovor do spoločnosti, ktorá voľné miesto inzeruje, a nevedel by o nej nič – čo a ako sa tam robí – asi by ho vyrazili hneď po úvodných slovách. Ak to isté preukazuje kandidát na župana a dostane sa až k voľbám, dokonca s tisícami hlasov voličov, je to na veľké zvažovanie, podľa čoho si vlastne občania vyberajú a čo očakávajú od svojich predstaviteľov v blízkej budúcnosti.

Po Slovensku nám behajú osoby, ktorých povolaním je kandidatura. Do čohokoľvek, kedykoľvek, akokoľvek. Schváľne, pospomínajte si na akékoľvek predchádzajúce voľby a porovnajte niektoré mená. Ten a ten chcel byť aj prezidentom, aj poslancom parlamentu, aj primátorom, aj starostom, teraz zas županom a div sa svete, že ešte nekandiduje na úrad prezidenta. Všeobecné frázy vo volebných programoch, ako im „záleží na tom, aby sa občan mal dobre“, nie sú totiž hodné ani len deraového eura... Ukážte na program jedného jediného kandidáta, v ktorom sa píše, ako to zabezpečí! Nič konkrétne! Volme iba takého kandidáta, ktorý predloží jasný, zrozumiteľný a realizovateľný program pre župu v rámci jej kompetencií. A splní ešte jednu podmienku. Nebude mať zo „županstva“ len živnosť na najbližšie roky.

Ivan BROŽÍK
Karikatúra: A. MIŠANEK

Územnosprávne členenie Slovenska má už tisícročnú históriu

Dlhý čas hľadania optimálneho modelu

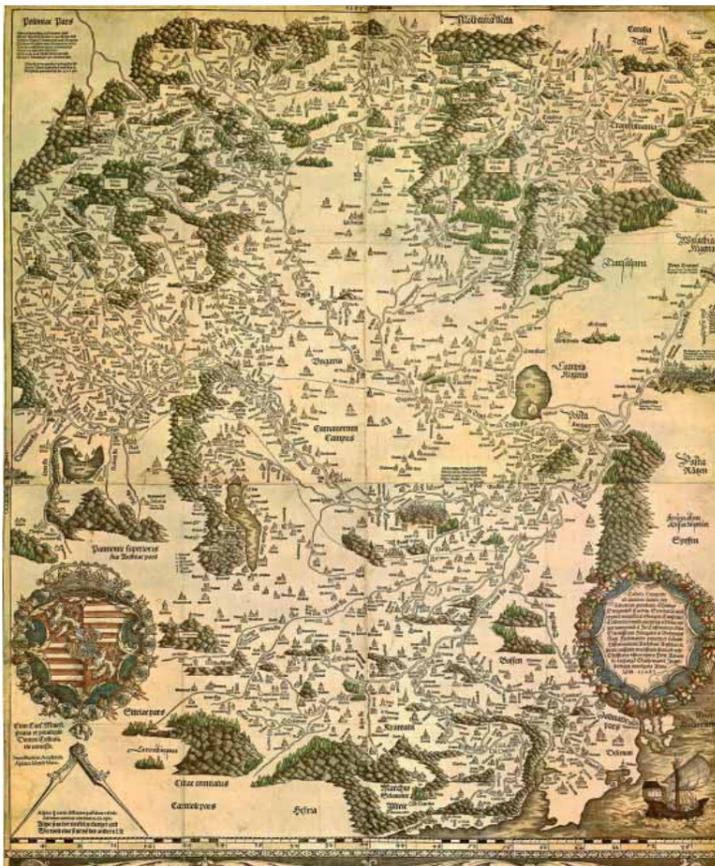
Ivan BROŽÍK – Sken historickej mapy Uhorska, 1513

História zaznamenala na našom území už štyri základné modely územno-správnej organizácie a jej dve štátne podoby. Dnes už málokto vie, že sme žili postupne v hradských španstvách či komitátoch, v župách a v krajoch, v dištriktach, prežili sme aj systém krajinského usporiadania. Už v období 5. – 6. storočia sa začali na území terajšieho Slovenska vytvárať sídelné centrá, ku ktorým inklinovalo (organizačne i správne) širšie okolie. V 9. storočí sa začala formovať sústava miest – hradov, ako správnych stredísk jednotlivých regiónov na našom území.

Prvú známu reformu územnej správy uskutočnil kráľ Štefan I., ktorý vytvoril na celom území štátu tzv. hradské španstvá, ktoré sa stali strategickou oporou kráľovskej moci. Ich centrami sa stali kráľovské hrady: Bratislava, Nitra, Trenčín, Starý Tekov, Hont, Novohrad, Zvolen, Spiš, Šariš, Zemplín a i. Španstvá rešpektovali prirodzený spôsob väzieb medzi sídlami kráľa a jeho okolím. Samotná samospráva na území Slovenska sa začala formovať už v 13. storočí. V 14. a 15. storočí štruktúru hradských španstiev postupne nahradili šľachtické stolice. Na čele stolice a neskôr župy stál panovníkom vymenovaný „župan“. Stolice postupne začali naplňať samosprávnou podstatu, aj keď v obmedzenom rozsahu.

■ USTANOVANIE DIŠTRIKTOV

Na konci 17. storočia (1785 – 1790) bola uskutočnená prvá, v pravom zmysle slova, reforma verejnej správy. V stolicach, ktoré sa zachovali, zrušili ich samosprávu, a tak posilnili štátnu byrokraciu na prospech moci panovníka. Aby sa centralizovala moc, rozdelilo sa Uhorsko na väčšie územné celky – dištrikty, ktorých bolo desať, z toho tri na Slovensku. Do každého dištriktu patrilo niekoľko stolíc. Až v roku 1860 František Jozef I. na základe municipálnych zákonov reformoval verejnú správu. Za municipium boli považované župy (18), okresy tvorilo 164 miest a bolo vytvorených 18 slobodných kráľovských miest. Samosprávu v municipiách tvoril municipálny výbor, ktorý bol zložený z najväčších daňových poplatníkov. Druhú polovicu tvorili volení zástupcovia obyvateľstva. V rokoch prvej svetovej vojny ovládal

municipálnu správu štát prostredníctvom vládných komisárov.

■ KRAJINSKÝ SYSTÉM

V Čechách sa po roku 1918 uplatňoval prevzatý rakúsky systém miestnej samosprávy, tzv. krajinský systém. Na Slovensku bol prevzatý uhorský systém miestnych orgánov, ktorý mal

charakter trojstupňovej sústavy miestnych orgánov vo forme: obec – okres – municipium, neskôr župa. Slovensko bolo rozdelené do šestnástich žúp (Gemeromalohontská, Hontianska, Liptovská, Nitrianska, Novohradská, Oravská, Boleslavská, Spišská, Šarišská, Tekovská, Trenčianska, Turčianska, Zemplínska, Zvolenská,

Komárnansko-ostrihomska, Abovská) a deväťdesiatich štyroch okresov. Riešenie jednotného systému miestnej správy a proces jeho zjednocovania bol preto na území ČSR zložitý. Rozhodnutím ministra vnútra ČSR z 30. 6. 1928 sa zaviedlo krajinské zriadenie aj na Slovensku. Župy sa zrušili. Podľa krajinského zriadenia územie celej ČSR sa delilo na štyri krajiny. Krajina Čechy, Moravsko-sliezská, Slovenská a Podkarpatská Rus. Krajinský úrad bol zriadený v Bratislave.

■ ŽUPY, KRAJE A NV

Reformou územnej verejnej správy, vrátane územno-správneho členenia (Zákon č. 190/1939 Sl. z.), bol návrat k župnému usporiadaniu územia a správy. Na Slovensku vzniklo šesť žúp (Bratislavská, Nitrianska, Trenčianska, Tatranská, Pohronská, Šarišsko-zemplínska) a päťdesiatdeväť okresov. Dominantné postavenie mala štátna správa, ktorú reprezentovali župné úrady. Na ich čele stál župan, vymenovaný ministrom vnútra, a okresné úrady na čele s okresným náčelníkom.

Zásadnejšia reforma verejnej správy nastala opäť až v roku 1960. Išlo o zúženie počtu krajov na tri (Západoslovenský, Stredoslovenský a Východoslovenský), ako i o zúženie počtu okresov na tridsaťtri. Druhá zásadná zmena sa dotýkala zmeny v postavení národných výborov v prospech samosprávnych systémov. Vytvorili sa kolektívne orgány národných výborov zložené z plenárneho zasadnutia, rady národného výboru (pôsobila ako výkonný orgán národného výboru) a administratívy, ktorú predstavovali odbory. Ústavný zákon o česko-slovenskej federácii (1. 1. 1969) vytvoril právo na vlastnú organizačnú štruktúru verejnej správy na Slovensku, vrátane územnej, čo SNR využila. Od 1. 1. 1969 zrušila kraje a ich inštitúcie (krajské národné výbory), okresy ponechala.

„Konsolidačný proces“ politických pomerov v Československu však mal za následok aj návrat k centralistickému štátnemu zriadeniu a obnoveniu jednotnej štruktúry územnej verejnej správy na území celého Československa. Systém jednotnej miestnej verejnej správy v podobe národných výborov existoval na Slovensku do konca roka 1990.

Samostatné Slovensko má za sebou dve etapy reformy verejnej správy

Experimentujeme a meníme už sedemdesiat rokov

Ján ČERNÝ – Sken mapy Slovenskej republiky

Po prvých krokoch v odovzdávaní kompetencií štátu samosprávam krátko po politicko-spoločenských zmenách v roku 1990 ešte v atmosfére federálneho štátu prichádzala čoraz naliehavejšia nutnosť pripraviť nové územno-správne členenie Slovenska. Existovali tri modelové prístupy: stabilizačný, integrovaný a reštitučný model verejnej správy.

Líšili sa od seba početnosťou vyšších a nižších územných správnych celkov tak na úrovni štátnej správy, ako aj samosprávy, ktoré tvorili symetriu alebo asymetriu usporiadania verejnej správy na regionálnej úrovni a stabilizáciu štátnej správy na úrovni okresov a krajov. Slovensko prijalo dôležité zákony o územnom a správnom usporiadaní a o organizácii miestnej štátnej správy. Verejná správa však aj po tejto etape reformiem mala charakter duálneho modelu s rozvinutým podsystémom štátnej správy a s nekompletným podsystémom samosprávy. Správnymi celkami sa opäť stali kraje, okresy a obce. Vzniklo osem krajových úradov (Bratislavský, Trnavský, Trenčiansky, Nitriansky, Žilinský, Banskobystrický, Prešovský a Košický) – regionálna úroveň štátnej správy. Ďalej 79 okresných úradov troch veľkostných typov – stupňov – s počtom obyvateľov nad 90 tisíc, od 60 do 90 tisíc a do 30 tisíc. A napokon 2 883 obcí, kde sa vykonávala samospráva na miestnej úrovni. Nezrušila sa však sústava obvodov a obvodných úradov. Ďalšia etapa reformy sa začala v roku 2004, pre územnú samosprávu sa však začínala už rokom 2005 a bola zameraná najmä na reformu verejných investícií.

Reformou štátnej správy ESO vzniklo od 1. októbra 72 okresných úradov, ktoré nahradili doterajšie obvodné úrady. Pod okresné úrady sa

2014 sme museli zvýšiť akceleráciu z dôvodu nepriaznivého ekonomického vývoja, uviedol Kaliňák. Z plánovanej úspory 159 miliónov majú štruk-

integrovali špecializované obvodné úrady. Prvou fázou reformy zanikla špecializovaná štátna správa na krajskej úrovni. Efektívna, Spoločlivá a Otvorená štátna správa (ESO) má budúci rok ušetriť Slovensku 159 miliónov eur. Vyhlásil to podpredseda vlády a minister vnútra Robert Kaliňák po rokovaní vlády, ktorá v polovici októbra schválila návrh štátneho rozpočtu na rok 2014.

„Tento rok prinieslo ESO do úspor približne 130 miliónov eur. Na rok

turálne zmeny štátu a štátnej správy tvorí 105 miliónov a 54 miliónov predaj majetku.

■ IMPERATÍV ŠETRIŤ

Rezort vnútra prizvali na rokovania o rozpočte s jednotlivými ministerstvami. „Analyzovali sme viac ako 400 inštitúcií a postupne sme vstupovali do diskusie s jednotlivými rezortmi,“ povedal R. Kaliňák. Podľa jeho slov napríklad rezort pôdohospodárstva disponuje 63 inštitúciami, z ktorých

57 má prejsť zmenami a reštrukturalizáciou. „Pri každom sedení sme prinášali určité návrhy, aby mohli zmeny nastať do roku 2016,“ povedal minister vnútra s tým, že niekde sa podarili okamžite. „Vyrovňovali sme aj disproporcie v odmeňovaní a benefitoch,“ dodal. Podľa Roberta Kaliňáka by sa dalo ušetriť 4,5 milióna eur len tým, že sa zjednotí hodnota stravných lístkov. Na budúci rok bude v štátnej správe o tisíc pracovných miest menej, doplnil.

„Reforma verejnej správy ESO vynecháva štyri najzásadnejšie inštitúcie, ktoré občania najčastejšie využívajú.“ Počas letnej rozpravy k druhej etape reformy ESO to vyhlásil poslanec Martin Chren s tým, že ide o Sociálnu poisťovňu, úrady práce, daňové úrady a políciu. „Od začiatku fandíme zámeru priblížiť k občanom štátnu správu a zoštíhliť ju. Ak sa to podarí, bude to porovnateľná reforma s tými z minulosti – ako zavedenie jednotnej dane a dôchodkovej reformy. Po roku debát však na ňu stále čakáme.“ Anton Martvoň sa na rozdiel od Martina Chrena domnieva, že minister vnútra Robert Kaliňák za niečo vyše roka stihol v tejto reforme až veľa. Na margo tvrdenia, že ESO nerieši štyri najpotrebnejšie inštitúcie, uviedol, že je to otázka uhla pohľadu. „Podľa mňa najfrekvencovanejšie sú finančné úrady a zdravotné poisťovne. Je množstvo ľudí, ktorí nechodia na úrady práce, ale častejšie na správy katastra či živnostenskú úradu,“ argumentuje Anton Martvoň. Juraj Blanár žiadal o trepezlivosť. „Keď sa rekonštruuje dom a musíte zabezpečiť aj život v tomto dome, nie je to jednoduché. Musí sa to robiť po etapách.“ Verme, že v tom dome sa bude dať trvalo a dobre bývať.

Tabuľa L. Košútovi, revolucionárovi, ktorý neuznával slovenský národ

Pre Uhorsko chcel slobodu, pre Slovákov nie

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ – Foto: hu.wikipedia.org

Slovenské národné noviny informovali o zámere osadiť v hlavnom meste pamätnú tabuľu L. Košútovi. Plán maďarského veľvyslanectva v Bratislave osadiť pamätnú tabuľu politikovi, ktorý bojoval proti habsburskej monarchii, by možno bol pochopiteľný v prípade osobnosti, ktorá by bola priaznivo prijímaná aj slovenskými historikmi. Tí však poukazujú na to, že revolucionár Košút vo svojich snahách o slobodu Uhorska vždy negoval slovenské snahy o slobodu, lebo Košút sám mal slovenský pôvod, no zámere ho popierať a radšej si zvolil osud maďarského nacionalistu.

Lajos Kossuth, po slovensky Ludovít Košút

Ludovít Košút alebo Ludovít Košut (staršie písanie Ludovít Kossuth, po maďarsky Kossuth Lajos) sa narodil 19. septembra 1802 v uhorskom Monoku, v súčasnom Maďarsku. Zomrel 20. marca 1894 v emigrácii v talianskom Turine. Bol maďarský právnik, politik, bojovník za nezávislosť Uhorska od Rakúska, vodca maďarskej revolúcie v rokoch 1848 – 1849.

■ ZO SLOVENSKÝCH KOREŇOV

Priezvisko Košút (Kossuth) má slovanský pôvod. Toto slovo znamená v slovenčine koza, alebo cap. Od roku 1479 mal rod Košútovcov modro-červený erb a v ňom capa, ktorý sa opiera o bielu trojkvetú laliu. Rod Košútovcov bol pôvodom z Turčianskej stolice a postavenie šľachticov získal v roku 1263 od kráľa Bela IV., ktorý daroval výsady istému Cossuthovi, ktorý bol jeho poddaným. Odtiaľ pochádza aj priezvisko rodiny. Meno Košút sa v slovenčine píše vo forme Košut/Košút, písanie Košut vyplýva pre uhorské historické mená od roku 1991 ako ekvivalent pre písanie Kossuth. V časech, keď sa Košút narodil, rodisko jeho otca sa písalo ako Kosúth alebo Kossúty. Keďže ešte neexistoval štúrovský pravopis pre slovenčinu, meno sa nezapisovalo Košút, ale používal sa rozličný zložkový pravopis, ktorý sa v maďarčine používa dodnes.

Samotný Ludovít Košút bol najstarší zo štyroch detí v rodine. Veľa času v detstve trávil u svojho strýka Juraja Košúta v Turci, ktorý bol veľký slovenský vlastenec (dopisoval si s L. Štúrom, Jánom Kollárom, bol odporca maďarizácie atď.). Ludovítov otec, Ladislav Košút, bol slovenský právnik, zeman, ktorý pochádzal z dediny Košúty v Turci, čo je dnes súčasť Martina. Neskôr sa usadil v južnom Zemplíne. Maďarskí autori ho uvádzajú ako uhorského maďarského šľachtica Lászlóa Kossutha. Nuž, všetci šľachtici v Uhorsku boli uhorskí, pričom v maďarčine a iných jazykoch je pre výraz uhorský

a maďarský to isté slovo (magyar, Hungarian atď.). Ludovítova matka, Karolína Weberová, bola pôvodom z nemeckej luteránskej rodiny zo Spiša, ktorá sa usadila v Prešove.

Podľa oxfordského historika Setona-Watsona mal Košút slovenský pôvod, navštevoval slovenskú ľudovú školu v Záturči, až do konca svojho detstva neovládala dobre maďarčinu. Notár z Vrútok neskôr pyšne ukazoval slovenský šľabikár, z ktorého sa neskorší maďarský revolucionár učieval. Podľa notára bol Ludovít Košút čistý Slovák a jeho matka vôbec neovládala maďarčinu. Košúta však za Slováka nepovažujú niektorí iní historici, napríklad podľa Paula Lendvaia, rakúskeho historika maďarského pôvodu, bola Košútovou materčinou nepochybne maďarčina a ako argument uvádza skutočnosť, že západoeurópski historici boli proti Maďarom zaujatí. Košút sám tvrdil, že sa narodil ako Maďar – Uhor, bol vychovaný ako Maďar a vraj považoval vo svojom vysokom veku za svojráznosť rakúskych historikov, že mu pribáňali slovenský pôvod. Podľa Stephena Sisu, amerického novinára maďarského pôvodu, Ludovít sa slovenčinu iba naučil ako dieťa. Ako bolo vtedy v mnohých častiach Uhorska bežné, Košút ovládal minimálne tri jazyky, teda slovenčinu, nemčinu a maďarčinu. Faktom zostáva, že aj keď mal Ludovít Košút i slovenské korene, hlásil sa za Maďara a Uhra a dokonca otvorene popierať existenciu slovenského národa. Traduje sa historka, že raz pri pobyte u rodiny v Turci spadol do močovky a bol by sa utopil, keby ho nezachránil jeho strýko Juraj, slovenský národovec. Neskôr, keď sa Ludovít staval proti právam slovenského národa, jeho strýko Juraj vraj vyhlasoval, že mal synovca radšej nechať v tej močovke utopiť sa...

Košútova rodina sa v roku 1803 presťahovala z Monoku do dediny Olaszliszka a v roku 1808 do mesta Sátoraljaújhely, kde v rokoch 1808 – 1810 navštevoval základnú

školu a v rokoch 1810 – 1816 gymnázium.

■ PRÁVNIK A NOVINÁR

Právo študoval Košút v Sátoraljaújhely a Prešove. Deväť rokov pracoval v Zemplíne a od roku 1832 bol juristom na uhorskom sneme v Bratislave.

V decembri 1832 sa v Bratislave zišiel snem, ktorý sa skončil až v marci 1836. Dĺžkou trvania i počtom schôdzí (470) prekonal všetky dovedajšie snemovania. Zasadania boli často búrlivé pričinením bezduchej politiky viedenského dvora pod taktovkou kancelára Metternicha. Všeobecne sa čakalo, že snem sa prijatím reformných zákonov postará o hmotný prospech krajiny, ale jeho výsledky boli oveľa skromnejšie, najmä pre odpor Viedne a niekoľkých jej konzervatívnych spojencov. Návrhy moderných trestných, obchodných a zmenkových zákonov boli zmietnuté zo stola. Nedoriešená zostala najmä otázka poddanstva.

Najdôležitejšia otázka pre ďalší politický vývoj Uhorska, ktorá prišla počas snemu na pretras, sa zdala spočiatku podružnou. Bola to otázka snemového časopisu a autorom návrhu bol Ludovít Košút. Tak sa začala jeho politická kariéra plná vzostupov a pádov. Myšlienka snemového časopisu viedenskej vláde nebola po vôli. Rokovania boli do tých čias obmedzené len na úzky okruh poslucháčov, verejnosť sa o nich dozvedala len útržkovito. Napriek značnej podpore v snemovni, Košút nedostal povolenie na riadne tlačene noviny, a tak začal vydávať ručne písané Snemové správy (Országgyűlési tudósítások). Vychádzali dvakrát do týždňa v maďarskom jazyku. Na rokovaníach si Košút robil záznamy, ktoré potom diktoval mladým jurátom.

Noviny sa ujímali a mali čoraz väčší ohlas. Pod nevinným názvom bol skrytý agitačný orgán. Košút preukázal nielen novinárske schopnosti, ale aj straníckosť a demagogiu. Reči opozičných vyslancov podával v pôsobivej forme s poznámkami o prejavoch súhlasu a obdivu. Repliky konzervatívov boli spracované už menej príťažlivo, sprevádzané výkrikmi nevdle a posmechu. Novinám neublížilo, že boli písané rukou, dodávalo im to väčšiu vierohodnosť. Snemoví vyslanci, vláda, ba ani sám Košút nemali tušenie, aký veľký účinok bude mať primitívny plátok. Odoberateľov bolo spočiatku len sto, ale čitateľov viac ako desať tisíc. Zakrátko nebolo maďarskej či pomadžarskej stolice alebo mestečka, ktoré by ich neodoberali. V Uhorsku sa postupne prebudzala verejná mienka, dovtedy neznamý pojem. Košút sa stal známou osobnosťou so značnými sympatiami širokej verejnosti.

■ Z TEMNICE NA VÝSLNIE

Za svoje nacionalistické názory bol odsúdený na štyri roky väzenia, ktoré znamenali obrát v jeho životnej kariére. Stal sa politickým symbolom. V roku 1840 ho na nátlak šľachtickej opozície prepustili. Do väzenia šiel ako odsúdený previnilec, vrátil sa z neho ako mártýr a víťaz, lebo zároveň s väzenským prepúšťacím listom dostal povolenie vydávať noviny.

Viedenská vláda sa snažila získať si Košúta, preto jej agent, majiteľ peštianskej tlačiarne Landerer, mu ponúkol redigovanie Peštianskych novín (Pesti Hírlap). Vo Viedni si mysleli, že vysokým ročným honorárom šesť-

tisíc zlatých sa otupí Košútov radikalizmus. No stal sa pravý opak. Noviny sa od januára 1841 pod Košútovým vedením stali tribúnou opozície proti Metternichovmu režimu, ale aj hlasnou trúbou maďarského šovinizmu namiereného proti ostatným národom Uhorska.

Intolerantne sa Košút i jeho noviny zasadzovali za pretvorenie mnohonárodnostného Uhorska na jednonárodný maďarský štát. On sám sa postupne vypracoval na vedúcu osobnosť maďarského nacionalistického hnutia. Ako príslušník vtedajšej opozície vyvinul enormné úsilie v záujme konštitučných premien i na ďalšom uhorskom sneme v Bratislave (1847 – 1848) a pri ich kodifikovaní v marcových konštitučných zákonoch.

■ SLOVÁKOM NEDOPRIAL

Košút bol vraj impozantný, až démonický muž činu – ale aj vojny. Počas revolúcie sa vo funkcii ministra financií novej uhorskej vlády upriamil na budovanie samostatnej armády a vlastnej uhorskej meny. Úspech, ktorý pri týchto strategických úlohách dosiahol, ho vyniesol na najvyššiu politickú priečku – 15. septembra 1848 sa stal predsedom Výboru na obranu vlasti a hlavným vodcom a organizátorom nacionalistického a separatistického hnutia za nezávislé Uhorsko. V Debrecíne 24. apríla 1849 vyhlásil detronizáciu Habsburgovcov. Pred revolúciou i počas nej tento vášnivý bojovník za práva Maďarov kategoricky upieral tie isté práva iným národom a nepripustil ani najmenšie zblíženie stanovísk s požiadavkami nemaďarských politikov.

Spravodlivé požiadavky nemaďarských uhorských národov za jazykové práva, cirkevnú samostatnosť a politickú samosprávu podľa programu Palackého o spravodlivom Rakúsku a Uhorsku odbil Košút príkro slovami: „Nuž nech teda rozhodne medzi nami meč!“ Nerealistická nekompromisnosť však znamenala v konečnom dôsledku jeho vlastné oslabenie. Maďari sa pripravili o možných spojencov a cisár prizval na pomoc ruskú cársku armádu. Po príchode ruských kozákov spomenul si Košút aj na iné národy v Uhorsku v narýchlo pripravenom národnostnom zákone (júl 1849). Jedenásteho augusta 1849 odstúpil vedenie obrany generálovi Artúrovi Görgeymu a ešte pred porážkou maďarskej armády ruskými vojskami pri Világoši ušiel z Uhorska.

Mnohí Slováci bojujúci za Košúta na celý život zostali opantani jeho heslami napriek tomu, že z maďarského jazyka vedeli sotva postíkať pár viet. Ich sebadomie vzrástlo najmä po roku 1867, keď začali dostávať za službu u honvédov penzie, hoci aj nevelké. Presvedčil sa o tom aj Štefan Janáček, ktorý na začiatku 20. storočia putoval cez slovenské kraje. Keď pred starým klobočnickým majstrom z obce Sása neďaleko Krupiny vyjadril svoje národné cítenie, dostalo sa mu nasledujúceho poučenia: „Takí vlastizradcovia ako sú oni nezaslúžia nič lepšie, len aby im poriadny človek navliekol drôtenú slučku na krk. Tak sme my pod Košútom posielali na druhý svet tých panslávov, hurbanistov, čo držali s Rusmi a išli im zapredať našu drahú vlasť...“

■ ZOMREL V EMIGRÁCII

Zvyšok života strávil Košút v zahraničí, najmä v Taliansku, kde až do smrti naďalej organizoval protihabsburský odboj. V exile navštívil aj Anglicko a USA, kde ho pomerne veľkolepo oslavovali. Nevzdával sa plánu na získanie nezávislosti Uhorska. Vypracoval niekoľko návrhov na nové štátoprávne usporiadanie v strednej Európe. Počas pobytu v tureckom meste Kuthaja vypracoval zásady novej ústavy. Plánoval Uhorsko prebudovať, Chorvátsko a Sedmohradsko mali mať úplnú zvrchovanosť a spod tureckého jarma oslobodeným balkánskym národom ponúkal možnosť vstúpiť do konfedačného zväzku s novým Uhorskom. Poslanci dvojkomorového parlamentu mali byť volení na základe všeobecného volebného práva.

NA MARGO

Čriepky o Košútovi

Narodil sa v Monoku v Zemplínskej stolici v roku 1802. Jeho matka bola spišská Nemka, dobre hovoriaca po slovensky i nemecky a iba slabý po maďarsky. Košútov otec pochádzal z malej slovenskej zemianskej dediny Košúty v Turci, neďaleko Martina. V mladšom veku tam Ludovít zavítal na pobyt k starým rodičom. Jeho strýko Juraj Košút bol slovenským národovcom, priaznivcom a podporovateľom štúrovského hnutia.

Na Košútovu osobnosť a slovenský pôvod poukázal aj J. M. Hurban v životopise L. Štúra: Košút bol fenomenálny zjav, každá čiarka a črta na ňom bola mužská krása, súmerné, krásne ústa, jasné, prenikavé, veľké oči, z ktorých žiarili plamene hneď lásky a priazne, hneď zášti a hnevu, hneď lichtenia a z toho hrozby a terorizmu. Reč maďarská len z jeho úst tiekla príjemne. On týmito vlastnosťami podmanil si Maďarov a pritiahol k sebe šľachtu slovenskú, kam prišiel, tam zaujal hneď diktátorský stolec. Boh naliel do syna tohto slovenského národa osudne mnoho elektriny, ktorá v spojení s plynnou rečou a vždy rozvínenou hrudou divy vystrájala.

Po bitke pri Schwechate (30. 10. 1848) sa Košút nakrátko zastavil aj v Bratislave, kde sa v roku 1832 začala jeho politická kariéra. Snažil sa povzbudiť morálku a vzkriesiť vlastenecké cítenie u našich Záhorských. Dobré si uvedomoval kľúčový význam tohto regiónu z vojenského hľadiska a vedel aj o silnom slovenskom cítení tunajšieho ľudu. Preto povolal predstaviteľov obcí záhorskeho okresu Bratislavskej stolice na neformálnu schôdzu, kde sa ich snažil presvedčiť, aby ostali lojálni uhorskej vláde. Na začiatku svojho prejavu vyjadril ľútosť, že musí so záhorskými richtármi komunikovať len prostredníctvom tlmočníka, lebo slovenčinu natoľko dobre neovláda, ale sľúbil, že len čo mu to okolnosti dovolia, slovenčinu sa doučí. (Toto píše košutistický časopis Priateľ ľudu v novembri 1848.)

V Banskej Štiavnici vyšla 1. 5. 1848 brožúrka Naším milým Slovákom. Jej autorom bol profesor na tamojšom gymnázium Štefan Launer. Bola ostro zameraná proti národnému hnutiu a jednu po druhej vyvracala požiadavky, o ktoré sa usilovali Štúr a jeho skupina. Z Launerovej brožúrky Naším milým Slovákom: Tento otec vaši svobody jmenuje se Košut. Jméno toho buďte vám svaté. Draží Slováci, rozprávajte dítkam a rodinám Vaším. Že tento muž, který samý první svůj život, sve štěstí, svou duší za vaši svobodu do nebezpečnosti uvrhnu, že se ten muž jmenuje Košut.

(rkh)

POTULKY PO SLOVENSKU

Ak si sadnete vo Zvolene na vláček smerom do Lučenca, pripravte sa na zážitok, ktorý sa nemusí volať cesta do praveku (tú ostatne natočil pán Zeman v roku 1955), ale cestu do akejsi čudnej minulosti určite zažijete. Vláček zvaný „motorka“, kde klimatizáciu tvoria otvorené okná a osadenstvo ľudí, ktorí sa poznávajú azda odjakživa, sa pomaličky drgáľa úchvatnou krajinou. Po pravej strane vidíte Javorie a Krupinskú planinu, po ľavej Stolické vrchy a kdesi v diaľke tušíte aj poslednú činnú sopku na Slovensku – Poľanu.

Gemer – Malohont: krása a rozpaky

Krajina okolo je aj pre bežného cestovateľa neuveriteľne príťažlivá svojou premenlivosťou, stále novými pohľadmi – raz na príkre skaly, inokedy na dlhé úvrate, z ktorých kde-tu vykúka nejaký domček. Pre zbežný pohľad mešťana je to doslova agroturistický raj. Dokonca aj patrične osarpané železničiarске budky popri trati navodzujú pocit, že sa človek vzdaluje od civilizácie a prichádza do rustikálnej oblasti, nezasiahnutej globalizačnou čižmou. Tieto pocity nášho cestovateľa veľmi rýchlo opustia, keď vystúpi na stanici v Lučenci. Napraví si plecniak na ramene a vyrazí smerom do neďalekého centra. V priebehu piatich minút skonštatuje, že mŕňa už prinajmenšom štvrtú nonstop herňu a volaják normálny podnik pre turistu, ktorý sa chce občerstviť a nie hádzať eurá do nenásytných mašín, nájde až po skutočne pozornom hľadaní. Lučenec má vyše dvadsaťosem tisíc obyvateľov. S priemernou mierou nezamestnanosti takmer dvadsaťštyri percent je záhadou, prečo je tu toľko milovníkov hazardu. Po krátkej prehliadke mesta, ktorá sa podobne ako mnohé slovenské destinácie odtrhnuté od organizovaného turistického ruchu hrdí najmä architektonickým chaosom, je načase nasadnúť na autobus a vyraziť smerom na Ožďany. Dnes už nikomu zrejme ani na um nepríde, že v tejto zdanlivo stratenej obci bolo kedysi slávne gymnázium, takisto ako málokto vie, že v okolí, ako bolo na Slovensku v stredoveku pravidlom, ťažili naši predkovia farebné a vzácne kovy. Napríklad v Cinobani či Poltári, ale znalci by vedeli pripadnému záujemcovi ukázať, kde všade vedú „permonické“ diery do zeme. Rimavská Sobota, ktorá na vás čaká na konci putovania cez Gemer a Malohont, pripomína kedysi krásnu nevestu, ktorá je dnes už vdovou počítajúcou tých zopár rokov do večnosti. Áno, v meste ešte stále sú ľudia, ktorí sa snažia vrátiť mu bývalý lesk a význam, ale jediné, čo sa tam skutočne oplatí navštíviť, je Gemersko-malohontské múzeum. V tomto piatom najstaršom múzeu na Slovensku, ktoré nedávno oslávilo 130. výročie, je vystavená aj jedna z troch egyptských múmii nachádzajúcich sa na Slovensku. Možno by sa jej mal niekto spýtať, ako cez priepasť stáročí vidí budúcnosť tohto kraja.

Maroš M. BANČEJ

Piešťany sú pojem, ktorý dávno prerástol hranice Slovenska
Stále potvrdzujú skvelý liečebný chýr

Rudolf ZELENAY – Foto: archív SNN

Toto mesto pri Váhu je pojmom, ktorý dávno prerástol hranice Slovenska. Do povedomia sa zapísalo najmä ako naše najznámejšie kúpele s početnou klientelou zo zahraničia. Piešťany ročne privítajú okolo tridsaťpäťtisíc pacientov. Liečia sa v nich choroby pohybového ústrojenstva, nervovej sústavy i stavy po úrazoch a ortopedických operáciách procedurami v silne mineralizovanej horúcej vode alebo pomocou bahenných obkladov a zábalov. Piešťany sú zaradené do TOP 20 najúčinnejších kúpeľov v Európe. Sú však aj významnou slovenskou lokalitou s dlhou históriou.

V súčasnosti vyše tridsaťtisícové sídlo okresu prináleží do Trnavského kraja. Rozprestiera sa na nive Váhu pri východnom okraji Považského Inovca. Obec osídlená od veľkomoravských čias je písomne doložená od roku 1113, keď patrila panstvu Bana. Ešte v 12. storočí tu johaniti založili kláštor. V rokoch 1530, 1599 a 1663 Piešťany vyplienili Turci. V roku 1642 obec získala mestské výsady.

■ ROLNÍCKE MESTO

Až do 19. storočia si udržiavala roľnícky ráz. S rozvojom kúpeľov sa tu začali trvalo usadzovať obchodníci a remeselníci. Po

nápojení sa na považskú železnici v roku 1876 sa mesto stalo hospodárskym centrom okolia. Po druhej svetovej vojne vyrástlo niekoľko významných priemyselných podnikov a potravinárskych závodov. V období 1946 – 1970 pribudlo 14 134 nových bytov a ich výstavba sa nezastavila ani v nasledujúcich desaťročiach, čo platí aj o sfére obchodu a služieb. Rozrástla sa kapacita liečebných objektov na Kúpeľnom ostrove, menovite pribudli Balnea Grand, Balnea Splendid, Balneoterapia II, Balnea Palace a Balnea Esplanade. Piešťany disponujú letiskom, ktoré aktuálne oživujú chartrové

lety zo zahraničia, využívané najmä kúpeľnými hosťami.

Termálne sadrovo-sírne pramene boli známe už v 12. storočí, využívajú sa od 16. storočia. Rozvoj je evidentný v 19. storočí, od roku 1840 mali Piešťany ako prvé kúpele na Slovensku stáleho lekára. Vyzreté tamojšie bahno má mazľavú maslovitú konzistenciu, sivomodrú až čiernu farbu a vysokú plasticitu. Tvorí sa okolo blúdových výverov termálnej vody v obtokovom ramene Váhu. Prameň Traján so 68 stupňami Celzia má najteplejšiu, prirodzene vyvierajúcu vodu na Slovensku. Mesto spája s Kúpeľným ostrovom krytý Kolonádový most (1930 – 1933). Na jeho priečelí je socha barlolamača (1934). Hneď za ľavým brehom rieky sa vyníma známy liečebný dom Thermia s neprehliadnuteľnou mondénou atmosférou. V jeho susedstve sú ďalšie zariadenia, Kúpeľná dvorana Irma, Balneoterapia I, Napoleonské kúpele, Pro Patria a Výskumný ústav reumatických chorôb. V tieni týchto zariadení zostal kedysi obľúbený a celoročne hojne navštevovaný areál kúpaliska Eva. V súčasnosti je prístupný len sezónne.

■ PODNIKATEĽ WINTER

Mesto patrí medzi naše najkrajšie sídla. Fenoménom je Váh so svojim unikátnym ramenom a vyhľadávanou vodnou plochou Sĺňava. Zaujímavé sú oba mosty,

popri Kolonádovom aj Krajanský, príjemná pešia zóna – Winterova ulica, udržiavaný Mestský park, dlhé upravené Nábrevie Ivana Krasku popri pravom brehu nášho najväčšieho toku a pokračujúce pozdĺž Biskupického kanála.

Piešťany pozdvihol slovenský podnikateľ Ludovít Winter. Narodil sa 1. novembra 1870 v Šahách, zomrel ako 98-ročný, pochovaný je v Piešťanoch. V roku 1890 ho z Viedne, kde študoval, povolal otec, aby mu pomohol riadiť piešťanské kúpele. Bez neho by neboli tým, čím sú dnes. Po ich znárodnení v roku 1948 žil v ústraní a chudobe. Piešťanci mu na znak vďaky venovali plastiku v Mestskom parku, pamätnú tabuľu na dome Zelený strom na ulici, ktorú po ňom pomenovali.

Hosťom spríjemňuje pobyt plejáda kultúrnych podujatí počas celého roka. Osobitne sa treba zmieniť o hudobnom lete, festivaloch, galérii a stálej expozícii sochárskych diel v parku. Priaznivcom športu, dlhodobu zvyknutým na súperenie plavcov, vodných pólistov či tenistov, pribudol kvalitný ľadový hokej. Aj okolie je pozoruhodné: mohyla M. R. Štefánika na Bradle, hrady Beckov, Čachtice, Tematín, folklór a kroje blízkych obcí.

■ VENUŠA Z MORAVIAN

Zo známeho archeologického náleziska v blízkych Moravanoch nad Váhom pochádza 7,5-centimetrová Moravianska venuša z mamutoviny, vyrezaná v období gravettienskej kultúry. Jej vek sa odhaduje na vyše dvadsaťtisíc rokov. Má zvyčajne prsia a panvu, hlavné znaky predstavujúce symboly pre zachovanie ľudského rodu. Symbolom ženy s jej významným poslaním v spoločnosti ako dárkyne života. Nález vyoraný roľníkom na poli okolo roku 1930 sa ocitol v Prahe, Nemecku i v Paríži. Na Slovensko sa dostal späť v roku 1967.

Štátna prírodná rezervácia s rozlohou vyše 543 hektárov
Prírodný zázrak menom Súľovské skaly

Rudolf ZELENAY – Foto: archív SNN

Bytču, listinne doloženú v polovici 13. storočia, v súčasnosti sídlo okresu, z juhovýchodu lemuje chránená krajinná oblasť Strážovské vrchy. V týchto miestach, presnejšie v Súľovských vrchoch, príroda vytvorila zázrak, aký by mal zhladať na vlastné oči každý, kto je ochotný podstúpiť kratšiu či dlhšiu pešiu túru. Odmenu za námahu budú jedinečné, nezabudnuteľné Súľovské skaly, vzácny klenot nielen Považia, Žilinského kraja, ale i celého Slovenska.

Poloha v blízkosti starej sídelnej a komunikačnej považskej osi, ako aj kotlinová pahorkatina vnútri pohoria podmienili trvalé osídlenie. Tu vznikli obce so stáročnými dejinami: Súľov (prvá zmienka z roku 1193 – Sulo), Jablonové (1268 ako Jabluna), Hlboké nad Váhom (vzniklo zlúčením Dolného a Horného Hlbokého). Obec Horné Hlboké – Hulbuka, sa spomína v roku 1268, Hradná (1408). V Súľovských vrchoch medzi obcami Súľov-Hradná a Jablonové vyhlásili v roku 1971 územie s rozlohou 543,66 hektára za štátnu prírodnú rezerváciu.

VYSOKÁ BRADA

Súľovské skaly sú svojráznym horským podcelkom elipsovitého tvaru s dĺžkou 25 a so šírkou 5 až 6 kilometrov v západnej časti Súľovských vrchov. Skaly predstavujú odolné paleogénne zlepence, druhohorné dolomity a nevelmi odolné slienitobridličnaté mezozoické súvrstvia. Erózne procesy podmienili vznik vnútornej kotliny s inverzným reliéfom. Dominujúca je vysoká, ostro rezaná horská hradba. Zlepence zvetrali do nezvyčajných tvarov a núkajú prekrásne pohľady. Vo východnom hrebene zaujme predovšetkým Šarkania jaskyňa, diera v skalách s dĺžkou necelých 58 metrov. V mladšej kamennej dobe bola osídlená. V severozápadnej časti skál nad obcou Hlboké nad Váhom možno pookriať pri pohľadoch

NÁROČNÝ VÝSTUP

Obľúbený zostáva nevelmi náročný výstup na hrad Súľov. Východným bodom je parkovisko v obci Súľov pri rovnomernej chate. Strmý chodník vedie od tiesňavy riedko zalesneným svahom k úzkej skalnej štrbine. Od nej pokračuje po spádnici i serpentinách ku skalným vežiam zvaným Organy. Ich súčasťou je 13 metrov vysoká Gotická brána, prírodný otvor v skale pripomínajúci zalomené gotické okno. Odtiaľto je pekný výhľad na hradné bralo. Po jeden a štvrt hodine sa šliapanie končí na plošine pri hrade Súľov s kulmináčnym bodom 652 metrov nad morom. Na plošinu vari najťažšie prístupného hradu na Považí vedú stupne vytesané do skaly a tiež železný rebrík. Poslednou prekážkou je otvor v murive. Prvá

zmienka o hrade, dnes zrúcaninách, pochádza z roku 1470. Postupne ho vlastnili viaceré rodiny – Záskalkovci, Medňanskovci, Milochovskovci, po roku 1550 Súľovskovci-Sirmiensioci. Vďaka strategickej polohe slúžil na pozorovanie okolitých ciest. Fortifikačný systém však nemal. Prestavbu zaznamenal po požiari v roku 1550. Zemetrasenie v roku 1763 objekt značne poškodilo a ďalšej obnovy sa už nedočkal. Zachovali sa len zvyšky múrov z hornej i dolnej časti a do skaly vytesané základy.

Zo zrúcanín sa treba vrátiť na plošinu. Zostup sa začína zvládaním strmého žlabu. V jeho dolnej časti je

odbočka vpravo a za ňou pohodlný chodník po vrstevnici, ústiaci na Lúke pod hradom Súľov. V jej blízkosti púta pozornosť skalný útvar Indián. Lesná cesta s dlhou serpentínou klesá na Lúku pri Kamennom hríbe, kde sa nachádza skalný hrb Smrčok, v neďalekej prírode vytvorenej formácii Sova a Sovička. Cieľom pri návrate je chata Súľov. Túra s prevýšením asi 260 metrov meria 3,5 kilometra a trvá 2,5 hodiny.

TÚRY PRE RODINY

Slovenské skalné mesto so vzácnou faunou a flórou je národnou prírodnou rezerváciou. Po celom území Súľovských skál vedie dobre značený náučný chodník z roku 1975, rekonštruovaný a upravovaný v rokoch 1994, 1997 a 1998. Meria 7,5 kilometra so 17 informačnými tabuľami. Prístup medzi divoké skaly je najjednoduchší zo Súľova-Hradnej. Presne tu sa odporúča vyraziť po náučnom chodníku garantujúcom skvelé zážitky z nášho podmanivého prírodného dedičstva. Prechádzky nie sú fyzicky veľmi namáhavé a celoročne umožňujú absolvovať túry aj rodičom s deťmi.

ŽIADOSTI SLOVENSKÝCH VLASTENCOV BRUSELU POPRADESKÉ MEMORANDUM

Vážení predstavitelia Európskej únie,

my, slovenskí vlastenci, zástupcovia najstaršej slovenskej politickej strany, pamätajúc na ťažký boj našich predkov za dosiahnutie národnej, politickej a ľudskej slobody, vlastnej štátnosti a nezávislej Slovenskej republiky, milujúc svoju vlasť, mysliac na budúcnosť našich detí, vidiac priepastné rozdiely v rámci Európy a túžiac po spoločnom postupe európskych štátov, vstupovali sme hrdo do Európskej únie. Svojimi žiadosťami však vyjadrujeme hlboké sklamanie zo stavu Európskej únie. Stále veríme v nevyhnutnosť silného spoločenstva, ktoré je schopné ekonomické rozdiely jednotlivých krajín vyrovnávať a vytvoriť silný celok schopný konkurovať svetovým veľmociam. Rovnosť a spokojnosť občanov všetkých členských štátov Európskej únie sú predpokladom pokoja. Pokoj a harmónia sú predpokladom vytvorenia prosperujúcej Európy, schopnej prinášať osôh spravodlivo všetkým svojim členom, ako aj chrániť ich záujmy vo vzťahu k svetovým veľmociam.

Dnes, uvedomujúc si zodpovednosť za vývoj Európskej únie a rozvoj Slovenskej republiky, sväzým znepokojením sledujeme neustále okliešťovanie právomoci národných parlamentov, stratu svojej právomoci a manipulačné zmeny vo volebnom systéme do Európskeho parlamentu. Vyjadrujeme svoju nespokojnosť so súčasnou stagnáciou Európskej únie a jej neschopnosťou reagovať na vznikajúce a vzrastajúce problémy. Rešpektujúc základnú ideu Európskej únie a spoločnú menu euro, dúfajúc v ich budúcnosť, ale vidiac, že Európska únia sa uberať nežiaducou cestou, žiadame realizáciu nasledovných zmien tak, aby toto spoločenstvo skutočne a plnohodnotne naplnilo svoje ciele a zachovalo existenciu jednotlivých štátov:

- Žiadame garanciu dodržiavania všetkých medzinárodných a mierových zmlúv ratifikovaných po prvej a druhej svetovej vojne, s cieľom udržať mierový status quo a usporiadanie v existujúcich, platne vymedzených hraniciach. Ďalej žiadame rešpektovanie v historickej nadväznosti prijatých zmlúv Európskej únie, prísne dodržiavanie ich pravidiel a sankcionovanie tých, ktorí ich porušujú.
- Žiadame zastavenie pokusov o zmeny a manipuláciu volebného systému do Európskeho parlamentu, ako aj zastavenie centralizácie Európskej únie, vrátenie práva veta a posilnenie právomoci členských štátov, aby bola naša zvrchovanosť plne rešpektovaná a nebola bezdôvodne ohrozená naša hospodárska sebestačnosť.
- Žiadame stanovenie rovnakých pravidiel pre všetky členské krajiny v oblastiach, ktoré boli platnou dohodou všetkých členov pre Európsku úniu určené a rovnoprávnú participáciu národných parlamentov pri ich tvorbe a prijímaní.
- Žiadame transparentnosť a reorganizáciu administratívneho aparátu Európskej únie, čo zabezpečí, že s finančnými prostriedkami sa bude pri jeho činnosti efektívne nakladať. Úradnícky aparát reprezentuje všetky krajiny a jeho zloženie preto musí na všetkých úrovniach proporčne zodpovedať národnostnej štruktúre Európskej únie tak, aby mali občania každej krajiny právo primerane sa podieľať na správe spoločných vecí.
- Žiadame dôsledné uplatňovanie sankcií voči všetkým porušovateľom pravidiel bez rozdielu. Žiadame okamžité zastavenie finančných pomoci krajínám, ktoré manipulovali svoje štatistiky pri vstupe do eurozóny. Nesúhlasíme tiež s ďalším poskytovaním prostriedkov zo spoločných zdrojov nezodpovedným štátom, ktoré neplnia dohodnuté úsporné opatrenia. Protestujeme proti bezhlavému mňaniu našich verejných financií na zachraňovanie bánk, finančných korporácií a súkromných subjektov.
- Žiadame elimináciu narastajúceho vplyvu nadnárodných, globalizáciou prepojených korporácií na politické špičky. Protestujeme proti lobistickej politike, ktorá sa v tvorbe práva Európskej únie presadzuje.
- Žiadame sprísnený dohľad nad bankovými, energetickými, telekomunikačnými a obchodnými monopolmi, pretože predstavujú stále väčšiu hrozbu pre domácnosti a podnikateľský sektor.
- Žiadame vyššiu ochranu prírodných zdrojov, lesov, ornej pôdy a vôd. Žiadame spravodlivé a nediskriminujúce rozdeľovanie financií v pôdohospodárstve, podľa klimatických a iných podmienok regiónov, a nie podľa lobingu silných štátov.
- Žiadame, aby Európska únia vyvinula politický tlak a zabezpečila úplné zrušenie daňových rajov, ktorých odstránenie v rámci Európskej únie zabráni legalizácii príjmov z trestnej činnosti, ako aj okrádaniu členských štátov na daňových príjmoch.
- Žiadame zastavenie neprehľadnej politiky v pridelovaní grantov tak, aby sa spravodlivo určili práva a povinnosti subjektom, so zreteľom na projekty, ktoré predstavujú najvyššiu mieru nevyhnutnosti a užitočnosti.
- Žiadame postupné zblížovanie sociálnych systémov tak, aby boli v budúcnosti pre všetkých občanov členských štátov Európskej únie stanovené rovnaké podmienky na priznanie a výšku sociálnych dávok. Naším cieľom musí byť odstraňovanie chudoby a priepastných rozdielov v životnej úrovni v rámci Európskej únie.
- Žiadame postupné zjednocovanie ceny práce v pracovnoprávných vzťahoch v rámci jednotlivých odvetví, vrátane zavedenia inštitútu minimálnej priemernej európskej mzdy. Poukazujeme na obrovskú diferenciaciu miezd u jednotlivých zamestnávateľov, pôsobiacich na územiach rôznych členských krajín Európskej únie.
- Žiadame uznať, ochraňovať a podporovať rodinu, založenú na spoľžití muža a ženy. Rodina tvorí základ spoločnosti a vytvára zázemie pre vývoj novej generácie, rozumne, tvorivo a solidárne zmysľajúcich ľudských bytostí, vedomých si svojej osobnej a národnej identity.
- Žiadame zastavenie implementácie ideológie a politiky multikulturalizmu, ktorý vážne ohrozuje historické osobitosti našich vlastí. Vyjadrujeme obavu pred rastúcim trendom nekontrolovaného prístahovateľstva, čo výrazne potláča tradičné kresťanské hodnoty Európy. Žiadame garanciu kontrolovateľnosti tohto vplyvu a sprísnenie azylovej politiky. Žiadame otvorenú podporu pôvodným kresťanským hodnotám a spoločenskú integritu prístahovalcov na našom kontinente, so zachovaním ich slobody myslenia a vierovyznania.
- Žiadame garanciu objektívnej výmeny a šírenia informácií, s cieľom zabrániť propagácii informácií s neúplným a manipulatívnym obsahom. Žiadame stanovenie kultúrnych a morálnych rámcov pre mediálne vysielanie, aby sa zastavilo odnárodňovanie a šírenie násilia v médiách.

Tieto žiadosti koncipujeme slobodne, zrozumiteľne a s najväčšou vážnosťou. Preto žiadame, aby boli tiež s čo najväčšou vážnosťou prijaté a vypočuté. Európska únia nás musí svojím prístupom presvedčiť, že odovzdávanie ďalších kompetencií má význam. Máme záujem na dosiahnutí žiaduceho fungovania Európskej únie. Pokiaľ sa však Európska únia nezačne reformovať, budeme musieť s plnou vážnosťou pristúpiť k prehodnoteniu svojho vzťahu k tomuto spoločenstvu.

POLEMIKA

Priznám sa, že keď som uvidel na pulte kníhkupectva knihu Iva-
na Kamenca *Tragédia politika, kňaza a človeka*, venovanú Dr. Jozefovi
Tisovi, v kútiku duše som dúfal, že po mnohých rokoch odsudzovania
osoby prvého slovenského prezidenta sa tento autor už konečne dopra-
covať k objektívnemu hodnoteniu osoby aj obdobia, v ktorom Dr. Jozef
Tiso žil a pracoval. Kamenec podľa vlastných slov si dobre uvedomuje
svoje vlastné odborné limity i spoločenské úskalia tohto pokusu a roz-
hodne si nemyslí, že jeho interpretácie či hypotézy sú všeobecne plat-
né, nekorrigovateľné a pre každého prijateľné.

Ivan Kamenec má veľmi zvláštne interpretácie

Píše históriu cudzím perom

Miroslav ŠUŇAL – Foto: archív SNN

Písať monografiu a ešte o ta-
kej významnej politicko-historic-
kej postave, akou Dr. Jozef Tiso
nesporne bol, si vyžaduje dávku
naozaj odvahy, pretože vždy sa
nájdu zástancovia i oportunisti
akéhokoľvek diela o prvom sloven-
skom prezidentovi. Nechcem byť
kritikom práce autora, to v úmys-
le nemám. Chcem však poukázať
na jeho niektoré, prinajmenšom
zvláštne interpretácie.

■ BEZ PRÍVLASTKU

V prvom rade je to autorov po-
jem takzvaná vojnová Slovenská
republika. S týmto pojmom a tvr-
dením nemožno súhlasiť, ba treba
ho považovať za účelový. Repub-
lika nemôže mať prívlastok. Autor
tento pojem používa neprimerane
často a na žiadnom mieste svojej
práce prívlastok vojnová svojim
čitateľom nevysvetlil. Ani nemôže,
keďže prvý Slovenský štát vznikol
14. marca 1939 v čase všeobec-
ného mieru. Druhá svetová vojna
sa však oficiálne začala až 1. sep-
tembra 1939 obsadením Poľska
nemeckou armádou. No ani tento
viditeľný dôkaz nebráni autorovi
neustále dookola opakovať svo-
je tvrdenie. Ak však za podstatu
svojho tvrdenia považuje vojenské
ľahenie slovenskej armády proti
Poľsku, autor veľmi dobre vie, že
prvá Slovenská republika si iba
vzala späť územie, ktoré zabralo
okupačné Poľsko. Vyhlásenie voj-
ny ZSSR bolo vopred dohodnuté
v spojeneckej zmluve s Nemeckom,
kde sa Slovenská republika
zaviazala pomáhať nemeckej ar-
máde. Autor znovu veľmi dobre
vie, čo znamenalo Nemecko v tom
období, že bolo hegemonom v ob-
lasti. V Mníchove sa mu podriadili
aj také veľmoci ako Francúzsko či
Veľká Británia. A to už rok pred
vypuknutím druhej svetovej voj-
ny! A Slovenská republika s tromi
miliónmi obyvateľov sa v nijakom
prípade nemohla stavať do pozí-
cie neposlušného, tvrdohlavého
štátu. Tým by bol jej ortiel spe-
čatený.

■ ZAUJATÝ OPIS

Autor v celej svojej práci opi-
suje, aj keď dosť stručne, jednotli-
vé etapy a udalosti v živote Dr. Jo-
zefa Tisu zaujato. Raz je pre neho
Dr. Jozef Tiso zástancom spoloč-
ného štátu Čechov a Slovákov, ale
o pár stránok ďalej o tom istom Dr.
Jozefovi Tisovi neváha napísať,
že bol strojom rozbitia spoloč-
ného štátu Čechov a Slovákov. Ako
príklad uvediem vyhlásenie samo-
statného Slovenského štátu, ktorý
autor približuje spôsobom, akoby
to bola najväčšia tragédia v dej-
nách Slovenska. Prítom veľmi
dobré vie, že išlo o vyvrcholenie
národno-emancipačného procesu
Slovákov. Tiež veľmi dobre vie, že
Dr. Jozef Tiso sa niekoľkokrát
vzoprel Hitlerovým rozhodnutiam
a postupoval podľa svojho najlep-
šieho vedomia a svedomia.

Tragédiou preto bude to, ak si
ktokoľvek, kto sa chce dozvedieť
o tomto období viac informácií,

prečíta ako historický fakt túto
prácu. Je povrchným a historic-
kým paškvilom. Snaha sa však au-
torovi nedá uprieť. Kráča s dobou,
v ktorej už dnes málokoho zaujíma
jeho predpojatý pohľad. Dnes má
ktokoľvek na výber z množstva
alternatívnych informácií, ktoré za
pôsobenia autora neboli dostupné.
Preto pristúpil k doplneniu svojej
pôvodnej práce a v závere tvrdí,
že Tiso patrí do slovenských dejín
nielen pre svoje viac ako štvrtsto-
ročné politické aktivity, ale aj pre-
to, že s jeho menom je spojená aj
jedna dôležitá etapa emancipač-
ného napredovania slovenského
národa. Napredovania v období,
v ktorom nadobudol svoju sa-
mostatnosť a budoval sám seba.
Bolo to obdobie veľmi ťažké a pre
mnohých z nás nepredstaviteľné.
Preto každý, kto chce pochopiť
akúkoľvek a nielen túto dobu, mal
by v prvom rade poznať a chápať
súvislosti. Tak ako to interpretoval
Edmund Husserl s jeho fenome-
nologickou redukciami, ktorá má
predstavovať základ novej teórie
poznania tak, že jej prostrední-
ctvom bude človek schopný zbaviť
sa prirodzeného pohľadu na svet,
ktorý má iba habituálny charakter.
Autor by sa tejto metódy mal pri-
najmenšom pridržať.

■ ŽEBY ZLÝ ÚMYSEL?

Čo sa týka tragickej otázky
európskych Židov, to, čo sa s nimi
stalo počas druhej svetovej vojny,
sa nedá nijakým spôsobom ospra-
vedlniť. Autor však musí prinaj-
menšom tušiť, že prvá Slovenská
republika nebola strojom a ani
vykonávateľom týchto zverstiev na
židovskom etniku. Písať históriu
Slovenska cudzou optikou v čase
samostatného štátu je prejavom
nekompetentnosti alebo dôkazom
zlého úmyslu. Slovensko od roku
1993 už nemusí preberať cudzie
záujmy do vlastných dejín. Bolo
by však viac než vhodné konečne
spracovať túto tému pravdivo. Pre-
čo sa Židom v Európe stalo to, čo
sa im stalo. Prečo práve toto etni-
kum bolo toľko nenávidené v ce-
lej Európe, že musela nastať táto
hrozná tragédia. Týmto v žiadnom
prípade nechcem zľahčovať ich
tragédiu, iba si myslím, že osvet-
lenie týchto dejín by dalo odpoveď
na mnohé, dodnes nezodpoveda-
né otázky.

Na záver môžem každému
odporučiť vziať do rúk uvedenú
prácu a po prečítaní si vytvoriť
samostatný obraz o autorovej „ob-
jektivnosti“. Lenže pre tých, ktorí
sa rozhodnú doplniť si vedomosti
o prvom slovenskom prezidentovi
Dr. Jozefovi Tisovi, rozhodne od-
porúčam pátrať aj po iných zdro-
joch informácií. A rovnako o prvej
Slovenskej republike. Samozrej-
me, nie všetko, čo týka uvedenej
publikácie, je vyslovene zlé, nájdu
sa i svetlé momenty. Tie však či-
tateľ znalý problematiky bude hľa-
dať ťažšie.

Autor je politológ.
Medzititulky redakcia

Aktuálne po zhromaždení rozhovor so staronovým predsedom Matice slovenskej Mariánom Tkáčom

Otvoríme v Matici okná, aby sme riadne vyvetrali

Staronovým predsedom Matice slovenskej sa stal opäť Marián Tkáč. Po búrlivej diskusii o volebnom poriadku prebehli voľby pokojne a výsledok sa dal očakávať. Delegáti M. Tkáča zvolili už v prvom kole voľby so ziskom takmer 57 percent oprávnených hlasov. Po zvolení sa nový predseda poďakoval všetkým za vyjadrenú podporu a zdôraznil, že národná ustanovizeň sa bude konečne venovať tomu, čomu musí, čo je dôležité – teda slovenskému národu – a nie zbytočným vnútorným konfliktom. Marián TKÁČ uviedol, že chce byť predsedom všetkých maticiarov, aj tých, ktorí volili jeho oponentov. Na záver dodal, že v kauze strateného Národného pokladu podal trestné oznámenie na zločineckú skupinu.

Zhovárал sa Michal BADÍN – Foto: Maroš SMOLEC

• **Pred niekoľkými minútami sa skončilo valné zhromaždenie Matice slovenskej. Stali ste sa staronovým predsedom Matice. Aké sú vaše dojmy? Aké máte pocity z atmosféry, ktorá tu v Martine bola v uplynulých dvoch dňoch?**

Ak priebeh a výsledky valného zhromaždenia Matice slovenskej odzrkadľujú momentálny stav slovenského národa, tak by som napokon bol aj rád, ak je to tak, lebo všetky tie zloby, ktoré sa vylievali hlava-nehlava na mňa a na mojich spolupracovníkov, napokon dostali KO. Teda tento národ, keď ho hodnotím podľa väčšiny tu v sále, je múdry národ, ktorý nepodľahne demagógii. To ma najviac teší zo všetkého. Zaiste išlo aj o moju kožu, podaril sa nám, dúfam, že prelomový krok v histórii MS. Verím, že tie nešťastné peniaze pôjdu do úzadia. Áno, potrebujeme veľa peňazí, aby sme podporili miestnu kultúru, aby sme prilákali mladých, ale už pôjde o peniaze, ktoré použijeme na niečo dobré, už nepôjde o také, ktoré akýmsi zvláštnym spôsobom zmiznú z povrchu sveta. Aj celý ten šum v úvode valného zhromaždenia súvisel s peniazmi – pretože išlo o to a ide aj o to, či sa Matici podarí vyrovnáť sa s tou nepekou históriou, keď sa vklady ľudí do zbierky na Národný poklad nejakým spôsobom vyparili. Myslí si, že sme zase ďalej od týchto neporiadností v Matici, od týchto riskantných chůtok a zase sme bližšie k tomu, že budeme uznávanou inštitúciou, tak ako sa na Maticu patrí. Odpadol mi kameň zo srdca, lebo som sa bál, či sa tento národ pod vplyvom peňazí nepokazí. Ale ukázalo sa, že sa nepokazil, a tento ľud je múdry. Útoky, ktoré som znášal v posledných týždňoch, neboli o ničom inom, iba o zachránení si vlastnej kože tých ľudí, ktorí majú niečo za nechťami a ktorí boli v čase, keď národ prichádzal o svoj poklad, tam, kde nemali byť. Som spokojný – i keď viem, že ma čaká ťažká práca. A moje bezprostredné pocity? Som aj šťastný, aj zachrípnutý, lebo sme tiež spievali.

• **Okrem predsedu sa volili i členovia do orgánov MS. Ako hodnotíte zloženie nového výboru MS, čo očakávate od týchto ľudí v matickej práci na najbližšie štyri roky?**

Keď niečo v minulosti bolo problémom, tak to bol naozaj vzťah výboru k predsedovi. Od samého začiatku som cítil, že sú to ľudia z iného cesta ako ja. Aj na tomto valnom zhromaždení – v jeho prvej časti – sa ukázalo, že z úst ani jedného z týchto ľudí neodznalo nič konštruktívne. Dúfam a verím, že v tomto volebnom období bude vzťah výboru a predsedu úplne iný. Keď som v minulom funkčnom období mal vojsť do „výborovne“, mal som triašku z ľudí, ktorí šľahali okolo seba nenávisť, teraz sa teším, že výbor bude zasadať. Verím, že členovia novozvoleného výboru sú z veľkej väčšiny takí, ktorí podporia naše spoločné snahy, aby sme spojili sily a pripravili snem, aby sme tejto Matici dali viac vzduchu. Vnímam to ako symbolické otvorenie okien na budove Matice slovenskej, aby sa vyvetralo. Pnutie sa určite zjemní, zmenší, na výbore

zrejme nebudem čeliť tým nekončným hlúpym útokom ako doteraz. Drvivá väčšina členov výboru zastáva smerovanie v Matici slovenskej, ktoré posledné tri roky nastolujeme. A to je dôležité, aby sme v tomto smerovaní pokračovali v jednote.

• **Vo výbore je viacero nových mien, sú tam mnohí mladí ľudia. Ako hodnotíte tento fakt?**

Poviem to aj menovite. Predsa len sa do výboru dostali národne orientovaní intelektuáli. Zaradil by som medzi nich Tibora Mikúša, Drahoslava Machalu, Viliama Oberhausera. Teším sa na spoluprácu s ľuďmi, ktorí majú veľa nápadov, ktoré, dúfam, budú mať voľnú cestu. Spolupráca s ministerstvom školstva a kultúry – to je základ pre budúcnosť Matice, ale aj pre kultúrnosť a vzdelanosť nášho národa. Čo sa týka mladých, už v mojom minulom funkčnom období som dal priestor mladým, niekedy ešte neskúseným maticiarom s vedomím, že v nich a v ich profesionálnom raste je záruka matickej budúcnosti. V tomto trende budeme pokračovať aj ďalej. Matica bude naďalej personálne mladnúť, a tým sa viac dostávať z okraja do stredu národa medzi generácie, od ktorých závisí naša budúcnosť.

• **Čo bude vašou prioritou v najbližšom období? Aké budú vaše prvé kroky po znovuzvolení do funkcie predsedu Matice slovenskej?**

Hneď na prvom výbore by som chcel obsadiť všetky orgány, ktoré Matica potrebuje. Konkrétne mám na mysli napríklad funkciu správcu Matice slovenskej. Chcel by som, aby bolo funkčné predsedníctvo, aby vznikli komisie, ktoré sú potrebné. Chcel by som urobiť tiež opatrenia prospešné na to, aby sa aj Slovenské národné noviny zviditeľnili, v tomto smere by to chcelo nejaký dobrý marketingový projekt. Je totiž veľmi dôležité, aby sa naše noviny dostali k čo najväčšiemu počtu ľudí. Pravdepodobne dokončíme aj obsadzovanie všetkých funkcií v Matici. Lebo mnohí

mi vyčítali, že pracoviská majú iba poverených riaditeľov. S výborom sa poradím, či urobíme výberové konania na všetky riadiace funkcie v Matici. Len tak sa uvidí, či sú súčasní riaditelia najlepší. Možno sa však v niektorých prípadoch ukáže, že po uliciach chodia noví ľudia, ktorí budú užitoční pre Maticu. Chceli by sme zveľadiť hmotnú podstatu Matice, s tým súvisí aj prehodnotenie delimitácie z roku 2000 v súvislosti s prvou budovou Matice slovenskej. Veď tá chátka a nemá sa o ňu kto postarať. Je to predsa budova, na ktorú sa skladali naši predkovia. Tých vecí, ktoré nás čakajú, je veľmi veľa. Prestal som aj v mojom volebnom programe používať presné pojmy, ako 100 000 členov Matice a podobne, lebo nie vždy idú veci presne tak, ako by si človek predstavoval. Chcel by som sa poďakovať aj tým, ktorí ma nevolili, ale prišli a spravali sa statočne. Lebo tá demokratická súťaž je niečo veľmi vzácne. No chvíľu to vyzeralo, že voľba demokratická nebude, lebo moji oponenti ma chceli odstaviť od možnosti kandidovať. Toto som považoval za unfair voči mne. Odpúšťam všetkým, ale na niektoré veci sa zabudnúť nedá. Všetci, aj ktorí boli proti mne, majú dvere v Matici otvorené. Niektorí však budú musieť preukázať svoju lojalitu, lebo nie je predsa lojálne útočiť na moju časť a časť mojej rodiny. Takíto ľudia, ktorí bezhlavo útočia aj na mojich spolupracovníkov, nemôžu počítať s tým, že budeme stavať na nich. Nech ukážu, čo na maticnom poli dokážu. Keď som povedal, že sú obloky otvorené pre zdravý vzduch, tak dodávam, že ani dvere nie sú zatvorené – ani pre tých, ktorí boli na druhej strane.

• **Matica sa usiluje veľmi úzko spolupracovať so strednými i s vysokými školami. Kde vidíte ešte rezervy v pôsobení Matice na mládež?**

V tomto smere som mal niekoľko zámerov. Cesta vedie predovšetkým cez pedagógov v Matici, ale vlastenci sú aj inde, na univerzitách, napríklad aj tu na

medicínskej fakulte v Martine. Nie je to len vec individuálna. Ja verím, že sa nám podarí organizovať okružie stoly na rôzne témy. Možnože jedna z prvých tém bude hľadanie odpovede na to, akým spôsobom systémovo pôsobiť na vzdelávanie najmä v citlivých otázkach dotýkajúcich sa vlastenectva a našich slovenských dejín. Veď vzdelanie je základom života jednotlivca i národa. Strelili sme sa s ministrom školstva, spracovali sme naše návrhy a podnety a ja verím, že sa to pozitívne odrazí na obsahu učebných osnov i učebníc a intenzite vzdelávania mladých Slovákov k vlastenectvu. Najmä budeme riešiť problémy cez diskusiu a rozhovory s odborníkmi. Ľudia sú vzácni.

• **Dôležitou témou určite ostáva vzťah Matice slovenskej so zahraničnými Slovákmi.**

Slovenské zahraničie je rovnako zanedbávané ako slovenský juh, resp. jazykovo zmiešané územie našej vlasti. Treba viac peňazí, ale aj odhodlaných a odvážnych ľudí. Matica je pripravená pomáhať viac. Niektoré nové myšlienky vznikajú v spolupráci s predsedom Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí.

• **V celej histórii Matice mala najdôležitejšie miesto veda. Ako vnímate súčasné postavenie vedy v Matici? Čo treba zmeniť?**

Možno bude treba urobiť nejaké zmeny v matickej legislatíve, pretože v tomto smere máme v súčasnosti dosť zviazané ruky. Moja predstava je asi taká, že by sme sa mali vrátiť k takzvanému centralizovanému systému vedného ústredia. To bude zastrešovať všetky odbory skúmania, popularizácie. Inšpirujeme sa našou minulosťou – referent v ústredí, profesionál, bol zároveň hybnou dušou záujemcov o vedu, ktorí žijú v Matici, ale mimo jej centra. Potenciál matickej vedy treba lepšie zastrešiť a využiť. Od matických vedcov však budeme vyžadovať, aby spĺňali kritériá naleziteľnej vedy. Chcel by som, aby naša veda bola viac obsiahlejšia a aby rozvíjala témy, o ktoré nám ide. Zaiste aj s novou, mladou krvou v maticnom prostredí sa nám to podarí.

• **V uplynulom období ste poskytli nespočetné množstvo rozhovorov. Je ešte niečo, čo ste doteraz v médiách nepovedali a chceli by ste to odkázať čitateľom?**

V tejto súvislosti by som chcel pripomenúť môj prísľub, že navštívim všetky miestne odbory Matice slovenskej. Tento môj slub stále platí, ale maticári sa musia včas ohlásiť, aby som si to mohol naplánovať. Je to jedno z mojich potešení, spoznať som za tie tri roky Slovensko omnoho bližšie ako predtým. A sú ešte krásne slovenské kúty a doliny, kam by som veľmi rád prišiel. Na záver dodám to, čo som už viackrát na stránkach Slovenských národných novin prizvukoval. Som väčšmi ako pred tromi rokmi presvedčený, že Matica slovenská má byť ochrankyňou a duchovnou oporou slovenského národa. Matica musí teda stáť uprostred národa, a nie na jeho „elitárskom okraji“, musí v chaosu sveta a Európy ponúkať národu tradičný hodnotový systém, opierajúci sa o vlastenectvo a kresťanstvo, šíriť „vlastenectvo na každý deň“ a prinášať to, čo iní neprinášajú.

Druhý pokus pre pamätné slovanské náleziská a pamiatky Posledná možnosť pre Veľkú Moravu

Text a foto: Dušan D. KERNÝ

Hranicu medzi Slovenskom a Českom človek prejde bez toho, aby ju nejakým spôsobom vnímal, pomedzie medzi Záhorím a Moravou delí iba rieka a mokrade na oboch stranách. Reportér si spomína na novinárske začiatky, keď bratislavskému Doprastavu pripadlo budovať túto časť diaľnice – mokrade na moravskej strane rieky Morava vytvárali mimoriadne náročné podmienky. Stavbu bolo treba dobre a technicky po novom založiť...

Veľkomoravský kostolík - Kaplnka sv. Margity Antiochijskej

KORUTANSKO

Územní vývoj státu Mojmirovců od počátku sjednocovacího procesu od 30. let 9. století po smrt krále Svatopluka I. Velikého v roce 894 (dle: B. Kleina – A. Ruttkaye – R. Marsinyho, 1994 a J. Dekana, 1976).

Na informačnej tabuli v Mikulčiciach nikomu neprekáža, že Svätopluk bol kráľom.

Dnes si to už málokto uvedomí. Autostráda na osobitných pylónoch a podkladoch v mokradiach dodnes spoľahlivo drží. Ale v tých rokoch sedemdesiatych to bolo pre robotníkov a technikov poriadne náročné a najmä nové, pre zhotoviteľa zasa nákladné. Kým iné podniky na druhej, českej strane rieky stavili v podstatne menej zložitom teréne lacnejšie a rýchlejšie, pre bratislavských stavbárov to bola poriadna zaberačka. A to v situácii, keď sa proti diaľnici brojilo priam ako proti kapitalistickému výmyslu, nevhodnému pre pracujúcich, keď premávka naozaj bola riedka a diaľnica Praha – Bratislava sa zdala byť len českou daňou za federáciu pre Slovákov. Kto neverí, nech si pozrie televízny archív z tých čias, ako sa tvrdo musela diaľnica obhajovať. Aj preto bratislavskí, slovenskí robotníci a technici prehltli trpkú pilulku a stavali v podmáčaných pôdach, močariskách medzi hranicou a Lanžhotom.

V súčasnosti je to neprávom zabudnutý príbeh prostých robotníckych rúk, ako aj dôkaz dômyslu technikov, ktorí podržali chrbát advokátom diaľnice na oboch stranách vtedy, ako aj dnes takmer neviditeľnej hranice...

Zápas o diaľnicu je v každom režime iný – ale je to, ako stále vidno, zápas úporný!

■ KLÚČOVÉ CENTRUM

V čase, keď bezmenní zamestnanci Doprastavu spájali obe strany rieky Morava, dalo sa tušiť,

že tu rieka musela riadne meandrovať, meniť tok, riečisko; narážali a prekonávali taký terén, že im bolo zrejme – toto tu nevzniklo za rok, dva, ani za desaťročia, celé toto územie sa vytváralo veľmi, veľmi dlhý čas. Robotníci, ktorí museli náročný terén prekonať čo najrýchlejšie, nemali čas na dlhé úvahy, na tie však mali čas iní ľudia, ktorí kopali, hrabali sa v zemi povedľa nich – archeológovia.

Dodnes takto na inom pomedzí rieky Moravy pracujú odborníci, ktorí spájajú takrečeno „diaľnicou“ vedomostí a historických reálií toto územie s dneškom, túto časť Moravy a Záhoria, Slovenska a Česka do prepojeného celku mimoriadneho významu. Z ich poznatkov vyplýva, že šlo o jedno z najväčších mocenských centier nielen Veľkej Moravy, ale celej vtedajšej strednej Európy. Dnes sa však už hovorí o mikulčicko-kopčianskej aglomerácii – ranostredovekom kľúčovom centre štátu Veľká Morava. Aj preto sa historici a archeológovia usilujú ešte tento rok zapísať túto lokalitu do Zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO.

■ NAJSTARŠÍ ZACHOVANÝ

Kým v areáli Mikulčice-Valy, ako sa dnes hovorí v archeoparku, objavili archeológovia postupne jedenásť kostolov, teda ich základy, v slovenských Kopčanoch stojí najstarší zachovaný veľkomoravský kostol – Kaplnka sv. Margity Antiochijskej. Podľa odborníkov kostol v Kopčanoch je „jediným

autentickým, v hmote, forme, dizajne, materiálmi takmer kompletne zachovaným veľkomoravským kostolom s pôvodným využitím a funkciou, pri kostole sa od najstarších dôb nachádzalo pohrebisko“. Práve niekoľko hrobov, ktoré zistil najnovší archeologický výskum, dokázalo „veľkomoravskosť“ kopčianskeho kostola, ktorý až do roku 1994 slúžil pôvodným – teda religióznym cieľom – a až v roku 1995 bol vyhlásený za kultúrnu pamiatku!

A tak, kým sa celé desaťročia hovorilo o slovanskom hradisku v Mikulčiciach, napokon rozkladá sa na vyše desiatich hektároch, posledné desaťročie sa hovorí o mikulčicko-kopčianskej aglomerácii. Návrh dosiahnuť zápis do svetového zoznamu kultúrnych pamiatok má mimoriadny význam nielen pre toto územie, pre generáciu vedcov, ale aj pre dejiny strednej Európy – naše dejiny. Aj keď v modernom jazyku grantov, podpôr a štátnych i európskych fondov sa hovorí o význame cezhraničnej spolupráce, treba prejsť touto aglomeráciou, aby bolo zrejme, že toto územie bolo veľkomoravské...

■ DYCH DEJÍN

Keď prídete do Mikulčíc a uvidíte tú rozlohu, ten rozsah plochy, pavilón s vynikajúcim predstaviteľným stavieb a nálezov, materiál- ných nálezov v odkrytých hroboch dospelých a detí, rôznych artefaktov, medzi nimi aj zlatých šperkov, máte pred očami starobylú kultúru – kultúru, ktorá je súčasťou vašich dejín. Pociťte rešpekt a vďačnosť k autorom, ktorí nás preniesli do doby a sveta, keď tu pulzoval život. Uvedomte si, že naozaj je nevyhnutné, aby tu postavili nový most a novú cestu, prinajmenšom náučný chodník, ktorý ponad močariská a toky spojí mikulčické nálezisko – archeopark – s jedenástimi zachovalými základmi stavieb s jedinou celistvou, zachovalou veľkomoravskou stavbou – kopčianskou Kaplnkou sv. Margity Antiochijskej. Nie je to horlenie za nejakú cezhraničnú spoluprácu – vyžadujú si to dejiny tohto územia a naša dnešná každodenná potreba historického sebadovedomia.

Ak máte šťastie a vašim sprievodcom, partnerom pri poznávaní archeoparku je magistra Lucia Pecinová, ktorá hovorí tak dobre po slovensky, že mi nezišlo na um spytovať sa mladej vysokoškolskej, či je Moravanka, Češka alebo Slovenka – v Mikulčiciach mi to pripadalo akosi nenáležité – zážitok je o to väčší. Moja sprievodkyňa mi vysvetlila a pripomenula dávno zabudnuté, že tento priestor v Mikulčiciach ako „archeologicky potenciálny“ označil ako prvý Štefan Janšák, rodák z Osuského, archeológ, ale aj spisovateľ a diplomat, absolvent gymnázia v Hodoníne a Vysokej školy technickej v Brne (v roku 1914). Janšák, zakladateľ slovenskej archeológie, stál nielen pri začiatku týchto objavov, ale aj pri formovaní názoru, že Morava tu meandrovala, menila riečisko, a tak, čo dnes vnímame ako moravskú, dnešnú českú stranu, bolo dávno na mieste, ktoré dnes označujeme ako slovenské.

■ PÄT SLOVÁKOV

Nezaujal len precízny výklad Lucie Pecinovej. Pri vstupe do rozľahlého areálu mikulčického archeoparku je veľikánska fareb-

ná mapa. Sú na nej vyznačené hranice dnešných štátov v strednej Európe, a potom rôznofarebné línie hraníc, kde v jednotlivých obdobiach siahala Veľkomoravská ríša. Najväčšie zmeny sú samozrejme v období Svätopluka. Je to pozoruhodná mapa. Zahŕňa tie časti Európy, kde je dnes Nemecko, Poľsko, Rakúsko, až po bulharské hranice a, samozrejme, z dobrej polovice tam, kde je dnešné Maďarsko...

Pohľad na mapu teraz ukazuje každému návštevníkovi, čoho súčasťou bol priestor, do ktorého vchádza. Návštevníkovi zo Slovenska však viac ako mapa hovorí text v jej rohu: je vyhotovená podľa údajov historikov B. Kleina, A. Ruttkaya a R. Marsinu, ktoré dal dovedna J. Dekan – päť slovenských vedcov, päť slovenských autorít. Alexander Ruttkay, bývalý riaditeľ Archeologického ústavu v Nitre, dodnes aktívne publikujúci doma a v zahraničí, a prof. Richard Marsina, nespochybniteľná stredovekárska autorita, znalec všetkých historických písomných prameňov, kde je zmienka týkajúca sa dnešného územia. Popri inom jeden z dvoch prvých svetských historikov, ktorý skúmal zoborské listiny z roku 1111 a 1113. Tie nemajú páru v celom súbore archíválií o uhorskom kráľovstve a dokladajú prevažne slovenské osídlenia až tretiny nášho dnešného územia.

Päť Slovákov, napospol matičiari, sčasti členovia Historického odboru Maticie slovenskej, sa rozhodujúcim spôsobom zapísali do mikulčických análov! Výrazne prispeli k veľkému, veľkolepému projektu. Ten slúži na to, aby sme pochopili „pôvodnú kultúrnu, historickú situáciu v období Veľkej Moravy, zaniknutého západoslovanského štátneho útvaru, ktorý po celé jedno storočie výrazne ovplyvňoval politické i hospodárske dianie vtedajšej stredovýchodnej Európy. A po jej zániku na jej tradície naďalej nadväzovali ranostredoveké štáty, ktoré preukázali už väčšiu stabilitu. Mikulčicko-kopčianska aglomerácia je jedinou, relatívne neporušenou lokalitou s výnimčným aglomerácie mestského charakteru a súčasnej rezidencie vládnucej dynastie ranostredovekého kresťanského štátu, dochovanej v autentickú archeologizovanej podobe z 9. storočia“. Hovorí sa to v oficiálnom odôvodnení kandidačnej zápisu do kultúrneho dedičstva UNESCO. Ale je to naozaj všetko?

■ ĎALEKOSIAHLÝ VÝZNAM

„Keby sa brali do úvahy len politické dejiny, zostala by Veľká Morava iba drobnou historickou epizódou na východnom pomedzí francúzskej ríše. Čo však z nej urobilo taký výrazný a historický fenomén, ktorý nemožno obísť, bola činnosť a kultúrne dielo cyrilometodskej misie, ktoré malo ďalekosiahly význam pre kultúrny a v mnohom aj politický vývoj veľkej časti slovanského sveta na dlhé storočia,“ konštatoval významný český historik a byzantológ V. Vavřínek ešte v roku 2001.

Keď vstúpite do areálu archeoparku, mali by ste zaplatiť vstupné. S jedinou výnimkou ho neplatíte – ak ste pútnici. Pravoslávna cirkev v Čechách a na Slovensku totiž vyhlásila rok 2013 za Rok svätých Cyrila a Metoda. A tak sú Mikulčice cieľom pútnikov...

Tajomník pre vonkajšie vzťahy a ekumenizmus pravoslávnej cirkvi v českých zemiach Ondřej Chrast o tom hovorí: „Pravoslávna cirkev vedie vedomie mimoriadneho dejinného významu slovanských vierozvestcov pre národy strednej, južnej a východnej Európy, národy, ktoré vďaka misijnému dielu solúnskych bra-

tov dospeli k sebauvedomeniu a duchovnému uvedomeniu. Duchovné a kultúrne dedičstvo ich kresťanskej misie považujeme za nevyčerpatelný zdroj inšpirácie pre našu súčasnosť a za zdroj duchovného uzdravenia pre budúcnosť, ktorá je nemysliteľná bez hodnôt, akými sú obetavosť, čestnosť, mravnosť a tiež vzdelanosť a múdrosť, teda hodnoty v ktorých sú pre nás sv. Cyril a Metod aj dnes nedostihnuteľnými vzormi.“

Podľa doktora Františka Syneka, vedúceho Pamätníka Starej a Veľkej Moravy a Slovanského hradiska v Mikulčiciach, je rok 2013 rokom celoštátnych osláv a na „základe dohody pravoslávnej a rímskokatolíckej cirkvi sa ponímajú jednotne v duchu motta Jednota v rozmanitosti. Vzájomná dohoda dvoch cirkví je historickým krokom, ktorý má poukázať na jednotu kresťanov v Českej republike pri pripomínaní si jedného z najvýznamnejších milníkov našich, ako aj európskych dejín. Jedným z cieľov celoštátnych cyrilometodských osláv bolo umocniť jedinečnosť a mimoriadnu hodnotu Slovanského hradiska v Mikulčiciach ako jedného z popredných centier Veľkej Moravy a miesta cyrilometodskej misie – medzinárodný rozmer, účasť najvyšších predstaviteľov pravoslávnej a rímskokatolíckej cirkvi a štátnikov z mnohých európskych štátov dodalo významu slovanských vierozvestcov a patrónov Európy celosvetový význam“.

■ POĎ, PÚTNIK!

Rozhodnutie umožniť pútnikom vstup zdarma návštevníkovi neocení preto, že nevie narýchlo prerátať eurá na české koruny – je to oveľa viac ako prízemný pocit ušetrených niekoľkých korún. Nepovznáša to, že peňaženka nie je ľahšia, ale presne naopak. Človek sa povzniesie nad prízemnosť – je zrejme, že vstupuje na takrečeno posvätnú zem. Že je skutočným pútnikom. Nechcem preháňať, ale prechádzka po areáli v Mikulčiciach ukazuje, koľko energie sa od roku 1954, keď sa vlastne začala terajšia „vlna“ archeologických výskumov, vykonalo. Koľko desaťročí odbornej práce bolo treba, aby sa dal dovedna obraz toho, ako to tu vyzeralo, či mohlo vyzerať, ako vlastne celé toto významné stredisko vzniklo v močaristej pôde, v priestore rôzne sa meniacich tokov – dokazujú to mosty spájajúce jednotlivé časti. Zároveň hustota stavieb, najmä tých sakrálnych, aj laikovi navráva, ako žili a aké potreby mali ľudia v deviatom storočí. Vynikajúco – popri pavilóne, kde sú najpozoruhodnejšie nálezy a znamenitá prezentácia, kde ožívajú jednotlivé stavby – pôsobia aj úpravy rozľahlého územia. Je to pôžitok, pretože nad zvyškami základov sa čnie akoby sklenená tabuľa, na ktorej je zobrazená celá aglomerácia, takže z istého uhla vlastne ako keby ste pred ňou stáli. Naozaj začnete mať pocit, že nie ste návštevník, ale pútnik. Putujete po dejinách, ktoré ožili a ktoré sú čoraz životaschopnejšie – veď o Kopčanoch sa začalo hovoriť v medzinárodnom merade až v roku 2006!

Keď som pred niekoľkými rokmi so súhlasom Antona Hrnka preberal z jeho bloku putovanie po Mikulčiciach do Slovenských národných novín, bolo to preto, že historik Hrnko to vedel poriadne ako vedec – napriek tomu sa neubránil aj emóciám. A tiež nezabudol pripomenúť, že Bulhari tu postavili súsošie sv. Cyrila a Metoda, ktoré sme my v Bratislave akosi „nestihli“ postaviť. Bolo to podnetné, plodná inšpirácia. Naozaj sme tu pútnikmi, naozaj by sme sem mali nie chodiť, ale putovať.....

NA MARGO

Slovensko ako soľ potrebuje uznávanú morálnu autoritu. Zároveň jej však musí byť umožnený vstup do prostriedkov masovej komunikácie. Potrebujeme osobnosť, ktorá by nám nastavovala zrkadlo. Všetkým bez rozdielu. Mal by to byť človek, ktorý vie nielen kázať a poukazovať, ale aj ponúkať východiská, a zároveň by mal byť počúvateľný a počúvaný, čítaný, hoci aj opäť vydávaný v samizdatoch dnešných čias.

Hugolín Gavlovič ako dobrý návod

Svet dostal takúto osobnosť v podobe pápeža Františka. Františkana Františka, ktorý odsudzuje mamonu, bohatstvo, uctievanie zlatého teľaťa, ktorý aj cirkevných hodnostárov posielal medzi „obyčajný“ chudobný ľud, ktorý ich aspoň morálnymi výzvami vyháňa z palácov a limuzín.

My sme tiež mali nášho františkana Hugolína. Pastiera chudobných a chudobného medzi pastiermi. Máme ho tu, na našom Slovensku stále. Aj s jeho mravnými poučeniami a lekciami etiky. Iba trochu zmodernizovať slovník a myšlienky sú až desivo aktuálne. Aj po troch storočiach. Hugolín Gavlovič dokazuje a ukazuje, ako veľmi dnes potrebujeme pastiera, ktorý sa postaví pred masu a začne karhať tých, ktorí ich zdierajú! Ktorý začne s odporom zatracovať honbu po bohatstve, moci, začne s výsmechom kritizovať tých malých, ktorí sa iba zásluhou peňazi, plastickej operácii a amorálnosti stávajú dočasnými „veľkými“ našej doby. Martin Hugolín Gavlovič leží v kamennej hrobke v Pruskom na Považí. V podobnej hrobke na celom Slovensku už roky spočívajú väčšina celospoločenskej morálky, osobnej cti, lásky k vlasti a svojmu národu. Nad nimi tančujú akoby v dočasnom pominutí zmyslov tí, ktorí sa rúta v miliónových autiakoch diaľnicami sveta, telefonujú a esemeskujú hádam i s tromi ľuďmi naraz počas niekoľkých sekúnd a nechávajú sa sebou v opojení silou a alkoholom aj spálené mŕtvolky...

To je súčasť Armageddon. To je bahno, v ktorom sa mnohí cítia až tak dobre, ako v svetoznámych kúpeľoch. Dokonca ho začínajú považovať za liečivé! Až tam vedie bezohľadnosť a absencia morálky, čo sa u nás ponúka v podobe televíznych relácií v hlavnom vysielačom čase práve počas sobotného večera. Pred nedeľou, ktorá bola odjakživa zasvätená Bohu a rodine. Bolo to tak už v časech Hugolína Gavloviča.

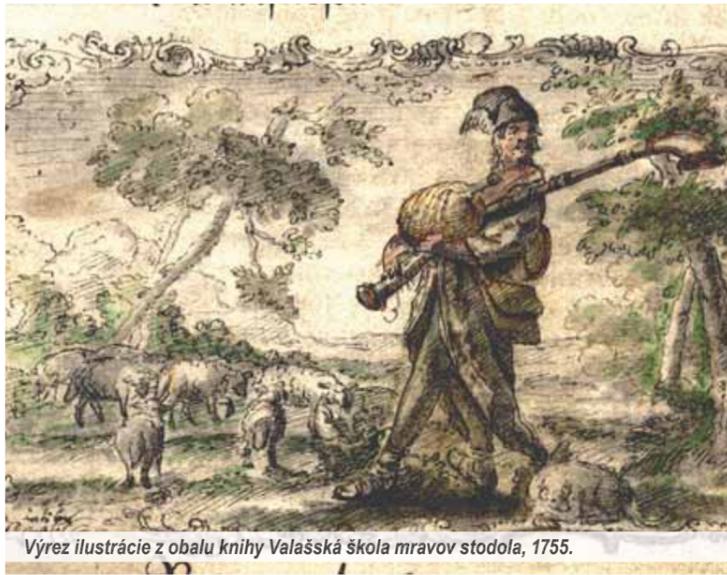
Pravda nemá ľahký život. Keby to totiž tak bolo, neexistovala by pretváarka – hovorieval spisovateľ svetového mena Tolstoj. Spisovateľ takmer zabudnutý, ale náš Gavlovič poznal o živote a o ľuďoch vyjadril lapidárnejšie: „Kto v sprostosti zotrúva, menuje sa hlúpy.“ Ja rozdiel v nazeraní tých pánov nevidím. Vy áno?

Ján ČERNÝ

Mnich, ktorý citlivo vnímal dobré i zlé stránky života Valašská škola mravov stodola

Ivan BROŽÍK – Foto: Emil SEMANCO

Poučiť i zabaviť. Mních plný skromnosti – ako to františkánom prináleží. Mních, ktorý citlivo vnímal a oslavoval dobro a kladné hodnoty života, a popritom odsudzoval zlo a viditeľne záporné životné javy. Mních, ktorý bol chudobný z chudobných, vyjadroval antipatiu voči pánom a boháčom. Taký bol a takým navždy zostal Hugolín Gavlovič. „Vitaj, sused,“ vravím si cestou do obchodu takmer každé sobotné ráno. V Pruskom, v okrese Ilava, vedie chodník povedľa kláštora, nádherného kláštorného kostola a napokon aj krypty s pozostatkami františkána, ktorý tam pôsobil a umrel v chudobe, aby napokon vstúpil do siene slávy slovenskej literatúry.

Výrez ilustrácie z obalu knihy Valašská škola mravov stodola, 1755.

Vďaka starostovi obce Viliamovi Cibikovi a miestnym nadšencom, ktorí ho v jeho zámeroch podporujú, sa v uplynulých rokoch dostalo krypte a jej okoliu dostatok pozornosti i skutočnej pomoci a napokon aj úcty. Dávnejšie, v časech socializmu sa v nej hrávali dedinské deti a nezaraz tam zavítali aj túlavé psy. Vtedy boli Gavlovičovými najbližšími potkany.

■ UŽ NEZNÁMY ETIK

Gavlovičove literárne prejavy pôsobili vždy v službách etiky. Snívajúci mních ukazoval čitateľom cestu k morálnej náprave. Bol výnimkou barokovej literatúry v jej direktívnosti, lebo bol blízky chudobe, vtipný, nie mravokárca, ale mravoučný. Na objavení celého Gavlovičovho diela má zásluhu doktor filozofie, pedagóg, literárny historik, prekladateľ, tiež františkán P. Celestín Lepáček. V tridsiatych rokoch objavil a popisoval také Gavlovičove rukopisy, ktoré dovtedy neboli známe a tuchli zabudnuté v kláštorných a iných knižniciach. Výsledky archívnej práce Celestína Lepáčka uverejňoval (školské roky 1830 – 1831 až 1936 – 1937) vo výročných správach františkánskeho gymnázia v Malackách. Až vtedy začalo verejnosť pútať obsahové bohatstvo Gavlovičovho génia, ktoré, našťastie, čoraz viac zaujíma slovenských literárnych historikov a kultúrnych pracovníkov. Gavlovičovu literárnu činnosť Lepáček roztriedil do piatich skupín: didakticko-pedagogickej, asketickej, vieroučnej, kazateľskej a prekladateľskej.

■ VALASKÁ ŠKOLA...

... mravov stodola. Je to vlastne skladba, aj keď vydaná knižne (medzi staršími ľuďmi sa zachovala spomienka, že ich predkovia tie verše skutočne spievali, a tak sa ich aj učili). Gavlovič ju zložil v roku 1755, keď sa neďaleko Pruského v horách pod Vršatcom liečil z pľúcneho neduhu. Miloval lokalitu Chrastková, vtedy ešte možno s pasienkovým charakterom, dnes je to už viac-menej les. Je zaujímavé prechádzať sa tam a predstavovať si, ako sa chorľavý mních – mal problémy s pľúcami – rozpráva s najobľúbenejšími pastiermi oviec. Mimochodom, po mnoho rokov sa na Slovensku vedie polovedecká,

položartovná dišputa o tom, kde sa prvý raz začala vyrábať bryndza. Veľa zdrojov uvádza oblasť Detvy, v nedávnych rokoch sa uprednostňovalo okolie Starej Turej. V Pruskom však žijú ľudia, ktorí vlastnia historické a verifikovateľné dokumenty (mal som ich v ruke) o tom, že bryndza sa vo veľkom vyrábala aj na panstve grófa Františka Xaviera Königsegga už okolo roku 1790. Spracúvala sa a predávala v kláštornom objekte, v ktorom je dnes internátna stredná škola. Nuž a z tých vzájomných rozhorov a poučovani vzniklo súborné dielo obsahujúce 1 298 básní. Mnohé z nich mám rád, oslovujú aj dnes. Naše novodobé celebrity by si napríklad mali prečítať tento veršík:

*Ani chvály, ani hany sám sebe nedávaj,
ku posmechu na tvú hlavu koruny nestavaj.
Jako štréva porušené vlastní chvála smrdí,
nerád ju žáden poslúcha a za ňu se stydí.
Ej hle! Márná chvála beží a jako dym hynie,
a čím více se vyvýší, tým skorej pomine.*

Hugolín Gavlovič takmer vo všetkom, čo napísal, takým či onakým spôsobom vyjadroval útrpnosť s biedou vrchnosťami utlačaného sedliackeho ľudu. Z toho vyplýval aj jeho odpor a kritika nespravodlivých pánov i boháčov. Lebo mnohé pravdy a rady podával svojjsky, vtipným slohom a štýlom, popretkávaným obrazmi, príkladmi, porekadlami či bájkami. Valaská škola bola akoby kresťanská výchovoveda a mravouka, dobová príručka etiky. Tlačou však vyšla pomerne neskoro, až v rokoch 1830 – 1831, a to hneď vo dvoch zväzkoch. Zásluhu na tomto vydaní má trnavský katolícky kaplán Michal Rešetka.

■ ZO ŽIVOTOPISU

Hugolín, vlastným menom Martin, sa narodil 11. novembra 1712 v poľskom Czarnom Dunajci. Vyrastal a základné vzdelanie dostal v Trstenej na Orave. Na gymnázium prešiel do Žiliny a v roku 1733 vstúpil do rádu františkánov v Hlohovci. Noviciát prežil v Pruskom, ktoré sa napokon

stalo aj miestom jeho pôsobiska. Bol tiež vychovávateľom a kaplánom rodiny Madoscányovcov v neďalekých Horovciach. Tam tiež podľahol chorobe a do Pruského sa už vrátil iba jeho telesné pozostatky. Bolo to v roku 1787.

Spisovným a literárnym jazykom slovenských vzdelancov bola v jeho časech latinčina. Preto tak ako v tomto článku aj v Gavlovičovej literatúre sa vyskytlo viacero latinských názvov, slov, slovných spojení a výrokov. Prejavilo sa to i označovaním dĺžky samohlások a iba čiastočným označovaním mäkkosti spoluhlások. Domácim jazykom bola vtedajšia čeština. Mnohí autori (vrátane Hugolína Gavloviča) si túto reč prispôbovali slovenskému jazyku. Boli to slovákované tendencie, preto jazyk, v ktorom Gavlovič písal, možno asi nazvať slovákovanou češtinou. Preto sa v jeho dielach vyskytlo veľké množstvo pravopisných, hláskoslovných, tvaroslovných i slovných dvojtvarov.

V Gavlovičovom diele sa uplatnil fonetický spôsob písania, teda „píš, ako počuješ“, napr. „prozba“, „hnet“, „slatko“ a podobne. Kolísanie v spôsobe písania a rozličné dvojtvary sú pochopiteľné, keďže jeho celé dielo vzniklo skôr ako prvá gramatika spisovnej slovenčiny. A treba ešte dodať, že Prudké, Vršatec, Chrastková, to je vlastne aj pomedzie medzi Slovenskom a Moravou, teda oblasť jazykovo pomešaná dodnes.

■ ŠKOLA KREŠŤANSKÁ

„Škola kresťanská“ sa vonkajšou formou sa podobá „Valaské škole“, ktorú Gavlovič zložil v roku 1758. Hovorí o štyroch posledných veciach človeka: o smrti, o súde, o pekle a o nebi. Bola to obľúbená téma barokových kazateľov a spisovateľov. Aj v tomto diele autor zdôrazňoval, že kvalita ľudského bytia je priamo úmerná mravnej sile, ktorú človek vkladá do každodenného životného zápasu. Z tohto pohľadu bol nezmieriteľným kritikom morálnej vypočítavosti a eticky pochybných praktík. Okrem Lepáčekových základných informácií o tomto diele existuje aj obsiahla osobitná štúdia Andreja Mráza: Gavlovičova Škola kresťanská, Bratislava 1940. Obidve skladby podľa literárnych odborníkov potvrdili Gavlovičovu vyspelú slovesnú kultúru i znalosť v barokovej poetike. Základná eticko-výchovná intencia s rétorickými prostriedkami je previazaná s princípmi kazateľskej poetiky. Späť na to poukazuje Gavlovičova obsiahla rukopisná zbierka kázni Kameň ku pomoci(1779), v ktorej osvedčil nielen znalosť pravidiel rétorickej výstavby kázňového textu, ale aj pozoruhodné výkladové schopnosti. Sú to slovenské kázne, dokončené v roku 1779. Na vyše osemsto stranách fóliového formátu obsahuje Kameň ku pomoci kázne na všetky nedele a na niektoré výročné sviatky. Je to cenné literárne dielo. „Nie je to suché mlátenie slov, omáľanie otrepaných fráz, ale svedomité, pôvodne, podľa rečnických pravidiel vypracované, poučné, výchovné dielo. Hlavným

predmetom kázni je živá viera, vieroučné pravdy s mravnými naučeniami.“ (Lepáček)

■ POL TISÍCKY POUČENÍ

Poslednou známou Gavlovičovou literárnou prácou je učebnica Pešto naučení o dobrých mravoch, ktorú autor datoval do roku 1782 a venoval ju školskej mládeži. Ide o výber z antických „učiteľov“ etiky. Uvádza ich v latinčine i vo svojom veršovanom pretlmočení. V úvodnom príhovore sa pritom hlási k potrebe kresťanského zhodnocovania a dotvárania antických etických hodnôt. Časť svojej tvorivej aktivity venoval Hugolín Gavlovič aj prekladom a úpravám textov pre potrebu členov rehole. V sedemdesiatych rokoch 18. storočia sa sústredil na otázky duchovného sebazdokonaľovania novícov, rehoľníkov i laických veriacich (nezvestná Škola duchovní aneb Naučení ku duchovnému rozjímaní, 1777; Cvičení duchovní, 1778 a i.). Gavlovič si niektoré rukopisy sám ilustroval alegorickými kresbami a inými ozdobami, i kolorovanými. Sám sa v svojich rukopisoch priamo nemenoval. Niekedy naznačil len príslušnosť k františkánskej reholi alebo ku klášturu v Pruskom.

■ DRUHÁ TVÁR

O Hugolínovi Gavlovičovi sa zvykne tvrdiť, že bol autorom takzvanej žartovnej literatúry. Preto sú málo známe napríklad tieto jeho nasledujúce veršičky:

*Všecko márnosť nad márností,
Šalamún povedel,
když nic pod sluncem stáležo
večne trvať zvedel.
Pracuje člověk v živote, nič
nemá krem práce,
potém zemírá nanáhle, když živ
byl nakrátce.*

*Promíná se pokolení a druhé
vycházdá
a které se pominulo,
více nepricházdá.
K čemkoliv sa obrátíš, nemá
svej stálosti,
všecko hynie a celý svet mení se
v rýchlosti. Kde asírská monarchia?
Kde je mocnosť médska?
Kde potomci Alexandra? Kde
údatnosť grécká?
I rimánské panování jednúc se
pomine,
čo je na svete pod sluncem, to
v čase svém zhyne.*

■ HRDÍ RODÁCI

V Pruskom na neho nezabúdajú. Okrem úvodnej informácie nesie tamojšia základná škola jeho meno a dokonca tam zriadili aj náučný chodník Martina Hugolína Gavloviča. Prechádzka po ňom trvá asi štyridsaťpäť minút. Mimochodom, jeho časť vedie aj po území Chránenej krajiny oblasti Biele Karpaty. Počas prechádzky si možno urobiť akýsi záver, odkaz z diel Martina Hugolína Gavloviča: „Správanie človeka má byť vždy vhodné a dôstojné. Každý sa musí usilovať, aby ho ľudia mali radi. Nemá cenu zhovárať sa s hlupákmi, konať v hneve a starať sa do cudzích vecí. Pri rozhovore sa nemá skákať druhému do reči a kričať, ale zhovárať sa má priateľovo. Slušne sa treba správať na cestách, ale i na návštevách, najmä pri stolovaní. V živote človeka zohráva veľkú úlohu priateľstvo. Zakladá sa na vzájomnej cnosti, dobrodejných, úcte a odpúšťaní. Priateľ si treba so seberovnými, lebo nerovnosť v priateľstve vyvoláva hnev a utrpenie. Priateľ sa môže priateľovi zdôveriť. Treba sa však chrániť falošných priateľov. Chudobný nemá priateľov, lebo nemá majetky. Keď upadne do chudoby bohatý, opustia ho i priatelia.“

Môže človek a jeho činnosť za extrémny počasie a klimatické zmeny?

Zlovestní súper a zákerní spoločníci ľudstva

Ivan MRVA – Foto: (mrs)

Po každej väčšej búrke, dlhšom daždi, niekoľkých suchých dňoch alebo po vypuknutí snehovej kalamity sa hovorí o extrémoch počasia a na svedomí ich má vraj človek. Tak sa pomaly pripravuje pôda pre globálnu daň z každých kachlí či vaty, veď akokože ináč ochránime ľudstvo od tejto skazy. V prípade, že emisie z priemyselnej činnosti človeka spôsobujú fatálne vrtochy počasia, mali by byť naši predkovia v predindustriálnom období od extrémov ušetrení. Aká je však pravda?

Podľa zachovaných záznamov v roku 1012 na Dunaji bola obrovská povodeň, o život prišlo mnoho ľudí a ešte viac dobytky. Obyvateľstvo postihnuté pohromou si nepamätalo podobnú skazu. Rok 1014 bol zas v znamení veľkého sucha, ktoré spôsobilo hlad a mor. V niektorých krajoch strednej Európy zahynula polovica obyvateľstva. V lete 1083 sužovali ľudí nezvyčajné horúčavy a sucho, mnohí pomreli na dyzenterické ochorenia a ryby vo vyschnutých riekach masovo hynuli od nedostatku vody. V roku 1092 boli v Uhorsku také búrky, že ich zaznamenali aj kronikári, inak veľmi skúpi na informácie. Aby sme z raného stredoveku nemali len negatívne informácie, spomeňme aj mimoriadne úrodný rok 1111, keď ľudia mali všetkého nazvyš.

LISTOVANIE V KRONIKÁCH

Trebárs v rokoch 1272, 1275, 1280 Bavorsko, Rakúsko i Uhorsko čelilo veľkým dunajským povodňam a v roku 1285 sa rozvodnili všetky karpatské toky. Ale zima 1289 bola nezvyčajne teplá, na Nový rok i na sviatok Troch kráľov kvitli v záhradách kvety, stromy sa zazelenali ako v máji. V roku 1304 panovalo sucho a Dunaj takmer vyschol, povyše Viedne na troch miestach ho bolo možné prejsť bez toho, že by človek šliapol do vody.

Podľa starých kroník pre dažde, záplavy, sucho a hmyz bola v roku 1312 u nás taká mizerná úroda, že mnoho ľudí a ešte viac dobytky pomrelo hladom. Ľudia sa navzájom zabíjali pre kúsok potravy a údajne sa vyskytli prípady, keď telá popravených zločincov cez noc ukradli zo šibenice, aby iným poslúžili ako potrava. Na sviatok sv. Petra a Pavla (29. 6.) 1402 sa vyliat Dunaj a spôsobil veľké škody v Rakúsku aj v Uhorsku. Na niektorých miestach sa rozlial do šírky bezmála desať kilometrov a voda opadla až po týždni. Neobyčajne tuhá zima v roku 1442 sa začala už 28. októbra a bez prestávky trvala do konca marca 1443. Navyše na deň sv. Bonifáca (14. mája) postihlo stredné Slovensko silné zemetrasenie a po ňom prišla opäť vlna chladného počasia, nasnežilo aj na konci mája. Veľké jarné mrazy nasledovali v roku 1445 aj 1453, ktoré úplne zničili úrodu hrozna. V roku 1473 od Turíc (6. júna) až do Všetkých svätých nepršalo a na mnohých miestach Slovenska horeli lesné porasty. Potoky aj studne vyschli a Dunaj bolo možné prekročiť suchou nohou. Aj nasledujúce dva roky bolo veľmi suché.

Obrovské horúčavy a sucho sužovali Slovensko aj v roku 1540, vyschla väčšina prameňov a horských bystrín. Obilie narastlo sotva na výšku dlane a nasledovala všeobecná bieda. Podobná katastrofa sa dostavila aj v roku 1551. Na dažď bol mimoriadne skúpy aj rok 1585, v lete panovala neuveriteľná suchota, mnohé potoky vyschli a rieky sa zmenili na potoky.

NIČIVÉ POVODNE

Od polovice 17. storočia zažilo Slovensko sériu ničivých povodní. Vyskytli sa v auguste 1650 a v polovici júla v nasledujúcom roku. Na výčiny počasia bol zvlášť pamätný rok 1662. V máji panoval na väčšine Slovenska taký mráz ako uprostred zimy. Od začiatku augusta údatne pršalo, nezvyčajne dlhotrvajúce dažde rozvodnili všetky rieky. Na mnohých miestach bolo cítiť otrasy

Dunajom zaplavené nábrežie v centre hlavného mesta, 2013.

pôdy, ktoré spolu s prívalmi vody spôsobili v Tatrách obrovské zosuvy skál, najmä na Slavkovskom štíte. Rozvodnené rieky napáchali veľké škody, mnoho domov najmä v okolí riek Poprad, Hornád a Hnilec bolo zrovnaných so zemou. Zahynulo niekoľko stoviek ľudí...

Podľa levočského kronikára Gašpara Haina, ktorý túto katastrofu opísal, voda vyhnala z Tatier aj draka. Úkryt našiel v opustenom kostolíku na Hochvalde (dnes už nejestvujúci veľký les medzi Štrbou a Važcom), no nikto sa neodvážil k nemu priblížiť. Potom drak údajne zmizol.

Február 1668 bol v znamení veľkých povodní na karpatských tokoch a v roku 1670 sa opäť vyliat Dunaj. Aj leto na prelome storočí bolo opäť fatálne, pršalo takmer každý deň a úroda bola biedna. Zato v nasledujúcom roku 1701 nepršalo skoro vôbec v celom Uhorsku, no úroda na poliach, v záhradách a vo vinohradoch bola celkom obstojná. Zima bola bez snehu, naproti tomu v roku 1702 napadalo veľa snehu a zúrili silné víchrice...

Od začiatku 18. storočia sa začalo globálne ochladzovanie, pribudli tuhé zimy a chladné letá s búrkami a prívalmi, ktoré spôsobovali lokálne i celoplošné povodne. Klimatické zmeny prišli postupne a ľudia si ich uvedomili až s istým časovým odstupom. Pre postupné znižovanie teplôt v severnejších oblastiach Slovenska, ako napríklad v Prievidzi, zanikli vinohrady.

Začiatkom júna 1724 napadalo v Liptove aj na Spiši veľa snehu. Nasledovali teplé dažde a vzápätí veľké povodne na Váhu, Hrone, Hornáde a Slanej. Na dolnom toku rieka Váh úplne zmenila svoje koryto, Šintavský hrad sa stal súčasťou mestečka Sereď. Na slovenských horách snežilo aj 5. aj 6. augusta 1725, množstvo koní, dobytky i oviec vyhnaných už na horskú pašu, zahynulo. Na Zadných Meďodoloch vo Vysokých Tatrách bolo snehu vyše poldruha metra a pastier zo Spišskej Belej prežil len tak, že na tri dni sa uchýlil do jaskyne. No všetok jeho dobytok biedne zahynul. Opäť nasledovali povodne, hoci celý august bol nezvyčajne chladný. Víchrica zúriaca 17. novembra 1730 na celom Slovensku zničila mnohé domy, v Lendaku odniesla celé stodoly aj s úrodou, v Banskej Bystrici víchor strhol krásnu medenú strechu zo zámockého kostola.

Neobyčajné búrky v Tatrách v polovici júla 1774 spôsobili na Spi-

tuhá zima s množstvom snehu. Aj na juhu Slovenska sa začal topiť až koncom marca, leto však bolo suché a horúce. Veľmi suché leto panovalo aj v roku 1827, úroda bola mizerná a ceny obilí opäť neslýchane vysoké.

Extrémne výkyvy počasia sužovali ľudí aj v nasledujúcom období. V roku 1829 na poliach okolo Trnavy do apríla ležalo mnoho snehu a siaľ sa dalo až v máji. Už 15. októbra nasnežilo a tuhá zima trvala do jari 1830. Na cestách pomrzlo veľa ľudí, medzi nimi aj skupina siedmich turčianskych olejkárov, ktorí nedokázali prekonať obrovské záveje na ceste z Bučian do Trnavy. Z Poľska opäť pritiahol množstvo vlkov, ktorí napádali ľudí na cestách. Medzi Bolerázom a Binovcami si za bieleho dňa trúfili aj na kňaza Imricha Štvrteckého a keby nemal pušku, iste by na svoju faru v Trstine živý nedošiel.

Básnik Ján Hollý si Martinovi Hamuljakovi nasledujúce leto takto sťažoval: Sucho veľké, všetko je vypálené, s lichvu najväčšia bída, reži na semeno nebude dost, jačmena málo a ten je chudý ako oves, stromy na koreni vyschli, turecké žito (kukurica) zvadlo, z krumplí, nenamokne li, nebude ništ. Všetko se mi pozdává, že zase taká veľká psota a hlad bude jak roku 1817...

POZOROVANIA POČASIA

Od začiatku 19. storočia máme už početné podrobné správy o miestnych povodniach, ktoré sa v starších dobách do analóg nedostali. Neprešiel rok, aby sa v niektorom regióne Slovenska neodohrala podobná tragická udalosť, akou bola obrovská prietrž mračen 23. júla 1815 v severnej časti Malých Karpát. Malý potôčik Holeška, pretekajúci cez Vrbové, sa tak rozvodnil, že v mestečku strhol 70 domov, zrovnal so zemou obec Stráže a polovicu dediny Krakovany. Pri tejto miestnej katastrofe zahynulo 30 ľudí.

Klimatické extrémne záplavy sa vyskytovali aj v druhej polovici 19. storočia. Na Petra a Pavla 29. júna 1865 bol silný mráz v okolí Topoľčan, no nasledujúca zima bola teplá a daždivá, snežiť začalo až 22. februára. Keď sa na jar oteplilo a stromy odkvitli, prišiel 22. mája 1866 silný víchor a veľké ochladenie. Aj v nižšie položených oblastiach napadlo množstvo snehu. Mráz zničil všetky ovocné plody, poškodil siatiny a vinice. Katastrofu doviedla vojna s Pruskom a Talianskom a cholera epidémia, ktorá u nás zúrila od júla do septembra. Nezvyčajne teplé leto v roku 1878 ukončila v posledné augustové dni strašná búrka, akú si nikto nepamätal. Sprevdzali ju také blesky, že nočná obloha bola stále ožiarená. Prietrž mračen na mnohých miestach spôsobila povodne a zosuvy pôdy. Bolo aj veľa obetí na životoch. Privaly najviac postihli mesto Miškovec v severovýchodnom Maďarsku, kde dva rozvodnené potoky strhli 500 domov a tri stovky ľudí zahynuli.

Od začiatku 20. storočia človek začal oveľa viac zasahovať do prírodného prostredia a v predchádzajúcej dobe. Masovo ničil lesy, kde sa len dalo, vyťažil suroviny, znehodnotil pôdu, zabetónoval, vyasfaltoval a zastaval obrovské plochy, znečistil zemský povrch, rieky i oceány. V tomto devastačnom šíalenstve sa pokračuje zrýchleným tempom, ale svetoví politici, nastrčení ekológovia, a pravdaže médiá oveľa viac pozornosti venujú globálnemu otepľovaniu. Vždy, keď je horúco či zima, príde nečakaný mráz alebo teplota v zime stúpne nad normu, dlhšie prší a vyberie sa rieky, začúka silný víchor hovorí o klimatických zmenách spôsobených produkciou uhlíkových emisii. Už len tento náš krátky a zďaleka nie vyčerpávajúci prehľad extrémov, ktoré v priebehu deviatich storočí postihli Slovensko, hovorí o niečom inom. Klimatické zmeny a extrémne počasia nazývame našimi predkami menej expresívne vrtochmi, boli, sú a budú súčasťou prírodného cyklu.

POZNÁMKA

Relácia Večer pod lampou úspešne ideovo graduje. Ak sa pred mesiacom v nej tvrdilo, že Slováci neexistujú, že je to iba zhluk ľudí, ktorí sa náhodou ocitli v priestore medzi Dunajom a Tatrami, v polovici októbra sa už tvrdilo, že ani Slovensko neexistuje. Existujú iba úrady, čo vydávajú cestovné pasy, a úrady vyberajúce dane.

Niet Slovenska ani Slovákov

Takže Andrej Sládkovič so svojimi veršami: „Slovensko mladé, rodisko moje aj mohyla mojich kostí! V tebe mám pekných obrazov dvoje a dvoje veľkých lúboští!“ riadne šliapol vedľa a vymyslel si nielen Slovensko, ale aj Marínu. Je to úroveň amerického denníka Washington Post, ktorý svojho času ako naše hlavné mesto uviedol České Budějovice.

To bola jedna z najzaujímavejších viet z diskusie štyroch novinárov publicistov, ktorí hovorili o tom, ako zmeniť Slovensko. Ako povinný bonus venovaný svojim chlebobdarcom uviedli, že sa majú dobre aj po materiálnej stránke a aj po profesijnej. Kto sa nemá tak ako oni, je si predovšetkým vinný sám, pretože je pasívny, a teda aj lenivý. Väčšinu diskutujúcich svet okolo pramálo zaujíma, hlavná vec, že oni a ich blízki sa majú dobre. To, prosím, hovorili tridsiatnici, ktorí sa hodnotili tak, že sú na vrchole svojich síl, a preto mali komplex, že Slovensko sa im nepodarilo za ten čas zmeniť. Ich idolom je Fedor Gál, ktorému sa, našťastie, tiež nepodarilo Slovensko zmeniť, naopak v Prahe ho zmenili na Čecha.

Pravdupovediac, v tridsiatke sa človek iba pokúša uplatňovať svoje skúsenosti a vedomosti, ktoré dosiaľ do seba nasal. Preto sa daktoré pasáže dialógu javili ako mlátenie prázdnej slamy. Hovorili viac slov než vecí, ale napokon sa aj tých dotkli. Podľa nich na Slovensku vládne tupé prostredie, preto všetky pozitívne aktivity vyjdú navivoč, napríklad aj pochod homosexuálov v Bratislave. Tá skutočne ponúka široké možnosti na sebarealizáciu, najmä pracovné, ale tie podľa ich naivity možno vytvoriť hocikde na Slovensku. Ich bezhraničný optimizmus však stratil rozlet pri otázke, aký majú zmysel pre celok. Absolútne nijaký – hľadajú iba vlastné šťastie. „Nemám chuť starať sa o šťastie iných,“ povedal doslova jeden z protagonistov programu. To je, akoby Karel Gott či Hanka Zagorová spievali si iba sami pre seba. Rovnako sa neoháňali ani súdržnosťou či solidaritou generácií. Jednoducho, kam smeruje ľudstvo a čo s ním bude, je im fuk. V Lampe sme si teda vypočuli základnú abecedu kozmopolitizmu, ktorá má za cieľ atomizáciu spoločnosti. Aby ju kozmopoliti mohli lepšie ovládať. Na margo našich znechutených a svoje šance premárnených tridsiatnikov by Karel Čapek povedal: „Ľudia, ktorí ľahko zarábajú príliš veľa peňazí, v skutočnosti nepoznajú život.“ A má im čo povedať aj Ján Ámos Komenský: „Komukoľvek prospieť môžeš, prosperuj rád, ak sa dá, aj celému svetu. Služíš a prosperuješ v vlastnosťou pováh vznešených.“ To posledné slovo v tridsiatke málokto pozná.

Večer pod lampou je špecifická televízna relácia. Bohužiaľ, špecifická aj tým, že je vyslovene jednostranná a určená iba pre Hríbových favoritov. Bolo by načase, aby sa inokedy, večer vo štvrtok, objavil na STV 2 aj iný moderátor, ktorý by o Slovensku hovoril so svojimi hosťami z iného uhla pohľadu. Jednostranná hříbová polievka sa divákovi už dávno prejedla.

Peter JÁNOŠÍK

Populárna spevácka súťaž sa skončila po pätnástich rokoch Slávik dolietal, alebo ho ktosi zabil...

Marek DANKO – Foto: zdroj-internet

„Tak sme sa konečne dočkali,“ povedal Kuko, civilným menom Peter Hrivňák, spevák zaujímavej nitrianskej kapely Horkýže slíže, keď sa ho redaktor pýtal, čo povie na zánik ankety Slávik. Nablýskaná šou, ktorú si staršia generácia pamätá od šesťdesiatych rokov a ich vnuci ju azda registrovali niekedy v prvej päťročnici 21. storočia, sa skončila. „Kto zabil Slávika?“ pýta sa na internete vtipný glosátor a dodáva: „Alebo už nevydržal a sám spáchal samovraždu?“

Zlatý Slávik 2012 Peter Cmorík

Keď sa spomenie zlatá odroda spevavého vtáka, zvaného slávik, väčšine národa príde na um Karel Gott, prípadne Helenka Vondráčková, Waldemar Matuška, Marta Kubišová, neskôr Hana Zagorová, ba dokonca aj Miro Žbirka. Čo sa skupín týka, v ankete kraľoval Olympic, ale aj Elán, Katapult či Team. Kdeže lan-

ské snehy sú. Slávik je na Slovensku už vyhynutým druhom. Teda pevne veríme, že len ten (ko)mediálny.

■ AKO SA TO ZAČALO

Šesťdesiate roky priniesli vo svetovej pop-music rock and roll, Beatles, Rolling Stones a následne desiatky zaujímavých skupín a in-

terpretov. V bývalom socialistickom Československu priniesli odmäť po psychopatických rokoch stalinizmu, a tak isto celé priehrástie novej hudby. Začali sa bigbitové roky, ktoré v slabučkých ozvenách doznievajú azda dodnes. Aby sa nepovedalo, že socialistická mládež je odkázaná len na pokútne počúvanie západných

médií a na pašované platne, začala verchuška opatrne uvoľňovať opraty. Vznikla Bratislavská lýra, ale najmä – v roku 1962 časopis Mladý svet spolu so slovenskou Smenou na nedeľu vyhlásili anketu Slávik. Ďalší dej už napovedajú mená v úvode tohto článku. Národ slovenský a český usilovne lepil hlasovacie formuláre na korešpondenčné listky a médiá, vtedy samozrejme striktné iba socialisticko-verejnoprávne, vyhlásili výsledky. Poniektorí z vtedajších bardov si mohli zaknihovať svetovo najdlhšie série víťazstiev v ankete popularnosti, ale... Už vtedy sa hovorilo o manipulácii súťaže, keďže v talóne bola zaručená popularita vo vtedajších štátnych médiách. Dnes sa môžete dočítať, že Slávika (Slavíka) manipuloval vtedajší komunistický režim. Je zábavné rozmýšľať nad zámermi vedenia strany, keď na sklonku sedemdesiatych rokov vyhrávala česko-slovenského Slávika kapela Katapult...

■ NOVÉ VETRY, STARÉ FUJARY

Po osemdesiatom deviatom roku sa zdalo, že starým songom odzvonilo, a spolu s otvorením sa trhu pre západoeurópsku a americkú populárnu hudbu nastane kardinálna, možno aj kvalitatívna zmena. Až na malé výnimky nenastala. Po niekoľkých rokoch hurá systému, keď rozhlasové a občas aj televízne komerčné stanice rovnako rýchlo vznikali, ako zaničali, sa trh ustálil. Pomaly, ale isto sa okrem pár nových hviezdíček vrátili na občasné výslnie éteru staré známe mená. Nečudo, veď novovzniknuté produkčné spoločnosti, postupne prepletené či kúpené zahraničnými firmami, riadili takmer tí istí ľudia, ktorí mali ruky až po lakte v takzvanom socialistickom šoubiznise. Po rozdelení republiky a dlho očakávanej samostatnosti Slovenska sa

v skutočnosti nič nezmenilo. V roku 1996 sa Česi vrátili k „Českému slávikovi“ a Slováci sa uspokojili v roku 1998 „Slávikom“. Internetový autor nasledovnú situáciu vystihol geniálne: „Slávik v takej podobe, v akej bol, zomrieť musel. Sčasti ho zabil rádiá a ostatné médiá, sčasti i samotní interpreti a ich fanúšikovia. Na porovnanie, v roku 1999 v kategórii Spevák roka vyhral Pavol Habera s počtom hlasov 43 700. V roku 2012 sa v rovnakej kategórii víťazom stal Peter Cmorík s počtom bodov 5 616 (pričom jeden hlas mohol znamenať až tri body). Vidíte ten rozdiel? A ešte stále sa niekto čuduje, že Slávik skončil?“

■ NALAĐME SA ODZNOVA

Nebolo to tak dávno, keď sme v SNN písali o aktivite niektorých známych hudobníkov, aby sa na Slovensku, podobne ako v ďalších vyspelých západoeurópskych štátoch, určila zákonná kvóta na vysielanie pôvodnej slovenskej hudby. Hovorilo sa o tridsiatich percentách, čo je rovnaké číslo ako v Holandsku, ale nižšie ako vo Francúzsku. Po vlne zosmiešňujúcich článkov v takzvaných mienkotvorných médiách nastalo oslobodzujúce ticho. Oslobodzujúce najmä pre dovozcov a propagátorov hudobného výpredaja zo Západu, pre zahraničných majiteľov slovenských médií a paradoxne aj pre obstarožných manipulátorov z prednovembrových čias, ktorí sa zubami-nechtami držia svojich vyskúšaných eštabľáckych postupov. Títo starí upíri už na mladú krv nemajú nielen chuť, ale ani hryzák. Nefunkčnosť našej Hudobnej akadémie, podozrivé čachre ochrannej organizácie SOZA, nekompetentní pospubescentní dramaturgovia v rádiách, vrátane verejnoprávneho, veľa nádeje nedávajú, ale muzikanti, speváci a najmä poslucháči sú trpezliví. Zatiaľ...

Vlastenectvo odliate v kove

Pavel Fábry: Slovní Slováci v bronz, VN, Košice 2013

KNIHA TÝŽDŇA

Pavel Fábry
Slovní Slováci
v bronz

Pútavú knihu o našich pamätihodnostiach nemusí napísať vyštudovaný historik, roky pracujúci niekde v historickom ústave. Takáto kniha môže vyjsť aj spod pera pedagóga, zapáleného vlastenca a citlivého pozorovateľa. Útla, čo sa hrúbky týka, ale riadne „hrubá“ faktografiou a nadšením k slovenským pamätihodnostiam je aj kniha Pavla Fábryho Slovní Slováci v bronz.

Ešte doznievajú nechutné ťahanice okolo súsošia sv. Cyrila a Metoda v Bratislave, v čerstvej pamäti máme aj zákerné útoky na bronzovú jazdeckú sochu kráľa Svätopluka na Bratislavskom hrade (obe kauzy sme v SNN pozorne sledovali), takže táto kniha ma na hodnú chvíľu prikovala do čitateľského kresla. Najmä preto, že Pavel Fábry problém istých ľudí so Svätoplukom veľmi presne a lapidárne zhrnul, takže čitateľ dostane skutočne relevantnú informáciu. Veľmi zaujímavá je aj pasáž venovaná histórii vzniku bratislavského súsošia štúrovcov, ktoré tiež malo namále pre aktivity novodobých „sťahovačov sôch“. No záber v tejto knihe je oveľa širší. Až som sa občas zahanbil, že som o takom či onakom pomníku niektorému z našich slávnych národných dejateľov nevedel. Autor knihy má skutočne sympaticky túlavé topánky a pochopil neúrekom našich miest, mestečiek či obcí. Škoda, že zrejme z finančných dôvodov (autor knihu vydal vlastným nákladom) nie je v tomto diele obrazová príloha. No hutný a ľudsky preteplený štýl písania to vyvažuje. Posúďte sami: „Jedna z najkrajších sôch na Slovensku je bielomramorová kráčajúca postava Janka Kráľa s vandrovníckou paličkou v ruke v rovnomennom bratislavskom parku. A stav duše, podľa mňa, presvedčivo odhaľuje bronzová socha Martina Kukučina v bratislavskej Medicej záhrade. Kompozičný zámer zamysleného spisovateľa s hlavou v dlani vyjadruje zadumanosť a rozorvanosť záveru jeho života. A možnože dumá aj nad tým, prečo akurát jemu pristáhovali do susedstva sochu Petroviča, pardon, Petófiho...“

(mab)

MEDAILÓN

Ak by sme mali hovoriť o veriacich, ktorí boli na Slovensku jednými z najtvrdšie postihnutých po komunistickom prevrate v roku 1948, boli by to grécki katolíci. Sidelný prešovský gréckokatolícky biskup Pavol Peter Gojdič bol 28. apríla 1950 v zinscenovanom procese „Prešovský sobor“, ktorý mal za cieľ zlikvidovať túto cirkev na Slovensku, odsúdený. Na následky mučenia zomrel v leopoldovskej väznici 17. júla 1960. Keď bol Pavol Peter Gojdič 4. novembra 2001 vyhlásený Jánom Pavlom II. na Námestí sv. Petra v Ríme za blahoslaveného, iste zaplesalo srdce aj Jeho Vysokopreosvietenosti Jánovi Babjakovi.

Jubilujúci dušpastier gréckokatolíkov

Ján Babjak sa narodil 28. októbra 1953 v Hažine nad Cirochou. Po štúdiu v bratislavskom seminári bol vysvätený za kňaza 11. júna 1978 v Prešove. Svoju pastoračnú službu vykonával ako kaplán v Prešove od roku 1978 do roku 1983. V auguste 1983 začal pôsobiť ako správca farnosti v Lubicu pri Kežmarku. V roku 1987 tajne vstúpil do Spoločnosti Ježišovej a v rokoch 1991 až 1993 študoval na Pápežskom orientálnom inštitúte v Ríme. Po návrate na Slovensko bol v rokoch 1993 a 1994 zodpovedný za exercičný dom Spoločnosti Ježišovej sv. Ignáca v Prešove a 11. decembra 2002 ho pápež Ján Pavol II. vymenoval za prešovského biskupa. Ján Babjak je prvým prešovským biskupom, ktorého vysvätil pápež v Bazilike sv. Petra v Ríme, pričom 30. januára 2008 bol vymenovaný pápežom Benediktom XVI. za prešovského metropolitu a zároveň povýšený do hodnosti archieparchu. Slávnosť povýšenia gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku na metropolitnú cirkev sa uskutočnila v nedeľu 17. februára 2008 v Mestskej hale v Prešove. V týchto dňoch sa metropolita gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku Ján Babjak dožíva šesťdesiatich rokov. V mene redakcie, ale aj slovenských veriacich želáme mu veľa Božieho požehnanie v jeho diele.

(mab)

HUMORESKA

Ak musia knihy do kúta na hanbu a vôbec za to nemôžu, to je zlá vec. Knižný cintorín a nechcené deti v knižnom domove. Podobné slzavé prirovnania ma pochytia, keď prídem do „mojej“ predajne lacných kníh. Smútim a uvažujem, kde sa stala chyba, a kto za to môže. Spisovateľ, lebo nekládol písmenká tak, ako by ich chceli mať čitatelia? Omyl redaktora vydavateľstva, ktorý sa nechal uniesť vlastnými pocitmi a hodnoteniami a zabudol na reálne chůtky čitateľskej obce? Alebo nakladateľ, ktorý prešvihol náklad? V regáloch tejto predajne sú všetky knižné nešťastia.

Popri svetovej klasike vyslovené braky, po ktorých by ani knihovník pes neštekol. Ale všetky knihy tam svorne túžia, aby si ich niekto kúpil a oslobodil ich. V „mojej“ predajni som si nakúpil za euríčko či dve eurá výborné tituly. Kajúcne sa však priznám,

kde sa predávajú knihy, postupne zahlučuje vyslovene hnusný brak. Ako na slovenských trhoviskách, kde poctivú zeleninu a ovocie vytlačili handrári z Ázie a priekupníci s plodmi, ktorým Slovensko nehovorí ani omylom domovina moja. Ako hnusná cho-

priameho očného kontaktu a pukne. Gumené hračky, v ktorých by odborník našiel mnoho zdraviu a životu škodlivých látok, keby ich do predajne chodil kontrolovať. Ale kto by chodil ratovať ľud pred toxickými mačiatkami, psíčkami a inými rozkošnými

všetko, čo môžem proti tomu urobiť. Knihupectvo sa mení v súlade s vnútenými potrebami nášho ľudu na trhovisko. Niečo chýba do dokonalosti. Nech predavači stoja pri poličkách s knihami a ťahajú k nim zákazníkov za rukávy. Ako na trhu sa musia vzájomne prekríkovať: „Ná, kup-te si, paničko, veľice šťavnatá zalúbená kniha! Mladý páňko, idú sem. Mám tu fajnóvu štiplavúčku knižičku s pikantnými fotočkami! Tak nahaté herečky, ako ich ani ich muži ešte nevidzeli! To si pošmáknete! Decká, podte sem, veľice sladúčke rozprávky! Vždycky v každej nejme jedna hlava bez telička a teličko bez hlavy! Jako u Dobšinského...“

Milan ZEMO

Vydedenci z domova opustených kníh

že som neodolal, odpustil som si jedno pivo a kúpil som si aj brak. Kovbojky, krváky, romantiku. Na dovolenku, keď som si zakázal myslieť, je to skvelá duševná strava.

V poslednom čase však do domova opustených kníh chodím so sebazaprením. Plochu,

botnica sa začínajú po predajni rozťahovať rôzne hračky, čačky a skryté mačky. Pôvod je jasný – Ázia. Plastové príšery z amerických sci-fi a postavičky z komiksov, kde nie je nič nemožné. Porcelán podozrivého pôvodu a kvality, na ktorý nemožno dlhšie hľadieť, lebo nevydrží nápor

zvieratkami Made in China do predajne lacných kníh, však? Tie môžu uškodiť iba obsahom a pohľadom na obálku. Knihy si obzeráme, niektorí nepodarení jediní ich dokonca čítajú, ale nikto ich neobľubuje ako gumené jedovaté zvieratka naše deti. Dostávam z tejto situácie zrádnika. To je

Ján Danko z Trebišova – jedna zo zbytočných obetí partizánskej svojvôle

Výčiny samozvaných sudcov a pomstiteľov

Vojtech KÁRPÁTÝ

Medzi fenomény spoločensko-politického a spoločného života povojnového Slovenska patrila aktivizácia odbojových či presnejšie odbojarských skupín, z ktorých najagresívnejšie vystupoval od leta 1945 Zväz slovenských partizánov (pôvodným pravopisom SSP). V prvej etape bol pestrým sociálnym i politickým konglomerátom až sa z neho postupne stala významná nátlaková spoločenská organizácia komunistov v ich boji za získanie úplnej politickej moci. V poslednom štádiu predstavoval vedúcu silu a realizátora unifikácie odbojarských organizácií pod komunistickou taktovkou.

Práve personálna otázka bola pri povojnovej spolkovej organizácii partizánov mimoriadne problematická a nezriedka sa riešila po stránkach linkách či na základe osobných konexii a priateľstiev. Navyše sa za partizánov začali vydávať i viaceré podozrivé individua s pochybnou povestou, no s o to pestrejšou kriminálnou minulosťou. Viacerí z nich sa v roku 1945 hlásili do radov Národných milícií a po ich zrušení a rozpustení pokračovali v pomerne rýchlych kariérach v Zbore národnej bezpečnosti. Najtragickejšími plodmi tohto hektického a krutého obdobia boli vraždy civilných osôb s politickým pozadím, ktoré však nezriedka boli iba ideovým či ideologickým krytím pre individuálnu pomstu, vybavovanie si starých osobných účtov či obyčajné kriminálne delikty s cieľom osobného obohatenia, vydávané neskôr ako akty spravodlivej ľudovej odplaty.

■ TREBIŠOVSKÝ VÝKRIČNÍK

Jedným z takýchto prípadov, ktorého skutočné pozadie nebolo na súde vôbec odhalené, bola vražda trebišovského funkcionára Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (HLSL) Jána Danka miestnym pseudopartizánom Gejzom Farbárom (zvaným Maslák) v prvých hodinách obsadenia Trebišova jednotkami Červenej armády. Vražda sa stala prvý decembrový deň v roku 1944 okolo 9.30 hodiny v centre Trebišova na trhovisku vedľa štátnej cesty do Vefat a Miglešova (dnes Milhostov – miestna časť Trebišova), premenovanej nasledujúci rok na ulicu maršala Stalina. Tam v dome s popisným číslom 200 mal Ján Danko svoj železiarsky obchod a vo vedľajšej budove pod číslom 198 svoj obytný dom. Do obchodu prišiel po deviatej hodine spolu s Jurajom Poškropom z Lastomira, ktorý ako evakuant býval v tom čase u J. Danka. Spoločne chceli zadebníť vchod do obchodu a výklad, aby tak aspoň čiastočne mohli zamedziť rabovaniu, ktoré očakávali ako veľmi pravdepodobný sprievodný jav prechodu frontu cez mesto. Cestou ich stretla päťčlenná skupina samozvaných „partizánskych“ pomstiteľov a „čističov“ mesta od tzv. kolaborantov a fašistov, ktorých určenie bolo výlučne v ich voluntaristickej kompetencii, teda spočívalo na svojvôli a sympatiách a antipatiách tejto pseudopartizánskej úderky.

O ďalšom slede udalostí hovorí svedectvo gréckokatolíckeho farára z Lastomira Jána Peju, ktoré o vražde svojho svokra Jána Danka podal na krajskom súde: „Cestou k obchodu sa však stretol so skupinou akýchsi trebišovských cigánov, ktorí boli ozbrojení rozličnými starými zbraňami. Títo cigáni, ktorým veľil jeden policigán menom Maslák (jeho otec bol beloch a matka cigánka), sa na Jána Danka oborili nadávkami a na mieste do neho kopali a bili ho. Ján Danko sa však odprosival od nich hovoriac, že im predsa nikdy nič zlého neurobil, že s nimi nemá nič do činenia, a preto aby mu dali pokoj. Títo na to nepočúvali ani nepovedali, prečo ho bijú, a začali mu prekutávať kapsy.“

Pri prehliadke našli u Danka malú pištoľ zn. Singer, kalibra 6,35. Na jej držbu mal zbrojný pas i zvláštne povolenie Okresného úradu v Trebišove

z 5. septembra 1944 na jej nosenie na aktívnu sebaobranu. Samotný incident a jeho priebeh J. Peja opísal týmito slovami: „Výtržníci potom hnali Jána Danka smerom od okresného úradu po chodníku ku kostolu. Ja a moja manželka boli sme na ulici a zbadali sme, že výtržníci idú po ulici bijúci môjho svokra. Ja som k nim priskočil a začal som sa vypytovať toho prvého, ktorého som nepoznal ani nikdy nevidel. Tento však, ako som sa dozvedel pozdšie, sa menuje Maslák. Tento namieril na mňa opakovanú starú dlhú pušku (automať), keď som sa ho vypytoval, že čo vlastne robia s týmto človekom alebo čo im vlastne narobil. Priložil pušku mne do bezprostrednej blízkosti hrudi skríčal: A vy čo? Moja manželka odrazu kľakla pred týmto polocigánom na chodník a obe ruky zložiac k prosbe prosila, aby len nestrielal. V tom okamihu Ján Danko obrátil sa vošiel do dvora. Tam práve býval jeho starší brat. Patrne mal v úmysle cez dvor prejsť do svojho domu, lebo druhý dom je jeho pod č. 198. Maslák zbadajúc, že Ján Danko je od neho asi na tri metre vzdialený, odvrátil sa s puškou odo mňa, skočil k Jánovi Dankovi mieriac na neho puškou asi z poldruha metrovej vzdialenosti skríčal: Stoj! Ostatní pomáhajú, počtom asi sedem, Danka obskočili a Maslák cieliac na brucho Jánovi Dankovi vystrelil dvakrát za sebou. Interval medzi ranami bola asi jedna sekunda. Po prvej rane Danko nepadol a vrah asi preto vystrel zopakoval a vtedy Danko už klesol popri stene domu na zem.“

■ POMSTITEĽ S GULOMETOM

Prvý výstrel z ľahkého gulometu, ktorým bol ozbrojený G. Farbár, poranil Dankovi ľavú ruku a druhý zasiahol brucho a prešiel črevá z ľavej na pravú stranu. Druhý výstrel obvinený G. Farbár pri výsluchoch neskôr popieral a pripisoval ho údajne prítomnému vojakovi Červenej armády. Toto jeho tvrdenie však bolo pri vyšetrovaní svedkami vyvrátené a úplne popreté, rovnako ako aj tvrdenie o poverení na očistu mesta Trebišov a zatýkanie tzv. kolaborantov a „fašistov“ nejakým anonymným plukovníkom či dokonca generálom Červenej armády.

Mária Danková (rod. Gbelová), manželka zastreleného, pribehla na jeho krik a stonanie. Pri samotnom incidente nebola prítomná a nemohla podať svedectvo ako ďalší očití svedkovia, a tak iba potvrdila ďalší sled udalostí: „Dňa 1. decembra 1944 bola som na svojom dvore a počula som jak manžel jočí. Ja som vtedy prešla do dvora jeho brata Juraja. Keď som prišla k môjmu manželovi, tento mi povedal: Marjo, ja perša obeť jak tu prišli Rusi. Maslakov Gejza štelil do mne. Ja som s pomocou Juraja Poškroba zanesla svojho manžela do nášho bytu. Menovaný už nevládol ísť. Mój manžel bol strelený dvakrát, a to jeden raz do ľavej ruky a druhý krát bol strelený do brucha.“

Po vyše troch desiatkach metrov potácania sa postrelený Ján Danko naozaj klesol na zem a upadol do bezvedomia. Prvotným vyšetrovaním a zisťovaním skutkovej podstaty tohto trestného činu boli poverení trebišovskí príslušníci Národnej bezpečnosti strážmajster Ondrej Šauša

a desiatnik Štefan Izák. V oficiálnej správe trebišovskej stanice Národnej bezpečnosti o zatknutí G. Farbára zo začiatku septembra 1945 sa popri nepravdivom tvrdení o účasti neznámeho vojaka Červenej armády na zastrelení Jána Danka uvádza aj ďalší nepotvrdený a nepravdivý údaj o údajnom aktívnom odpore obeť, podľa ktorého mal J. Danko na G. Farbára namieriť svoju legálne držanú pištoľ, a preto podľa „neúprosnej logiky“ G. Farbár tvrdil, že „keď by on nebol zastrelil Jána Danka, takže by bol Ján Danko zastrelil jeho“.

Za prepustenie svojho manžela osobitným listom, ktorý jej zjavne zostavila, naštylizovala i písala druhá osoba (pravdepodobne Farbárov advokát), intervenovala ešte 11. decembra 1945 Júlia Farbárová. Suggestívno-emočným spôsobom je G. Farbár v tomto liste vykreslený ako mierumilovná osoba s tichou a dobrou povahou a starostlivý otec piatich detí, ktoré sú odkázané na jeho starostlivosť: „Mój manžel je mierumilovný a správny človek, stará sa o svoju rodinu, je tichej a dobrej povahy, čo môžu dosvedčiť všetky známe jeho osoby. Nakoľko je otcem 5 detí, ktoré sú odkázané len na jeho ruky, v prípade jeho ponechania vo väznici by celá jeho rodina trpela veľkým nedostatkom, tým by boli odkázané na milosť a nemilosť cudzích ľudí. Ja ako žena nie som vstave tak početnú rodinu vyživíť. Preto prosím úctive, aby bol prepustený z väzby, a prehlásujem záväzne, že aj ja ručím za každé jeho dostavenie na predvolanie a že každú ev. zmenu pobytu sama súdu zahlásim.“

■ NÁTLAK ODBOJÁROV

Začiatkom februára 1946 sa pokúsili odbojarské organizácie o spoločnú priamu intervenciu v prospech G. Farbára, v ktorej sa zmesou kľamstiev a dezinformácií snažili o zastavenie trestného pokračovania proti jeho osobe a okamžitú Farbárovo prepustenie na slobodu. Bola jednou zo stoviek nátlakových akcií, ktorými sa komunisti v týchto zväzoch (predovšetkým v SSP) pokúšali vykonávať nátlak na súdy a sudcov s cieľom vyslobodiť svojich skutočných, papierových alebo partajných spolubojovníkov, ktorí sa ocitli vo väzbe za rôzne závažné kriminálne delikty, medzi ktoré patrili i svojvoľné vraždy, často uskutočnené ako osobné pomsty na vlastnú päsť alebo ako „revolučné akty ľudovej pomsty“ na tzv. domácich kolaborantoch.

Hlavnými „argumentmi“ tejto nátlakovej akcie regionálnych, okresných a miestnych trebišovských organizácií a funkcionárov Zväzu slovenských partizánov (SSP), Zväzu vojakov Slovenského národného povstania (SVOJPOV), Zväzu protifašistických politických väzňov (SPROV) a najmä Komunistickej strany Slovenska (KSS) bolo titulovanie a patetické označenie Farbára za aktívneho anti-fašistu, ilegálneho pracovníka a dobrego vlastenca, ktorý stál v čase spáchania vraždy J. Danka v službách národa a vlasti.

S rovnakou dávkou agresívnej a cielenej komunisticko-odbojarskej propagandy boli Farbárovo kriminálne aktivity po prechode frontu klamlivo

označované za službu, ktorú „vykonával z poverenia veliteľstva Červenej armády a zdôrazňujeme v záujme národa a štátu“. Rezolúciu podpísalo šesť odbojarských a dvaja komunistickí stranícki funkcionári a okrem nich ďalších štyridsaťšesť osôb. Adresovaná bola priamo Poverenictvu pravosúdia v Bratislave, ktoré sa 13. februára 1946 obrátilo s napomenutím na koordinátny výbor odbojarských organizácií, aby sa ani jednotlivci odbojári a ani jednotlivé regionálne odbočky odbojarských organizácií viac nepokúšali robiť nátlak, vydierať alebo akoukoľvek inou formou vplyvať na rozhodovanie ľudového súdnictva. Túto odpoveď Poverenictva vnútra vo forme rázneho napomenutia omylom doručili Okresnému ľudovému súdu v Sečovciach prostredníctvom stanice Národnej bezpečnosti v Trebišove a jej veliteľa vrchného strážmajstra Bolečka.

■ PREHLIADNUTÉ ZÁVERY

Podľa záverov vyšetrovania trebišovskej stanice Národnej bezpečnosti nebolo dokázané, že by sa bol Gejza Farbár z Trebišova zúčastnil na „bojoch za oslobodenie a znovu utvorenie ČSR, taktiež nie je vedený v evidencii partizánov ani nebol príslušníkom žiadnej partizánskej jednotky“. Podľa záverov tejto správy koncom roku 1944 ani nenadviazal kontakt so žiadnou z lokálnych odbojových skupín, teda ani akokoľvek spolupráca s nimi neprichádzala v jeho prípade do úvahy.

Farbár vo svojej obhajobe tiež tvrdil, že pred príchodom frontu zbieral v trebišovskom okrese pre partizánov potraviny a tie donášal do Trebišova, odkiaľ mali byť ďalej distribuované partizánom na viaceré miesta. Ani tieto jeho tvrdenia však nevedeli počas vyšetrovania dokázať žiadni svedkovia.

Počas procesu však boli vyfabrikané doplňujúce, „zaručene overené“ potvrdenia o ilegálnej činnosti G. Farbára v regionálnych štruktúrach antinacistického odboja. O tom, že boli skôr výplodom komunistickej súdružskej spolupatričnosti ako reálnym hodnotením Farbárovej odbojovej činnosti, jasne svedčí jeho obsah, ako aj ich „pohotovosť“, keď svedkovia museli vystúpiť z anonymity a o Farbárovej „partizánčine“ prehovoríť až po troch rokoch a ich okruh bol až príliš uzavretý pokrvnými a rodinnými väzbami.

Jedným z takýchto dodatočných „svedectiev“ bolo potvrdenie prešovskej okresnej odbočky SPROV-u z januára 1948, ktoré Farbárovo aktivity patrične vyretušovali v intenciách obrazu štandardného komunistického ilegálneho odbojového pracovníka: „Gejza Farbár ako bývalý člen KSČ sa zapojil do ileg. antifašistického hnutia od roku 1939 a zotrval v ňom až do oslobodenia ČSR. Platil bez prerušenia členské príspevky, agitoval proti okupantom, roznášal správy, organizoval zbierky v prospech partizánov, ako aj obstarával šatstvo potraviny i zbrane. Jemu zverené úlohy vykonával konšpiratívne k spokojnosti vedenia.“

Ján Danko z Trebišova nebol ani prvou a ani poslednou civilnou obeťou partizánskej svojvôle, ktorá nemala nič spoločné s neskoršie ospevaným hrdinským bojom, so statočnosťou a s nezištným obetovaním sa partizánov. Stal sa obeťou deklarovanej spodiny, ktorú vyplaví každá doba premien a násilných krvavých revolučných zvrátov a povstaní. Títo pseudopartizáni, vo svojich výčinoch väčšinou hnaní najnižšími motívmi osobného hmotného prospechu a finančného zisku, ktoré často interpretovali ako akty „spontánnej“ ľudovej pomsty a národného hnevu, neboli odsúdení často iba zásluhou svojho politického krytia a na ich kriminálne delikty sa muselo zabudnúť, aby nebol narušený jednoliaty čistý štít starostlivo pestovanej partizánskej legendy, tvorenej a budovanej v nasledujúcich rokoch a desaťročiach.

BESEDNICA

Večer Pod lampou sa v prvej októbrovej dekáde niesol v znamení porovnania judaizmu a kresťanstva. Judaizmus obhajoval rabin Židovskej obce v Prahe Karol Sidon. Z názvu zámerne vypustil slovo náboženská, pretože mnohí Židia sú neveriaci. V pražskej obci je ich 1 600, majú tri materské škôlky, strednú školu a gymnázium.

Spoločné iba Desatoro

Tých, ktorí neplatia členské poplatky, vylúčia, a takých ani neprijmú.

My kresťania máme v podvedomí nadväznosť Starého a Nového zákona – Kristus Starý zákon neprišiel zmeniť, ale naplniť – a tak sa domnievame, že kresťanstvo a judaizmus majú k sebe blízko. Je to však omyl. Základný rozdiel medzi judaizmom a kresťanstvom tvorí vlastne zhoda obidvoch náboženstiev v postoji k cieľu zbožnosti – nebu; jedni druhým odopierajú vstup do nebeskej brány. Kresťania upierajú právo na nebo logicky tým, čo neuverili v Krista, judaizmus zas nebo odopiera tým, čo sa neradiaria Starým zákonom a tórou. Karol Sidon síce uznáva, že kresťania zachránili Starý zákon od zániku a pomohli ho rozšíriť vo svete, ale pripomína, že kresťania si Starý zákon vykladajú „vlažne“. Doktoré veci „zlahčili“ už Ježiš, keď hovorí, že človek je pánom aj soboty. Judaisti sabať a ostatné príkazy Starého zákona a tóry prísne dodržiavajú a majú na to vysoké nároky. Oproti kresťanom judaisti nemusia milovať svojho nepriateľa, ako to káže Nový zákon. Uznávajú istý stupeň tolerancie, ale podľa nich to iba znamená znášať „blbosť“ iného. Ak kresťania do istej miery „zlahčujú“ písmo Starého zákona, Nový zákon berú tak vážne, že sa to vidí divným aj rabinovi Sidonovi. Ten neverí, že Kristove slová: „Kto s hriešnou túžbou pozrie na ženu, už s ňou scudzoložil vo svojom srdci,“ odradia bežného kresťana od nežiaducich myšlienok. Naopak uznáva, že naše srdcia „skameneli“, máme ich necitlivé, namiesto plodenia a výchovy detí máme vlastné záujmy. Oddávame sa svojmu luxusu, vedie to k rozpadu civilizácie na „atómy“. Začínajú byť k sebe slepi. V tom sa obidve náboženstvá zhodujú. Pokiaľ ide o hriechy, podľa judaizmu musí ísť iba o skutky, a to o zlé skutky. Na druhej miske váh sú skutky dobré. Kresťanstvo ako konanie dobra uznáva nielen dobré skutky, modlitby, ale aj ľútosť nad svojimi hriechmi.

Svätý Otec Ján Pavol II. bol v Jeruzaleme v židovských a kresťanských svätyniach, ale z hľadiska východiská obidvoch náboženstiev jeho cestu možno chápať iba ako dobrý úmysel, nie ako zblížovanie obidvoch náboženstiev. Judaizmus nikdy neprijme za „židovského kráľa“ Ježiša Krista. Ak rabin Karol Sidon hovorí o tvrdosti srdca, tak tie ortodoxné židovské nikdy neuveria slovám modlitby: Anjel Pána zvestoval Panne Márii a ona počala z Ducha Svätého... a ďalej: A Slovo telom sa stalo a prebývalo medzi nami.

To je kresťanská genéza Krista v ponímaní, ktorému uverí iba ten, komu je to dané a kto uveríť túži a chce. V kresťanskej tradícii je to dané najčastejšie výchovou. S judaizmom máme spoločné Desatoro, ale prístup k Hospodinovi je rozdielny. My kresťania ho máme cez Krista.

Peter JÁNOŠÍK

NA MARGO

O Jánovi Lenčovi nemožno písať bez dotyku s textom a knihami. Čo mimo nich existovalo, stratilo sa, vyvanulo, nebolo alebo nechal pohltiť samotný spisovateľ. Celý svoj život prekryl súvislou vrstvou strán a písmen. Aj to, čo sa mu stalo, pre istotu zapisal. V písme je všetko, takže čokoľvek by sme o Lenčovi povedali, sú už vopred len slová, písmeňá a znaky.

Legenda o autorovi

Vidím ho sedieť za písacím stolom v miestnosti orámovanej troma skriňami, s troma radmi zväzkov kníh nad sebou. Vedľa stola pri okne stojí socha Venuše a s miernym výrazom záujmu díva sa na otváranie a zatváranie kníh pohybom rúk slovesného mága. Na povel spúšťa sa písmeňá citátov na papier, len pre overenie, kontrolu a rozkoš z pohľadu na staré známe miesta dotykov v uisteni sa, že ony nezostarli...

Knihy Jána Lenča som začal čítať už na strednej škole. Niežby sa mi páčili. Musel som. Zaumienil som si, že prečítam všetko s historickým a fantastickým námetom v dosahu mne prístupných jazykov. Aby som sa nezbláznil, vylúčil som angličtinu. Aby som sa aspoň čiastočne k nemu priblížil, prečítal som si novelu Egyptanka Nitokris (1972) a román Žena medzi kráľmi (1985), ktorý sa odohráva v starovekej Sparte. A ešte príbeh pre deti o učňovi Daidala pod názvom Čarodejník z Atén (1978). Vtedy vyčerpávajúco nudné texty aj pre zarytého knihomola. Pozor! Niežby Ján Lenčo nemal prózy zaujímavé, ba svojim i mnohými spôsobmi strhujúce, ale dverí býva viac než kľúčov. A možností viac než dychu. Bez prípravy ich bolo ťažké prelúskaf.

Knihy nebohého tvorili súvislé vrstvy a rady políc vo zväzkoch v niekoľkých miestnostiach. Dostal som sa, ani neviem ako, k nemu na návštevu. Bol veľmi milý. Hľadel som naň – začiatočnícky obštipkávač múz – ako na naozajstného spisovateľa, autora množstva vydaných diel, rozprával o čítaní historických románov v nemeckom origináli a ja som mu kontroval ruskými a poľskými titulmi. Od prvopočiatku presvedčený, že mu nerozpozviem o svojej nude nad Egyptankou Nitokris. No zato určite raz o nej napíšem. „Teraz ešte nie,“ pomyslel som si a počkal. Predbehol ma nekrológ...

Dnes viem, že za nudu vyvolanú zmienenými textami si môžem sám. Bol som plytký a povrchný čitateľ, neschopný a nechotný pochopiť hĺbiny. Potápal som sa do slabých miest, popri ktorých preplávali tie lepšie. Možno pán Lenčo nebol moja celkom prvá liga, ale hral veľmi rád so zmyslom pre fair play a neraz trafil bránu. Len tak medzi rečou sa zmenil, že za román Odysseus, bronz a krv dostal v roku 1982 honorár tristo tisíc korún, ale to si určite vymyslel v rámci ozvláštnenia a hry s fantáziou, ktorú miloval. A ja ten údaj môžem smelo šíriť ako legendu o Autorovi...

(fer)

Jánovi Lenčovi svet a realita slúžili ako zásobáreň literárnych námetov

Lesk okuliarov stiera farbu očí

Miloš FERKO – Foto: archiv autora

Dve knihy vedecko-fantastických príbehov, historické romány s antickými motívmi a kulisami, autobiografická próza, alegorická satira, prozaické miniatúry, hororovo ladené poviedky zo školského prostredia; námetová i tematická pestrosť, dôkladnosť, encyklopedizmus – to sú charakteristiky diela spisovateľa Jána Lenča. Spisovateľ sa narodil 23. októbra 1933 v Žiline a jeho život sa uzavrel vlni 1. novembra tiež v Žiline. Patril k najmladším z absolventov klasického osemročného gymnázia v rodisku.

Maturant z roku 1951 vyrazil do obdobia stalinizmu, vyzbrojený znalosťou francúzštiny Victora Huga, románov Goetheho a latinčiny Tita Livia a Vergilia. Pretlaku vedomostí po celý život hľadal ventil. Málokedy, ak vôbec, dokázal byť spontánny. Veľkolepý poeta doctus pôsobil často (alebo pre niekoho) ťažkopádne. Tony poznatkov brzdia fantáziu. Lenčo vedel toľko, že stratil schopnosť predstaviť si, čo by mohol nevedieť – a teda vymyslieť si.

■ ŽIVOTNÉ ČRIEPKY

Po maturite na gymnáziu v rokoch 1952 – 1957 študoval slovenčinu a dejepis na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Už počas štúdia sa venoval literárnej publicistike, najmä recenzovaniu, pohyboval sa v okruhu autorov sústredených okolo časopisu Mladá tvorba, založeného v roku 1956. Z gymnaziálnych čias v Žiline sa skôr letmo, delený troma rokmi odstupu, poznal s Ľubomírom Feldekom, ktorý Lenča v autobiograficky ladené knižke Orbis dictus niekoľkokrát spomínal – ako čítací stroj a chrlíč recenzí.

V rokoch 1957 – 1958 pôsobil ako redaktor vo vydavateľstve Slovenský spisovateľ. Od roku 1959 žil v Žiline, kde pracoval najprv ako redaktor vo filiálnej redakcii denníka Pravda, neskoršie ako pedagóg na Strednej všeobecnovzdelávacej škole. Zážitky z výučby na socialistickými reformami školstva zdeformovanom nástupcovi trojročného gymnázia sa odrazili v poviedkovej knižke pod názvom Pomsta zo záhrobia (1971), v ktorej Lenčo školskú realitu zámerne posúva do polohy žánrov populárnej literatúry – vedeckej fantastiky, detektívky a hororu. Žiaľ, vo viacerých z textov prostriedok stáva sa cieľom, a tak popri zaujímavých pasážach v knižke nájdeme i solídny materiál na výskum brakovej literatúry. Buď však trpiacemu pedagógovi v bludisku ruín poznania odpustené.

Zo zmienených zážitkov sa literát zotavoval na dvojročnej tvorivej dovolenke. Následne pracoval v podniku Slovenská kniha a dvadsiť rokov bol vedúcim kina Úsvit

nespýtal sa na nič. Čo bude (mu) za to stať, nech je napísané, inšie zmizne.

V románe Zlaté rúno (1979) píše sa o argonautoch na ceste za pokladom. (S rozžiareným zrakom mi rozprával o výnosnosti nákupov mäsa v Maďarsku pre pokles kurzu forintu...) Okrem toho vydal pre mládež dve knižky prerozprávání ľudových rozprávok exotických národov (Mesačná princezná, Čarovný kameň, obe 1976).

V dvojzväzkovej Encyklopédii slovenských spisovateľov, vydanéj v roku 1984, na rozdiel od Petra Jaroša či Ľubomíra Feldeka, no podobne ako Johanides či Vilikovský, nemá fotografiu. Ale knižky mu v sedemdesiatych i osemdesiatych rokoch vychádzali. Napriek problémom so satirou. Napokon väčšmi spisovateľskejšieho spisovateľa ťažko bolo by sa dalo predstaviť, skoncipovať či naplánovať. Podľa vzoru Lenčo skloňujú spisovateľ. Nielen slovenský. Podľa neho vznikajú dobové definície slova v slovníkoch – ten, ktorý píše s presvedčením, že niekto bude ním vytvorené čítať pohružený do ilúzie natoľko, že mu je jedno... aj či vôbec je.

História i fantastika, ale tiež spomienka sú Lenčovi prostriedkami na vyslovovanie posolstiev. Spisovateľ s obľubou a často používal postupy paródie a parafrázy, žáner pamfletu. Väčšmi než ironický je však satirický, väčšmi než fantastický alegorický. Napriek preberaniu známych motívov nie je a nebuď zvestovateľom postmoderny. Myšlienkovito zostáva ukotvený v umení obdobia predchádzajúceho, t. j. moderny. Ak sa aj vysmieva, vždy s presným cieľom a zámerom. Jednu ideu nahrádza druhou, hoci spochybňuje, na druhej strane prináša nové posolstvá pretože im verí. Do konca života zostal presvedčený o zmysle boja za jednoznačne uchopiteľné postuláty a programy humanity, porozumenia, pokroku. Z hľadiska vnímania reality je omnoho väčšmi bližší o generáciu staršiemu Tatarovi či majstrovi alegórie a satiry Alfonzovi Bednárovi než rovesníkom Slobodovi alebo Johanidesovi.

■ TAJNIČKY TEXTOV

Už spomínaný knižný debut Cesta na morské dno vyšiel v úplnej podobe až v roku 1994; prozaický pamflet pod názvom Didaktická kronika rodu Hohenzollernovcov sa dočkala knižného vydania oneskorene, až v roku 1968, v prechodnej uvoľnenej politickej atmosfére. V sedemdesiatych rokoch bolo dielko, ktoré satiricky zobrazuje posadnutosť mocou, zaradené medzi prohibít a stiahnuté z obehu vo verejných knižniciach. Pravdupovediac, väčšina čitateľov, ktorí majú v súčasnosti menej než päťdesiat rokov, narážky v texte odhalia len veľmi ťažko. Bez znalosti druhého plánu je, žiaľ, text knižocky pomerne nezrozumiteľný a miestami až nudný opisom napoly fiktívnych, napoly historických udalostí pruského panovníckeho rodu. Nuž, osudom aktualít je rýchle starnutie. Napokon aj z tvorby Dominika Tatarku dnešnej a budúcim mladým generáciám omnoho viac povie príbeh lásky v Prútených kreslách než Démon súhlasu, ku ktorému by už zrejme potrebovali poznámkový aparát. Ako k Danteho Božskej komédii.

Lúštenie odkazu je pre mno-

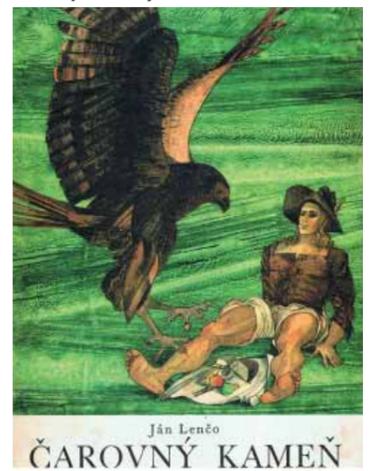
hých súčasníkov nadbytočná námaha. Pamflety jednoducho umrú v zabudnutí dávnych krívd. Platným zostáva po rokoch iba presah. Gulliverove cesty ako politická satira sú dnes bezzubé a zbytočné. K Lenčovi si pôjdeme po spomienky a postrehy, prenosné aj do iných časopriestorov. V románoch aj v kratších prózach zbierok Nebezpečná Šeherezáda, či už vo viackrát spomenutom debute ich nájdeme dosť.

■ POMNÍK POSOLSTIEV

Presila posolstva nad príbehom vedie k moralizovaniu. Nemožno to zamčať. Lenčo je poučný a didaktický – niekedy nadmieru. Jeho vedecko-fantastické poviedky z knižky Socha z Venuše sú skôr bájky. S jednoznačným vyznením a rázne znejúcimi závermi nepripúšťajúci pochybnosť. Bez hravosti výstižných point a vynaliezavo skoncipovaných kulís prítomných povedzme v Bájkach pre robotov Stanislava Lema. Súručenstvo so žánrom vedeckej fantastiky v uvedenej zbierke bolo účelové, samotný autor považoval dielo za jedno zo svojich najslabších... Hľadel naň kriticky až natoľko, že o ňom veľmi nerád rozprával. Zato ja som práve o tejto knižke musel písať v Dejinnách slovenskej literárnej fantastiky. O mŕtvych však iba dobre...

Románik Čarodejník z Atén patril k najpomalšie prečítaným textom môjho života. Odpor mi kládlo očakávanie zmeny. Nekonalá sa. Príbeh o Daidalovi som poznal zo Zamarovského. Lenčo ho predĺžil, vypchal, vystlal. Niekoľko strán u Zamarovského vystačilo na osobitnú publikačnú jednotku. Vskutku čarodejnícky kúsok hodný Harryho Pottera či Krabata. Dodnes som nepochopil, ako sa to rozťahnutie do objemu podarilo. Toľko slov a písmen. V tom istom príbehu. Mimochodom, českých prekladov sa okrem knižky Rozpamätávanie dočkala i próza Egyptanka Nitokris a zbierka poviedok Hviezdne okamihy, venovaná zlomovým bodom udalostí starovekých civilizácií. V oboch prípadoch podľa mňa náučné a výchovné tlačí text pod hladinu dýchateľnej vnímateľnosti. Nie a nie uvoľniť golier vyplávať, vyletieť. Kdeže je sloboda? Na ceste, či až za ňou?

Zrejme s výnimkou dvojice autobiografických románov bude sa Lenčo obchádzať, okiadať v dizertačkách či docentúrach. Diel na to je dosť. Na diplomovku postačí stručné prerozprávanie obsahov, na dizertačku pridajú sa citácie názorov recenzentov, na prácu habilitačnú tvorca pomníka usporiada knižky podľa žánrov. O čo ťažšie sa čítajú, o to ľahšie sa o nich píše. Lenčovo dielo tvorí solídny podstavec a stopu z diaľky viditeľnú. Socha z Venuše krúži vo vesmíre, vzdialená v galaxiách biliónov prečítaných a napísaných písmen. Čoraz väčšmi bolestne vzdialená. Všetkým pokojným výrazom v tvári. Veď predsa dielo predvídalo autorovu nesmrteľnosť v dôstojnosti vitrín, múzeí, slovníkov, vedeckých prác, spomienkových portrétov k výročiam spisovateľov, ktoré milovalo, z inšpirácie ktorých vzniklo a ktorým sa aj odovzdalo.

Odnárodňovacia prax pretvárala Košice na maďarské mesto Pod pláštikom európanstva a tolerancie

Vojtech KÁRPÁTY

Súčasná oficiálna maďarská, ale zavše aj slovenská historiografia sa zámerne vyhýbajú nepopulárnym témam, respektíve analyzujú ich iba okrajovo, prípadne sa k nim vracajú len vo forme neurčitého konštatovania všeobecne známych a nevyvrátiteľných skutočností. Práve slovensko-maďarské vzťahy a fázy ich interpretácií predstavujú exemplárny a demonštratívny príklad takéhoto narábania s historickými faktami.

Pozrime sa teda bližšie na niektoré aspekty vzťahov maďarského a slovenského národa v prvej polovici dvadsiateho storočia, čo však predpokladá poohľadnutie sa aj do posledných desaťročí storočia devätnásteho.

■ IDYLICKÉ BÁCHORKY

Vzhľadom na historické osobitosti a špecifickosť etnického a národnostného zloženia Košíc a ich okolia som si vybral práve tento región, pretože okrem už spomínaných špecifik prešiel za posledných sto rokov neuveriteľnou premenou sociálnej i národnostnej štruktúry. Počas ponovembrových dvoch dekád až do dnešných dní možno pozorovať kriesenie ducha maďarskej iedy, no teraz už pod pláštikom európanstva a imaginárneho ducha tolerancie, ktorý bol vraj v Košiciach prítomný od čias Uhorska až do roku 1945. Báchorky o idylickom spoložití národov a národností v Košiciach pod krídlami spomínaného ducha tolerancie však ich šíritelia nedokumentujú, a tak ostávajú na úrovni želaného než reálneho, bez snahy vidieť príčinnú súvislosť a objektívne faktory ovplyvňujúce postoj jedného národa k druhému.

Košice vstupovali do dvadsiateho storočia ako v poradí štrnásteho najpočetnejšie mesto vtedajšieho Uhorska. Ešte v roku 1886 ako osobitné municipium boli postavené na úroveň župy (törvényhatóság) joggal felruházott városok) a mešťanosta (polgármester) a podžupan (alispán) ako výkonní predstavitelia župy a municipálneho mesta boli podľa nového municipálneho zákona č. 21/1886 rovnako podriadení panovníkom vymenovanému hlavnému županovi.

Podľa oficiálnych štatistík z roku 1900 uviedlo zo 40 102 obyvateľov Košíc ako svoj materinský jazyk slovenčinu 9 244 osôb, čo však nemožno stožňovať s reálnym etnickým zložením obyvateľstva mesta, predovšetkým po desaťročiach systematickej reálnej i štatistickej maďarizácie. Cieľenú maďarizáciu Košíc v posledných dvoch desaťročiach devätnásteho storočia dokazuje i skutočnosť, že kým štatisticky bolo v roku 1880 v tomto meste 10 674 Slovákov a tvorili relatívnu väčšinu (40,9 percenta), v roku 1910 ich už bolo iba 6 547, a tak za tridsať rokov predstavuje úbytok obyvateľov Košíc slovenskej národnosti 4 124 osôb. Oproti tomu sa počet Maďarov zvýšil z 10 387 osôb (39,8 percenta obyvateľov Košíc) v roku 1880 na 33 350 osôb (75 percent obyvateľov Košíc) v roku 1910, čo predstavuje prírastok 22 963 Maďarov, teda 221-percentný prírastok za tridsať rokov! Toto sa mohlo dosiahnuť jedine a nevyhnutne pomaďarčovaním, pretože početný nárast Maďarov v Košiciach je trojnásobkom prirodzeného percentuálneho prírastku obyvateľstva Košíc za spomínané tridsaťročné obdobie.

V politickom živote sa Slováci prejavovali do roku 1918 iba okrajovo a na miestnej lokálnej úrovni, a to pasívne a značne v obmedzenej miere. Inteligencia slovenskej národnosti, ktorá svoje vzdelanie získala v jedine existujúcich maďarských školách a univerzitách, sa prejavovala vo verejnom politickom a spoločenskom živote do roku 1918 v maďarčine. Teda ak sa aj pri sčítaní prihlásili k slovenskej materinskej reči, všetkými boli pokladaní za Maďarov a verných uhorských vlastencov.

■ NEPRIJATELNÁ AJ NEMČINA

Miestna a regionálna tlač prijala s neskrývaným nadšením skutočnosť, že sa Košice v roku 1900 po prvýkrát štatisticky zaradili medzi mestá s nad-

polovičným percentuálnym podielom Maďarov na celkovú počtu obyvateľstva mesta, hoci z 25 996 osôb, ktoré sa prihlásili k maďarskej materinskej reči, v prvom rade po slovensky hovorilo 8 423 osôb a po nemecky v každodennom živote rozprávalo až 8 355 Košičanov. Maďarské denníky a časopisy začali kritizovať túto prax a požadovali urýchlené odstránenie nemeckých reklamných tabúl a nápisov na obchodoch a nevyhnutné zavedenie maďarskej úradnej korešpondencie v remese a obchode. Zároveň košickí Maďari požadovali maďarské nápisy v kasárňach a ich šovinistické snahy v protirakúskej a protihabsburskej rezistencii zašli až tak ďaleko, že sa pokúsili obmedziť hranie a spievanie oficiálnej rakúsko-uhorskej štátnej hymny Gott erhalte.

Masívna kampaň v tlači začala novú maďarizačnú akciu, ktorej primárnym cieľom bolo pomaďarčovanie nemaďarských priezvisk. Aj keď agitácia bola v tomto smere pomepzna a sústreďovala sa na školskú mládež a prostredníctvom nej na najširšie masy obyvateľstva, celá akcia sa skončila fiaskom. V roku 1901 si v Košiciach pomaďarčilo mená iba 30 osôb, v roku 1904 ich bolo iba 17 a v nasledujúci rok tak urobilo iba 15 obyvateľov. Okrem všeobecného odporu u nemaďarských národností celú akciu skomplikovali poplatky a zdĺhavý postup pri vybavovaní zmeny mena.

■ TVRDÁ MAĐARIZÁCIA

Maďarizovať verejný spoločenský život v Košiciach a ich okolí a eliminovať národné prejavy nemaďarských národov a národností si za svoju prvotnú úlohu vytýčili viaceré maďarské spolky a záujmové organizácie. Spolková činnosť miestnych košických jedôt bola priamo koordinovaná s budapeštianskou centrárou. Už 5. mája 1901 vznikol v Košiciach Šovinistický

spolok (Soviniszta Egyesület), ktorého hlavnými propagátormi a organizátormi boli funkcionár košickej židovskej náboženskej obce Dr. Samuel Fényes (pôvodne Feuerlicht) a košický hotelier Lipót Schalkház. V maďarizačných aktivitách vynikol v Košiciach ďalší spolok s názvom Národný zväz (Nemzeti Szövetség). Pre študentov, slúžky a robotníkov zakladal knižnice a viedol kurzy maďarského jazyka. V čisto slovenských obciach Ťahanovce, Barca a Košická Nová Ves rozdával deťom a študujúcej mládeži maďarské knihy.

Od roku 1905 začala v Košiciach svoju činnosť pobočka Maďarského národného zväzu (Magyar Nemzeti Szövetség), ktorý bol založený ešte v roku 1903 v Budapešti. V jeho organizačnom výbere a predsedníctve možno okrem košického premonštrátskeho preláta a poslanca (od roku 1901) hornej snemovne uhorského parlamentu Dr. Menyhérta Takácsa nájsť profesorov Právnickej akadémie JUDr. Vilmosa Zorna, JUDr. Huga Baintnera, JUDr. Sándora Eszterházyho, JUDr. Ákosa Navrátila a knihovníka Józsefa Peternella, ktorý si neskôr pomaďarčil meno na Péterfi. Výraznejšie úspechy však táto organizácia nedosiahla a jej činnosť má pre Košice iba epizodický a nepodstatný význam.

Maďarizačnú štafetu prevzala v Košiciach a okolí nová organizácia pod názvom Osvetový spolok abovsko-turnianskej župy a Košíc, ktorý podobne ako košická pobočka Maďarského národného zväzu nedosiahol nijaké trvalejšie výsledky. Jeho činnosť sa obmedzovala na distribúciu maďarských knížiek pre slovenské deti v meste a na vidieku, divadelné predstavenia, prednášky a odmeňovanie najaktívnejších učiteľov maďarčiny, prevažne v nemaďarskom prostredí slovenských dedín v okolí Košíc.

Neúspech maďarizačného procesu sami jeho protagonisti a propagáto-

ri videli v dvoch základných príčinách. Okrem pasívneho odporu Slovákov i ďalších nemaďarských národností, najmä Nemcov, si uvedomovali i nedôslednosť a slabosť vlastnej maďarskej politickej reprezentácie a spoločenských a kultúrnych pracovníkov, ktorí sa aktivizovali na poli radikálnej maďarizácie. Okrem Slovákov a Nemcov neušli pozornosti maďarizačných aktivistov ani košickí Židia. Práve im vyčítali prílišné lipnutie na nemčine a neochotu komunikovať v maďarčine.

■ POSTOJE CIRKVI

Radikálnej maďarizácii sa nevyhli ani jednotlivé cirkvi a ich najvyšší predstavitelia. Popredným protagonistom praktickej maďarizácie sa stal v košickej rímskokatolíckej diecéze jej biskup Zsigmond Bubits. Napriek nespore vysokému intelektu a všestranným záujmom bol práve Bubits predstaviteľom radikálnej a fanatickej maďarizácie. Známe sú jeho aktivity v oblasti násilného zavádzania maďarských kázni v čisto slovenských obciach a vo farnostiach, vysielania maďarských kňazov do Spojených štátov amerických, aby „chránili“ slovenských vysťahovalcov pred „hrozbou panslavizmu“. Jeho protislovenský fanatizmus vyústil až do otvorených nevybraných útokov na ešte existujúce cirkevné spolky a organizácie, v ktorých sa organizovali Slováci. Aj keď tieto spolky mali vyslovene náboženský charakter, bez akýchkoľvek politických ambícií a snahy transformovať sa na reprezentantov slovenského národného hnutia neušli pozornosti predstaviteľov dôslednej maďarizácie. Biskup Bubits vo svojom pastierskom liste z 20. augusta 1902 napadol Katolícku novinu a Spolok Sv. Vojtecha, že sú šíriteľmi nebezpečného panslavizmu, a obvinil ich z úplnej absencie patriotizmu a nekatolíckych postojov. Zmena nastala až v roku 1905, keď sa novým košickým biskupom stal Ágoston Fischer-Colbrie, ktorý mal k slovenským národným prejavom nepochybne tolerantnejší postoj ako jeho predchodca. Práve pre tento dôvod sa čoskoro kritika maďarskej tlače obrátila proti nemu a Kassai Hírlap obvinil Fischera-Colbrieho z otvoreného panslavizmu. Prvým argumentom, ktorý mal dokazovať pochybné vlastenectvo biskupa Fischera-Colbrieho, bolo jeho členstvo v slovenskej literárnej škole, založenej Martinom Kollárom, počas jeho teologických štúdií v kňazskom seminári v Ostrihome. Ďalšími údajnými dôkazmi biskupovho panslavizmu mali byť jeho kázne v slovenčine a tolerovanie panslavistickej agitácie košických dominikánov. Ďalšie košické periodikum Felsővidéki Szemle navrhoval v záujme úspešnej maďarizácie obmedziť na maximum vplyv slovenských Katolíckych novín. Ešte v roku 1913 noviny Abauj-Kassai Közlöny pobúrene konštatovali, že jednou z podmienok pri vymenovaní košického rímskokatolíckeho farára bolo aj ovládanie slovenčiny a príprava kázni v slovenskom jazyku.

Výrazom postupu maďarizácie v evanjelickej cirkvi a. v. boli snahy o zjednotenie košického slovenského evanjelického cirkevného zboru s maďarsko-nemeckým zborom. Zjednotenie presadzovali Ján Kresz a košický evanjelický farár Štefan Homola. Hoci slovenský cirkevný zbor 11. mája 1903 zlúčenie schválil, spoločné zasadnutie oboch zborov 28. júna 1903 väčšinou hlasov akékoľvek zlučovacie tendencie zamietlo. Primárnym dôvodom bola obava, že Slováci by získali možnosťou voľby slovenského farára a dosadovaním svojich zástupcov do predstavenstva by mohli presadiť svoje „panslavistické ciele“. Všetky špekulácie o zjednotení košických národných evanjelických cirkevných zborov definitívne odmietol 20. júla 1905 potiský evanjelický dištrikt v Miškolci.

Ani košická židovská náboženská obec sa nevyhla maďarizačným tlakom a 29. mája 1904 prijala uznesenie, podľa ktorého sa povinnou rokovacou rečou obce stáva maďarčina a jej dokonalé ovládanie je jednou z podmienok členstva v predstavenstve židovskej náboženskej obce.

BESEDNICA

Posledný zápas kvalifikácie na futbalové majstrovstvá sveta v Brazílii ukázal, že máme dostatok dobrých hráčov, bohužiaľ už nie bojovníkov. Naši „pozberaní“ gladiátori ukázali, že aj bez päťce kľúčových a najdrahších hráčov (Hamšík, Škrtel, Hubočan, Weiss, Stoch) vedia rozohrať dobrý zápas od úvodného hvizdu, ukázať svoju dominanciu na ihrisku.

Gladiátori a bojovníci

Šancu teraz dostali náhradníci, ktorí za národný tím toho veľa neodohrali, a najlepší z nich sa ukázal tvorca hry Senice Tomáš Kóňa. V prvom polčase sme boli kompaktní, dali sme dva krásne góly, v druhom sme strácali aj ľahké lopty. Potvrdilo sa to, čo sa o slovenskej náture hovorilo aj v nedávno skončenom spoločnom projekte Slovenskej a Českej televízie Colnica, že si vieme vybudovať dobré pozície, ale v konečnom dôsledku sa ich zľakneme a stratíme ich. Slovom, nevieme veci dotiahnuť do konca. V prípade úspechu v tomto zápase by sme mohli povedať, že títo náhradníci ukázali „starým“ matadorom, čo znamená mať motiváciu reprezentovať Slovensko. Ale ono statočné bojovnícke srdce im v druhom dejstve hry chýbalo. Každému mužstvu sa môže pritrafiť chvíľka slabosti či nepozornosti, ale dobre rozohraným „kozákom“ pri takomto vývoji skóre by sa to stať nemalo. Napokon oprášili júnový slovenský horor v Lichtenštajnsku. Opantal ich strach a z toho vyplývajúca pasivita, nepresnosť, nedostatok pohybu, preceňovanie súpera. Posledný zápas našej reprezentácie bol prierezom celej kvalifikácie futbalového Slovenska – od výbornej hry s očividnými favoritmi až po hanebný výsledok s podceneným súperom.

Hráčov našej futbalovej supertriedy – medzinárodných matadorov – akoby reprezentácia Slovenska nemotivovala, uspokojujú sa s úspechmi v cudzích kluboch, nie v „bitkách za vlasť“. Nevieme vyhrávať, alebo to nechceme? Najväčšie negatívum tejto kvalifikácie bolo, že sme nedokázali dva razy vyhrať nad Litvou a úplne najhorším bola remiza v Lichtenštajnsku. Preto naša reprezentácia obsadila nepostupové 3. miesto s dvanásťbodovým odstupom za Bosnou a Hercegovinou a Gréckom. Pritom nemáme horších hráčov, ako majú tieto dve krajiny. Bosniaci aj Gréci dali v týchto kvalifikačných zápasoch do hry viac odhodlania a túžby než naši futbalisti. Dva zápasy s Bosnou a Hercegovinou verejnosť ukázali, že v hráčoch existuje potrebný potenciál.

Na majstrovstvá do Brazílie sa nepodarilo prebojovať ani našim českým susedom, ale predsa len, vo svojej skupine sme mali šancu, aká sa len tak nenaskytne. Obrovské oslavy v Sarajeve, jasajúce nad postupom Bosny a Hercegoviny – doteraz neznámeho futbalového trpaslíka –, ukázali, že táto hra má všade na svete svojich priaznivcov a jej aktéri vedia pre ňu prinášať obeť a správne sa motivovať. Je to hra, ktorá už dlhý čas výsostne „reprezentuje“ našu planétu.

Nasledujúca kvalifikácia na majstrovstvá Európy bude pre mnohých hráčov možno poslednou šancou dostať sa na vrcholné podujatie. Budú o ňu naši hráči stáť? Možnože pribúda takých fanúšikov, ktorí v to neveria. Ako povedal tréner národného mužstva Ján Kozák, naši hráči sa musia naučiť vyhrávať. „Zatiaľ sme iba priemerný tím, ktorý raz vyhrá, raz remizuje a podobne. Ak to chceme niekam dotiahnuť, musíme sa naučiť vyhrávať,“ konštatoval. A dodajme, aj motivovať. Tak ako to robí naša dosiaľ úspešná futbalová dvadsaťjednotka.

Peter JÁNOŠÍK

Sú poplatní cudzím zámerom

Iba pomýlený človek, nevedomec alebo zapredanec cudzím záujmom môže podkopávať korene vlastného bytia. Prečo? To nech si už každý, ak má štipku svedomia, zodpovie sám.

Takou sortou – nežičlivou a opatrnou – sú aj zostávajú niektorí historici a aj archeológovia (česť výnimkám), ktorí kopú, kopú, ale nedajú

bože vykopáť objektívnu pravdu o našej histórii. Akoby jej ani nebolo. A keď o nej čosi povedia, urobia tak so skeptickým až nežičlivým a spochybňujúcim prístupom. Akákoľvek zmienka o starých Slovákoch ich vynáša z miery, vraj sme len akási zmeska pozberancov, ktorí sa náhodou prehnali týmto územím. Dokonca spochybňujú aj byzantskú

misu ako mytológiu, pripisujú pri kristianizácii dominanciu Frankom či Germánom. Keď sa človek opýta, či existujú v tamtých krajinách sakrálné stavby, architektúra analógická našej z obdobia Veľkomoravskej ríše, hradiská a sakrálné objekty podobné tým v Nitre, Devíne a na iných miestach Slovenska, nasleduje vajatanie. Nie a nie ráz-

Ludmila HREHORČÁKOVÁ, Poprad

ne povedať, že my Slováci máme tu svojich predkov desiatky storočí a tých nie a nie pomenovať starí Slováci. My nepotrebujeme romantizmus ani mytológiu, pretože sami sme dostatočným dôkazom, že tu sú kosti našich dávnych slovenských roľníckych predkov, ktorí boli pripútaní k pôde a nekočovali ako tí, čo sa nad nás vyvyšujú. To

hovorí dejiny a zdravý rozum, nie historici poplatní cudzím názorom, ktorí iba zneužívajú slovenskú reč na pochovávanie národných hodnôt, vlastenectva a pravdy o Slovensku. Nehaňte už koľkýkrát, nezraňujte, nekopte hrob! Odsudzujete sa ľahkomyselne na smeti, ktoré unášajú cudzie vetry na rozličné strany.

Veľký vodca, ktorému Slováci verili

O Andrejovi Hlinkovi sa toho už povedalo i napísalo mnoho. Na jednej strane sa vyzdvihovali jeho zásluhy, na druhej zveličovali jeho omyly či nedostatky. Niektorí mu vyčítali, že vraj nemal širší zahraničnopolitický rozhľad, napojenie, partnerov v zahraničí a že ich ani príliš nehľadal. Dodám – nemal ani vyššie vzdelanie. Ani mediálnych poradcov, ani mediálne tréningy a neboli za ním nijaké reklamné agentúry. Napriek tomu tento prostoreký farár dokázal byť dvadsať rokov kľúčovou osobnosťou Slovenska.

Dokázal byť vodcom, ktorému Slováci verili a pred ktorým mali

neprajníci rešpekt. Stúpal smelo i v situácii, keď mal proti sebe vládnú moc, keď jeho noviny čl. úrady cenzurovali, zadržovali či habali. (Tu pripomínam, že cenzúra bola na Slovensku zavedená nie za Uhorska, ani za Slovenského štátu, ale Masarykovskej ČSR). Dokázal viesť politickú stranu, ktorá nebola slovenskou a ľudovou iba názvom. (Mimo chodom, sté výročie jej založenia v júli tohto roku prešlo úplným mlčaním.)

Dnes sa pokladá za úspech, ak sa strana dostane do parlamentu. Mnohým ide vlastne iba o to preliezť pomyselnú parlamentnú latku. A to

má strana za sebou neraz podporu zahraničia, tretieho sektora, médií, sponzorov i reklamných agentúr. Hlinkova strana dokázala byť takmer dvadsať rokov najsilnejšou na Slovensku, a to dokonca ako opozičná. Prečo? Lebo to bola strana idealistov. Strana, ktorá žila viac z ideálov ako z materiálnej postate. Pre väčšinu národa bola však zrozumiteľnou a dôveryhodnou. Mala jasný cieľ a smer. Bola založená na troch tradičných princípoch slovenskej politiky – kresťanskom, sociálnom a národnom. Slováci cítili, že „toto sú naši ľudia a reprezentujú našu záujmy“.

Martin LACKO, UPN (prihovor v Ružinove pri pamätníku A. Hlinku 16. 8. 2013)

Vrávi sa, že jedným zo špecifik Slovákov je nízke národné a historické povedomie. K tomu patrí i neúcta k sebe, neúcta k vlastným predkom. Osobitne to cítime v súčasnosti. Ekonomika a s ňou médiá sa ocitli v cudzích rukách a v područí cudzích záujmov. Sme v geopolitickom priestore ovládanom silami, ktorých cieľom je vykoreniť človeka z jeho tradičných väzieb, ba z civilizovaných hodnôt. Útočí sa na cirkev, vysmieva sa z národa. Obrovské zlodejstvá a sociálne skrívodlivosti, vykorisťovanie sa považujú za čosi normálne. Vrcholom je cieľný rozvrat konceptu rodiny a vyzdviho-

vanie morálnych zvráteností na piedestál. Nenormálne sa stáva normálnym a opačne. Je pochopiteľné, že tieto sily ovládajúce dnešnú západnú Európu nebudú kresťansko-národným vzorom z našej histórie naklonené.

Nenechajme sa zastrašiť. Ukážme, že sa nebojíme, že nie sme horší ako iné národy, že svoju históriu a osobnosť nielen poznáme, ale že sa ich aj držíme. Že sa hlásime k svojim slovenským a kresťanským koreňom! Andrej Hlinka je jedným z týchto oporných pilierov.

Dedičstvo otcov zachovaj nám, Pane!

Komu pri Dunaji smrdí slovenčina

Zaujali ma riadky Dušana D. Kerneho v SNN o novom modernom súsoší Cyrila a Metoda v Brne. Putujúc okolo zašiel som sa týmto brnianskym slovenským apoštolom pokloniť.

Z bieleho kusa kameňa vytesaná moderná symbolika – svätci sú zahalení akoby v jednom pláš-

ti, stojac oproti sebe. Tváre sú iba naznačené. Z každej strany sú do plášťa vytesané štyri dvojkríže. Sú priehľadné, hrá v nich tieňohra. Sú priehľadné, hrá v nich tieňohra. Dolu sú štyri bronzové lúče s textom o vierozvestcoch. Pôsobivú plastiku v nadživotnej veľkosti nájdeme na brnianskom Petrove. Tam

majú moderné súsošie na počtu slovanských apoštolov, v Bratislave nie. Odtiaľ pravcoví, protinárodné orientovaní poslanci mestského zastupiteľstva riadne vysúťažili, umelecky presvedčivé a v dôstojnej kompozícii umiestnené súsošie Cyrila, Metoda a Gorazda z hlav-

ného mesta Slovákov vykopli. Vraj bolo škaredé a príliš moderné... Čudne to znelo trebárs z úst dlhovoľasého zostarnutého rokera. Ten sa pravdepodobne vyzná v slovenských dejinách a skulptúrnej umenove iba o kúsok viac ako hus do piva. Pravičiarom z bratislavskej

samosprávy neprekážalo moderné stvárnenie súsošia, ale slovenskosť v hlavnom meste Slovákov im smrdí „slovenčinou“. Brno oslávilo 1 150 rokov od príchodu sv. Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu moderným súsoším, Bratislava ich privíta znovu o pol storočia?

Pavel FÁBRY

Predstaviteľom Národnej rady Slovenskej republiky

Vzhľadom na to, že zastrežujete, predstavujete a riadite inštitúciu, ktorá by mala byť garantom i obrazom či príkladom a vzorom správania sa a komunikácie alebo vzťahov na pracovisku, dovoľím si napísať vám pár slov.

Nazval by som to možno aj výzvou, aby sa inštitúcia, ktorú spravujete, stala opäť tým obrazom správania, ktoré sa snažíme naučiť aj naše potomstvo.

Myslím si, že svojim vekom predstavujete široké spektrum

ľudí, ktorí už majú čo-to za sebou. Predpokladám, že väčšina z vás má rodiny a vychováva deti, niektorí možno už aj vnúčatá. Preto sa pýtam, je vôbec možné správne vychovávať deti v súčasnosti? Viesť deti k zodpovednosti, k zmyslu pre spravodlivosť či zveľaďovať v nich pocit spolupatričnosti alebo až vlastenectva?

V dnešnom období, keď rodičia musia bojovať o svoje deti s internetom, s televíziou či konzumom. Keď popri starostli-

vosti o základné potreby rodiny ešte vysvetľovať donekonečna, že jedine rodina je základ zdravého vývoja i štátu, a vysvetľovať, že správanie sa niektorých poslancov a ich prejav nepatrí medzi spôsoby, ktoré by si mali osvojiť. Tým nechcem povedať, že rodič nemá donekonečna tieto veci vysvetľovať alebo sa zbaviť zodpovednosti, len by som bol rád, aby nám rodičom neboli hádzané poľená pod nohy ľuďmi, ktorí by mali ísť príkladom...

Albo ako je možné vychovávať deti k úcte k predstaviteľom inštitúcie, ako je národná rada, vláda či úrad prezidenta, keď neraz prevláda v ich vzájomných vzťahoch osočovanie, urážanie či ignorancia. Ako je možné vštepíť do detí pocit, že o budúcnosti tejto krajiny rozhodujú oni, keď podľa správania sa našich zákonodarcov je skôr viditeľné, že rozvoj tejto krajiny je u nich na druhom, treťom či pre niektorých až na jedenástom mieste...

Preto vás prosím a vyzývavam, využite zákonné nástroje, ktoré vám umožňujú urobiť nápravu, aby Národná rada Slovenskej republiky bola opäť garanciou hodnôt, ktoré v súčasnosti mnohokrát absentujú. A na záver si dovoľím ešte poznámku k zámeru zriadiť parlamentnú políciu. Pokladám to za zvrhlosť, že medzi dospelými a vzdelanými ľuďmi, ktorí rozhodujú o budúcnosti tejto krajiny, má poriadok zabezpečiť polícia.

Ján MEDELSKÝ

Ad: Ferdinand Vrábel: „Odmietat' Veľkú Moravu je nepochopenie,“ SNN č. 38 – 39/2013

Máme mená pre našu históriu

Ako autor článku Prišiel čas reslovakizovať našu históriu venujem v Čitateľskom fóre SNN svojmu oponentovi ešte túto úvahu.

Keď sir John Eliot Gardiner nahral Beethovenove symfónie

s malým orchestrom s dobovými nástrojmi, milovníci Karajanových krištáľovo čistých monumentálnych interpretácií zostali zarazení. Karajan pritom použil obrovský orchester s modernými nástrojmi, aké sa v čase Beethovena nepoužívali.

Pán Ferdinand Vrábel varuje pred mojou výzvou reslovakizovať starú slovenskú históriu. Pripomínam, že pojem Veľká Morava treba zachovať tam, kde patrí. Nemožno však označovať Sama za postavu veľkomoravskej histórie, ani Bojnú za veľkomoravské hradisko, ani Nitru za veľkomoravské sídlo, ani Slovensko

za Veľkú Moravu, ako sa môžete dočítať v slovenských knihách. Nemožno premenúvať všetko slovenské na veľkomoravské. Pojmy „Veľká Morava“ a „veľkomoravský“ nie sú protislovenské, ako mi to autor imputuje. Treba im však vrátiť v dejinách miesto, ktoré im patrí... Pán Vrábel straší Budapešťou a odporcami Matice.

Moja generácia sa nepotrebuje vypytovať, či smieme dať meno svojej histórii prvého tisícročia. My sme to meno objavili. Spája tisícročné peripetie slovenského ľudu pod vládou Vannia, Sama, Pribinu, Mojmirá, Rastica i Svätopluka (aj Veľkú Moravu, ak chcete). To meno je Slovenská ríša.

Štefan HRUŠOVSKÝ

Stráca sa historická duša Slovenska

Nie, nemyslel som teraz na veľké sťahovanie národov, ktoré prebehlo pred stáročiami, a ani na našich prapredkov, čo sa usídlili v kotline obopnutej Karpatmi a dolu najmä Dunajom, ktorú sme ubránili proti starovekým i moderným votrelcom. Ide mi skôr o krátky neskorý letný presun po Slovensku zo vzdialeného i z blízkeho východného Slovenska do Bratislavy. Inšpiroval ma najmä Bardejov, jeho letný život i jarmok, ktorý zvoláva množstvo ľudí, kúpeľných hostí a remeselníkov z celého Slovenska.

Unikátne námestie tohto ojedinelého mesta s gotickými a renesančnými stavbami, ktorému tróni hrdá radnica s blízkym gotickým chrámom s početnými oltármi, s dobre udržiavanými zvyškami mestského opevnenia. Len Milan Vároš, náš

významný publicista, vie, že niektoré z oltárov kostola sú ozdobou zbierok v iných krajinách. V Bardejove som obdivoval nielen čulý ruch, ktorý som tam zažil, ale aj premyslené zveľaďovanie mesta, kde im história nezavádza, radšej si ju chránia a zveľaďujú a nenechajú spustošiť ako povedzme v Bratislave.

Pri ceste na západ som neprehliadol ani unikátne drevené kostolíky a iné osobitosti, na ktoré upozorňuje v SNN aj Rudolf Zelenay, a poklonil som sa tiež padlým vojakom z prvej svetovej vojny neďaleko Zborova na konečne už slušne udržiavanom pietnom cintoríne, ktorí sa zaslúžili o našu prvú československú republiku. Nenavštívil som však Spišskú Starú Ves, ani súkromnú galériu F. Katonu, zriadenú Dr. P. Ovšonkom, lebo nebola práve otvorená. Nezlákala ma ani unikátna hrobka

veľmoža v Matejovciach, reštaurovaná v Nemecku, lebo nebola ešte dokončená. Zastavil som sa však v jedinečných Strážkach, ktoré som pomáhal zachraňovať pred reštitúciou, resp. privatizáciou. Vždy sa tam v lete aspoň na chvíľu zastavim a pri hrobe sa pokloním poslednej majiteľke kaštieľa – grófke Margite Czobelovej. Moja úcta patrí i dnešnej správkyni M. Šelepovej, ktorá sa s entuziazmom stará o jedinečný park, kaštieľ a dôstojnosť tohto ojedinelého stánku umeleckého kultu L. Mednyanského.

Popri pamiatkach na ceste z východu na západ som sa v teplom lete ovlažoval pohľadom na zelené stránne. Oči mi na zeleni oddychovali, ale duša plakala. Potvrzuje sa, že ináč voňajú lúky turistom a ináč roľníkom. Zdá sa, že poľnohospodárom lúky už nevoňajú, lebo sú trvale nepokosené

a takmer spustené. Čo je najhoršie, mení sa biotop krajiny. Kedysi pestrofarebné lúky plné kvetov, rastlín a vôní zarastajú krikmi a drevinami. Miznú – alarmujúco – práve preto mnohé druhy motýľov a ubúdajú včely, lebo strácajú svoj nektárový revír. Mení sa nielen biotop, ale aj historická duša Slovenska. Je pravda, že dnes seno málokto potrebuje. Európska únia dotuje na Slovensku kosenie lúk – ako som sa dozvedel od mladej vedkyne zo SAV – ale pokosené a usušené seno sa neskrmuje, ale páli. Čítate dobre – páli. Kravy a dobytok sú prevažne zlikvidované a spoliehame sa na dovozové mäso, mlieko a poľnohospodárske produkty.

Hlboko som sa mylil, keď som prednedávnom písal o našom matúrnom stretnutí a myslel som si, že koscov nahradili stroje. Koscov skôr nahradila ľudská ľahostajnosť ale-

bo naša hlúposť a nie stroje. Úsilie zmobilizovať slovenskú poľnohospodársku produkciu je nanajvýš vysoko aktuálne a na mieste. O nej však nerozhodujú len roľníci, o nej rozhodujú ministerstvo, obce, okresy, ale aj supermarkety, lebo darmo vyrobíte, keď vám nič nevykúpia.

Moja cesta z východu na západ končila pohľadom na zeleň lúk, ktorá síce uspokojuje oči, ale burcuje hlavy a svedomie. Kedysi český prezident Klaus na otázku čo bude s neobhospodarovanými pastvinami, ak padne poľnohospodárstvo, stroho odpovedal: „Zalesníme ich.“ V jeho odpovedi bola nielen vyhrážka, ale i smutná predpoveď, ktorá nás dostihla so všetkými dôsledkami. Robme všetci zodpovední niečo, aby sa jeho katastrofické poslanstvo nenaplnilo, aby sa naša pekná krajina nemenila na krovie.

Anton BLÁHA

Jubilejný žilinský literárny festival – priestor otázok a odpovedí

Rozšifrovanie tajomného znaku „X“

Text a foto Igor VÁLEK

„Môže to byť pripomenka okrúhlych narodenín festivalu. „X“ sme však vybrali preto, lebo je symbolom tajomných vecí,“ hovoril pred začiatkom podujatia jeden z organizátorov Ján Ničík. Nečudo, hlavnou témou nedávno skončeného 10. ročníka Žilinského literárneho festivalu bol znak X. Dokážeme ešte dnes hľadať ako dobrodruhovia v pralesoch literatúry nové témy a neznámych tvorcov? Alebo nám stačia istoty v podobe časom preverených zápletiok?

Rocková podoba slovenskej básne.

Sú papierové knihy naozaj určene už len pre staromilcov? Alebo si budú naďalej raziť svoju papierovú cestu popri digitálnych tabletoch a elektronických čítačkách? Možno podporovať literatúru (a celkovo kultúru) formou štipendií a grantov

tak, aby to nedeformovalo vzťahy medzi tvorcami?

Už z naznačeného je zrejme, že sa udialo veľa. Veď počas siedmich dní zneli na viacerých miestach Žiliny (kníhnicia, kníhkupectvo, divadlo, ulice...) besedy i koncerty,

premietali sa filmy, účastníci diskutovali i o horúcich aktualitách, tvorcovia kníh rozprávali o svojej práci a prezentovali ju... Treba pritom zvýrazniť priestor, ktorý organizátori venovali súčasným podobám pôvodnej literatúry, nadli-

terárnemu kontextu i nezvyčajným interpretáciám. Tu zaujala a pýta si pokračovania – finančne riešené hádam až na úrovni štátneho grantu! – v rockovej podobe zhudobnená poézia známych, ale i neprávom zabúdaných slovenských básnikov. V podaní skupiny CABO takto zaznel Smrek, Vesnin, Strmeň, Žarnov a ďalší. Vždy so zasväteným komentárom. Videl som tento program už viackrát a po pohľade na študentov v Makovického dome znova zopakujem – toto je dobrá cesta, ako priviesť mladých ľudí k hodnotám dobrej slovenskej literatúry!

Mnohé otázky položil festival počas plejády „subpodujatí“ nielen hosťom, ale často priamo sebe. Teda organizátorom a tvorcami. To vyplynulo z faktu – nie z (f)aktov „X“! –, že išlo o ľudí zainteresovaných v mnohých podobách ľudského pohybu zvaného pôvodná tvorivá kultúra. Hoci, so zreteľom na domicil, v popredí všetkého stála literatúra a jej predstavitelia. Všetci, ktorí prišli aspoň raz, sa dočkali aj odpovedí. Mnohých, veď mnoho hláv mnoho rozumu plodí, ale aj mnohoraké názory prináša. Obrazne povedané, odpoveďou bolo viackrát aj ono „X“. Naznačujúce, že minimálne jedna odpoveď určite existuje. Hoci v danom stave (mysle, veci a či javu) sme si ňou nie celkom istí. Ak si však nájdeme čas a vytvoríme platformu na jej hľadanie, je to pozitívny signál. Zo Žiliny opäť zaznel a predznamenal i ďalšie ročníky festivalu.

Starší si spomenú: trojica chlapcov sa vyberie na putovanie turistickými trasami od Bratislavy až po Košice... Jasně – ide o knihu Veľká dobrodružná vlastiveda Vlada Bednára! Milovník turistických úletov ňou vytvoril nielen svojrázny prozaický útvar, ale prostredníctvom fantázie a humoru priniesol – najmä detským čitateľom – hľadanie a poznávanie Slovenska.

Vlastivedu nepreskakuj!

Na neprekonateľnej báze osobného vzťahu a zážitku. Neboľ prvým, no najmä nie je posledným spisovateľom, čo chápe, že práve podobný „dobrodružnopolis“ dokáže mladých pritiahnúť do vlastnej krajiny. Teda do vlasti, a to bez akéhokoľvek falošného páťosu a často napádaného obsahu pojmu. Dôkazom je kniha tvorca veselých a dobrodružných literárnych výmyslov spojených s realitou Štefana Moravčiča Veselé potulky po Slovensku. Táto sa v zdraví dožila už tretieho vydania! Doplnený a úspešný pestrý mix majstrovských poetických i prozaických minidiel predstavuje lokality Slovenska od Abramovej až po Žilinu. V knihe je množstvo podnetného poznávacieho „materiálu“, ktorý deti využijú aj pri vlastivede, slovenčine a dejepise... Podobne je koncipovaná aj kniha Milana Kendu Veršovaná vlastiveda preskočiť sa veru nedá! Milovník a znalec Slovenska do jej strán vložil veľa pozoruhodných miest, ktoré treba poznať. Ba ešte lepšie, navštíviť. Otliepka dreva do lesa – knihy (výborne ilustrované) potešia nielen detského čitateľa, ale oslovia aj starších. Veru, vlastivedu (našťastie!) nepreskočíš!

(lek)

Kedysi bol Daniel Krajcer krátko ministrom kultúry SR

Moderátor chce byť teraz županom

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ – Foto: archív autora

Bývalý moderátor diskusných relácií v komerčných televíziách sa stal politikom. Za stranu SaS sa po voľbách v roku 2010 stal ministrom kultúry. V súčasnosti kandiduje za inú novú politickú stranu na funkciu predsedu Bratislavského samosprávneho kraja. Verejnosť by si mala občas a najmä pred rôznymi voľbami pripomenúť, ako D. Krajcer pôsobil vo vysokej štátnej funkcii, lebo výsledky jeho práce sú dosť viditeľné a stoja štát nemalé peniaze.

Chátrajúci kaštieľ v Budmerciach

Strana SaS, ktorá posunula D. Krajcera na stoličku ministra kultúry, mala v predvolebnom programe okrem iných zaujímavostí aj zrušenie dvojpercentných odvodov z honorárov do umeleckých fondov. Spolu so zrušením koncesionárskych poplatkov by to znamenalo prakticky zánik všetkých umeleckých fondov. Pre pád vlády lvy

Radičovej toto pravicové nadšenie SaS nestihlo byť uzákonené, ale jedna vec sa D. Krajcerovi podarila.

■ KAŠTIEĽ CHÁTRA

Domov slovenských spisovateľov v kaštieli v Budmerciach slúžil umeniu od roku 1954. No od jari roku 2011 v ňom už spisovatelia nie

sú pre rozhodnutie ministra kultúry Krajcera, ktorý správcovskej organizácii Literárny fond stanovil vraj reálne trhové nájomné. Literárny fond si nové nájomné nemohol dovoliť a priestory kaštiela opustil. Odtedy historická budova a jej okolie chátrajú. Štát platí strážnej službe tri tisíc eur mesačne. Takže čo vlastne minister kultúry svojim

„kultúrnym“ činom spôsobil? Štát prichádza o nájomné od Literárneho fondu, platí za stráženie, kaštieľ je opustený a postupne chátra. Toto alebo niečo podobné by chcel D. Krajcer zopakovať v novej funkcii bratislavského župana?

Proti krokom ministra Krajcera sa búrili viaceré skupiny umelcov. Nielen spisovatelia cez sociálne siete vyzývali na zachovanie budmerického kaštiela na umelecké ciele. Inou kauzou bola petícia umelcov, v ktorej sa 20. 12. 2012 vyjadrili k činnosti ministra Krajcera a žiadali jeho odvolanie.

V petícii stálo: „Väčšina krokov, ktoré podnikol Daniel Krajcer počas svojho relatívne krátkeho pôsobenia vo funkcii ministra, sa javí ako cielená likvidácia takmer všetkého, čo ešte v slovenskej kultúre a umení napriek ťažkým podmienkam ako-tak fungovalo. Namiesto principiálnych riešení priniesol nerozvážne, hlboko neodborné a svojvoľné nápady, ktorých dôsledky budú musieť sanovať ďalšie vlády, a predovšetkým občania a daňoví poplatníci. Namiesto principiálneho názoru na verejnoprávne médiá zlúčil bez akejkoľvek analýzy STV a SRo, čo prinieslo do systému ešte väčší chaos a pľtvanie prostriedkami. Navrhol zrušenie koncesionárskych poplatkov, čím urobil verejné médiá úplne závislé a podriadené politickému riadeniu. Svojimi neuváženými a neodbornými výrokmi a krokmi prispel k tomu, že najväčší kultúrny projekt v dejinách Slovenska, Košice – Európske hlavné mesto kultúry 2013, sa stáva čoraz väčším symbolom medzinárodnej hanby. Neschopnosťou riešiť situáciu v SND významne prispel

k absolútnemu vnútornému rozvratu tejto inštitúcie, ktorá stráca akéhokoľvek smerovanie a identitu.“

■ ALIBIZMUS MINISTRA

Netransparentná, neodborná realizácia výberového konania na výber spolupracovníka NOC pri využití priestorov V-klubu odhalila nielen neschopnosť koncepcie riešiť nefungujúce inštitúcie (Dom umenia, NOC), ale aj praktiky (zloženie komisie, kritériá výberu) a alibizmus ministra, ktorý nedokázal prevziať zodpovednosť za to, čo sa deje v jeho rezorte. Korunou všetkého bol „vianočný darček“ v podobe zriadenia Danubiany – Slovenského centra vizuálnych umení (tzv. Kunsthalle) v komerčnej galérii Danubiana bez akéhokoľvek výberového procesu či odbornej debaty. Obidva prípady poukazujú na to, že minister nedokázal komunikovať s odbornou obcou, svoje rozhodnutia vykonával za zavretými dverami s úzkou skupinkou nerelevantných poradcov. O absurdnom procese transformácie Danubianny na štátnu inštitúciu nevedela ani Rada pre umenie MK SR.

Umelci boli hlboko znepokojení spôsobom prideľovania finančných prostriedkov zo štátneho rozpočtu SR (uznesenie vlády SR č. 499, z 13. 7. 2011), keď minister financií Ivan Mikloš na základe požiadavky úzkej záujmovej skupiny okolo majiteľa Danubiany Gerarda Hendrika Meulensteena, bez akýchkoľvek podkladov o verejnom záujme takéhoto konania navrhol prideliť dotáciu 12 miliónov eur pre záchranu krachujúcej súkromnej galérie Danubiana.“

Pred deväťdesiatimi rokmi sa narodil Mons. František Jozef Fuga

Činorodý predseda Zahraničnej Matice slovenskej

Peter CABADAJ - Foto: internet

Akoby v tieni tohtoročných významných jubileí sa ocitlo nedožitie deväťdesiate výročie narodenia gréckokatolíckeho kňaza, vydavateľa, redaktora, spisovateľa, kultúrneho pracovníka a tretieho predsedu Zahraničnej Matice slovenskej Mons. Františka J. Fuga (nar. 9. 6. 1923 vo Vinnom). Nasledujúci príspevok v stručnosti približuje zaujímavý životný príbeh a dielo tohto vzácneho človeka a vyhraného vlastenca. Po ukončení teologických štúdií na Pápežskej lateránskej univerzite a vysvätení za kňaza si F. Fuga osvojil byzantský obrad, aby mohol pôsobiť medzi slovenskými gréckokatolíckymi veriacimi v Kanade, kam prišiel v roku 1954.

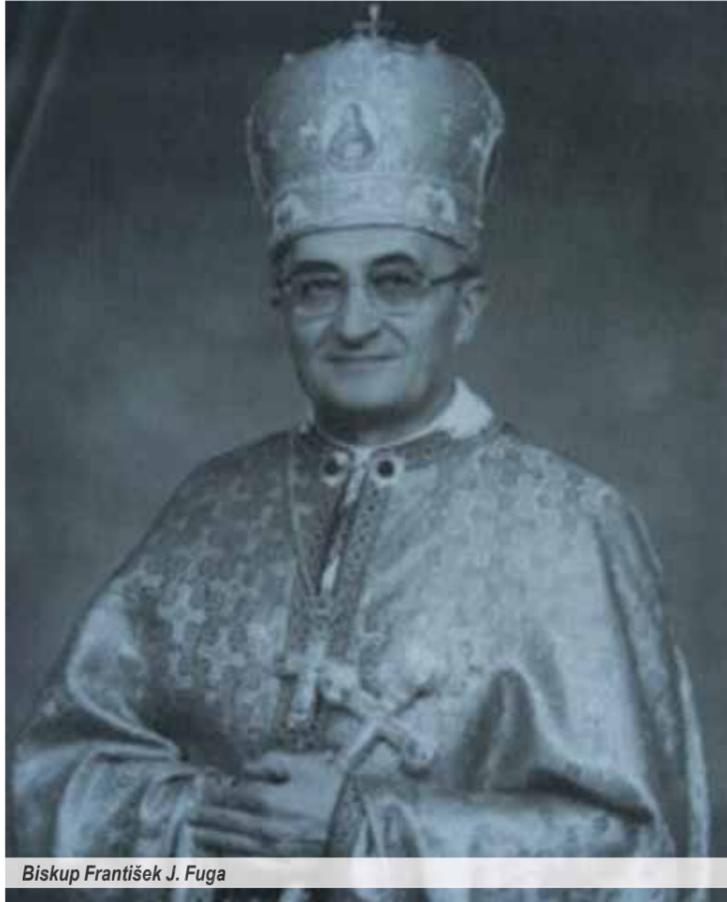
V meste Hamilton (provincia Ontario) vybudoval pútnický Chrám Panny Márie Klokočovskej, pri svojej farnosti Uspenia Panny Márie založil Slovenské vydavateľstvo. Popri informačnom bulletinu, náboženskej literatúre a ekumenických nástenných kalendároch vydával a redigoval mesačník Mária. Úvahy a články o slovenských dejateľoch, ako aj náboženské a rôzne publicistické príspevky uverejňoval vo viacerých exilových novinách a časopisoch (Jednota, Kanadský Slovák, Mária, Slovák v Amerike a iné). Aktívne tiež spolupracoval s krajanským rozhlasovým vysielaním v zámorí. Od roku 1974 bol dekanom slovenskej gréckokatolíckej farnosti v Kanade, od roku 1981 generálnym vikárom diecézy.

■ PREMYSLÉNÁ STRATÉGIA

Zahraničná Matica slovenská (ZMS) vznikla z iniciatívy Jozefa Čigera Hronského 30. augusta 1959 v Argentíne. Krajne vyčerpaný a chorobami zmietaný Hronský zomrel uprostred náročných organizačných prác (13. 7. 1960). Druhý predseda ZMS Stanislav Mečiar pôsobil vo funkcii vyše 10 rokov. Po jeho smrti (23. 11. 1971) sa zdalo, že ZMS zanikne, ako predtým zanikla Matica slovenská v Amerike, ktorú založili naši vystaňovalci v Chicagu 26. 9. 1893.

V kritických chvíľach sa na naliehanie svojich priateľov ujal vedenia ZMS F. Fuga. Ako uvádza historik František Vnuk, „dlho váhal, pretože už mal mnoho iných povinností, ale napokon sa dal prehovoriť. A tak sa v roku 1972 prenieslo ťažisko matičnej práce z Argentíny (Buenos Aires) do Kanady (Hamilton, Ontario)“.

F. Fuga zďaleka nepatril k tomu typu ľudí, čo vnímajú svoju novú funkciu len ako ďalší prejav honoru. Dobré si uvedomoval, do čoho ide, a najmä, aká ťažká robota ho čaká. V prvom rade bolo nevyhnutné rozší-

Biskup František J. Fuga

riť a zdynamizovať členskú základňu matičiarov vo svete. Za týmto krokom malo nasledovať zintenzívnenie národno-kultúrnej práce, ktorá v ostatnom období zjavne stagnovala.

Už iba letmý pohľad na roky Fugovho predsedníctva (1973 – 1987) prezrádza, že sa jeho realistické zámery podarilo z väčšej časti naplniť. Pod jeho vedením sa ZMS prezentovala bohatou vydavateľskou aj organizátorskou činnosťou, a to nielen v Kanade a USA, ale i v Európe (Nemecko, Rakúsko, Švajčiarsko, Francúzsko, Taliansko, Anglicko) a v Austrálii. Fugova premyslená finančná stratégia a organizačné dispozície sa postupne premietli do vyprofilovaného edičného programu. V jeho Slovenskom vydavateľstve vychádzala pôvodná i prekladová

literatúra, kalendáre, modlitebné knižky a rôznorodé tlačoviny slúžiace na prehlbenie vlastenectva. Osobitnú pozornosť venoval obhajobe myšlienky slovenskej štátnej samostatnosti, čo napríklad potvrdzujú filozoficko-historické knižné diela Štefana Polakoviča (Čo je národné bytie?, Vidiny o slovenskom národe, Za život národa, za trvanie štátu a iné). Viacero publikácií, informatívnych brožúr a prospektov bolo vydaných s cieľom propagácie Slovenska, jeho histórie, prírodných krás a významných osobností. Táto rozmanitá produkcia vychádzala prevažne v anglickom jazyku.

■ NAJPLODNEJŠIE OBDOBIE ZMS

F. Fuga veľmi trápilo, že si v zahraničí často zamieňali Slovákov

s Čechmi, so Slovincami či s Poliakmi. Z tohto dôvodu sa rozhodol pripraviť návrh slovenskej zástavy, ktorá by zvyrazňovala naše kresťanské tradície. Na troch základných pásoch slovenských farieb – bielej, modrej a červenej – je uprostred umiestnený znak: trojvršie modrej farby s výrazným cyrilo-metodským krížom. Takto vyjadril kresťanské založenie Slovákov, ich úctu k svätým Cyrilovi a Metodovi, dnešným spolupatričným Európy. V roku 1984 získal v Londýne za svoju vlajku certifikát.

Platí tvrdenie, že ani agilný F. Fuga nerozvinul v plnom rozsahu tie plány a ambície, ktoré s existenciou ZMS spájal jej zakladateľ J. C. Hronský. Objektívne však treba uznať, že to už v zmenených podmienkach nebolo možné. Na druhej strane, pod Fugovým vedením prežila ZMS svoje najplodnejšie obdobie. Podľa F. Vnuka bol „Mons. František J. Fuga, praktický človek i kňaz, veľmi dobre poznal povahu prostých slovenských vystaňovalcov. Vedel, že pri verbovaní do akejkoľvek akcie nestačí všeobecná výzva, tým menej v tlačí uverejnený ohlas. Slovenský človek odpovedá iba na osobné oslovenie a priame vyzvanie. Tak to robil on v Kanade, a tak to žiadal aj od svojich spoločníkov, ktorých pozval na spoluprácu na každom kontinente... Mons. Fuga urobil aj ďalší významný krok. Aby mohla Zahraničná Matica slovenská účinnejšie a otvorenejšie konať svoju kultúrnu a ľudovú výchovnú činnosť, v roku 1983 ju zaregistrovali na kanadských úradoch ako neziskovú organizáciu pod menom Matica slovenská Abroad, Inc... Počet členov potešiteľne vzrastal a v roku 1978 Zahraničná Matica slovenská mala už vyše 2000 platiacich členov, čo bol v priebehu štyroch rokov stonásobný vzrast“.

Na ZMS neprestal Fuga myslieť ani vtedy, keď ťažko ochorel. Veľmi mu ležalo na srdci ďalšie napredovanie jej činnosti, preto v testamente

zanechal veľký pozemok a značnú sumu v hotovosti. Toto veľkorysé gesto umožnilo organizácii pokračovať vo svojich kultúrnych a edičných aktivitách.

(F. Fuga zomrel 9. 11. 1987 v Hamiltone, kde je aj pochovaný.)

■ EPILÓG

Rozmanitá vydavateľská činnosť charakterizovala ZMS aj po Fugovej smrti. Nové vedenie na čele s predsedom Rudolfom Šandorfim a tajomníkom Andrejom Brázdrom-Jankovským prenieslo jej sídlo do Toronta. Naďalej vychádzali publikácie, ktoré propagovali slovenskú históriu, exilovú umeleckú spisbu a prispievali k prehlbovaniu národného povedomia a vlastenectva. Uvedenú skutočnosť potvrdzuje niekoľko záslužných knižných titulov – okrem iného aj diela Gorazda Zvonického, Pavla Hrtusa Jurina, Maruše Juskovéj, Jozefa Mikuša a iných autorov. V tejto súvislosti treba podotknúť, že po roku 1989 sa viacero kníh tlačilo na Slovensku.

Vráťme sa však k osobnosti F. Fuga, ktorý ťažko znášal fakt, že ZMS svojimi aktivitami ani zďaleka neoslovila, respektíve nezaujala širšie krajanské spektrum. V praxi to ani možné nebolo, pretože jestvovalo množstvo rôznorodých, často svojím charakterom diametrálne odlišných slovenských korporácií v slobodnom svete. Aj napriek pôvodným idealistickým zámerom J. C. Hronského bola ZMS viazaná výlučne len na časť ľudáckych exilových štruktúr a ich sympatizantov. Ako sme už naznačili na inom mieste, v plnej miere to potvrdzujú knižné vydania, obhajujúce a propagujúce myšlienku slovenskej štátnej samostatnosti.

Po páde železnej opony a komunistického režimu sa vytvorili diametrálne odlišné kvalitatívne možnosti na matičnú prácu doma i vo svete. ZMS sa tak ocitla pred novou fázou svojho vývinu. Nenaplnili sa však zámery, aby došlo ku koordinácii s činnosťou MS doma, ako by si to určite želal popri J. C. Hronskom a S. Mečiarovi aj tretí predseda František J. Fuga. Stal sa, žiaľ, pravý opak a činnosť ZMS sa postupne zmenšovala, až zanikla úplne. Oživenie nenastalo ani v roku 2009, keď sme si pripomenuli päťdesiate výročie založenia Zahraničnej Matice slovenskej.

Slovenský inštitút vo Viedni o slovenskom Sokratovi

Výstava ako potvrdenie histórie

Text a foto: Igor VÁLEK

Slovenská národná knižnica a Matica slovenská v Martine v spolupráci so spomínaným inštitútom pripravili ďalšie pokračovanie medzinárodného výstavného projektu. Skôr ako prezradíme jeho názov, pozrime sa na obsah. A či presnejšie na osobnosť z hĺbkin našej histórie, ktorú sprítomňuje. Knižovník a historik, archivár a lingvista, básnik, editor slovníkov a neohrozený reformátor uhorského školstva. Navyše človek ovládajúci plynne niekoľko cudzích jazykov, ktorý sa osvedčil aj ako znalec zákonov a dejín, filozofie a pedagogiky, ale aj slovanských a orientálnych jazykov... Je to azda dosť vedomostí, znalostí a profesií na to, aby sme mu hovorili Sokrates. Ba presnejšie – Slovenský Sokrates, pretože spomínaný

múdry, rozhladený a pracovitý muž bol aj uvedomelý Slovák. Teraz je ten správny čas prezradiť, že hovoríme o Adamovi Františkovi Kollárovi, významnom európskom vzdelancovi, dvornom radcovi samotnej cisárkovej Márie Terézie (o ich vzájomnej úcte svedčí aj skutočnosť, že panovníčka bola krstnou mamou Kollárovej dcéry!) a riaditeľovi Dvorskej knižnice vo Viedni. Jeho slovenské a slovanské povedomie vychádzalo z predstavy o organickej príslušnosti Slovákov k veľkému národu, ktoré vedome opieral o blízkosť slovanských jazykov. To však zďaleka nie je všetko, čo Kollár dokázal, o čo sa vo svojom bytostnom i dobovom osvietenstve pokúšal. Veď vo svojich

publikovaných projektoch požadoval na danú dobu neveriteľne revolučné posuny. Napríklad sa zasadzoval za zrušenie nevoľníctva, zdanenie šľachty a zavedenie náboženskej slo-

body. Adam František Kollár vôbec ako prvý Slovák založil rozsiahlu knižnicu a s podporou viedenského dvora rozvinul štúdium slovanských dejín. Je dobré, že po Terchovej, kde sa Kollár narodil, pripravili výstavu pri príležitosti 295. výročia jeho narodenia a 230. výročia úmrtia vo Viedni, kde dodýchal. Chcelo by sa povedať – zdravá kollárovská logika prenesená do súčasnosti (potvrdená napríklad aj účasťou riaditeľky Rakúskej národnej knižnice). Výstava, približujúca pohnutý životný príbeh a bohaté dielo významnej osobnosti, je príležitosťou uvedomiť si dôležité poslanstvo. Ako pre SNN povedal autor výstavy i reprezentačného katalógu Peter Cabadaj: „Môj slávny terchovský krajan je potvrdením historickej skutočnosti, že aj zo skromných pomerov pochádzali osobnosti, ktoré výrazne prenikli do súčasných stredoeurópskeho kontextu. Kollár si určite zaslúhuje dôstojnejšie miesto v povedomí súčasných generácií Slovákov.“

Riaditeľka Slovenského inštitútu vo Viedni A. Heribanová a P. Cabadaj.

Výsledky volieb valného zhromaždenia Matice slovenskej, 18. - 19. október 2013

Voľby predsedu Matice slovenskej

odovzdaných bolo 446 volebných listov, z toho 440 platných a 6 neplatných

Voľby členov výboru Matice slovenskej

odovzdaných bolo 452 volebných listov, z toho 452 platných, 0 neplatných

Voľby predsedu dozorného výboru Matice slovenskej

odovzdaných bolo 450 volebných listov, z toho 34 platných, 16 neplatných

Voľby členov dozorného výboru Matice slovenskej

odovzdaných bolo 451 volebných listov, z toho 415 platných, 36 neplatných

Volebná komisia konštatuje:

Valné zhromaždenie Matice slovenskej zvolilo za predsedu Matice slovenskej Ing. Mariána TKÁČA, PhD., s počtom hlasov 254, t. j. 56,95 percenta hlasov oprávnených voličov.

- Igor Kovačovič získal 143 hlasov, čo je 32,06 percenta

- Mgr. Roman Michelko 43, čo je 9,64 percenta

Valné zhromaždenie Matice slovenskej zvolilo za členov výboru Matice slovenskej týchto 38 kandidátov s počtom hlasov:

1 Jozef ŠIMONOVÍČ 266	20 Mgr. Rastislav ZACHER, PhD. 181
2 Ing. Zlatica HALKOVÁ 245	21 Mgr. Daniel ZEMANČÍK 181
3 Mgr. Peter ČERNÝ 244	22 Mgr. art. Juraj BOCHŇA 179
4 JUDr. Marián GEŠPER 238	23 Ing. Mária MIHÁLIKOVÁ 178
5 Ing. Branislav HUSÁR 226	24 Mgr. Vojtech KARPÁTY, PhD. 177
6 Pavol MIHÁL 225	25 Vlastimil UHLÁR 177
7 PaedDr. Jana KRÍŽOVÁ, PhD. 220	26 Mgr. Michal TERRAI 174
8 Ing. Alena REZKOVÁ 219	27 Ing. arch. Juraj GAJDOŠ 172
9 PhDr. Libuša KLUČKOVÁ 213	28 Ing. Viliam OBERHAUSER 172
10 Mgr. Ingrid LUKÁČOVÁ 207	29 Ing. Ľubomír KRALOVANSKÝ 163
11 Mgr. Maroš SMOLEC 207	30 Ing. Tibor MIKUŠ 163
12 Miroslav GEŠPER 202	31 Gabriela KAŠČÁKOVÁ 162
13 Bc. Matej LADA 202	32 PhDr. Stanislav BAJANÍK 158
14 Mgr. Ľuboslava LACJAKOVÁ 200	33 František NAMEŠPETA 156
15 Marek NEMEC 199	34 prof. RNDr. Jozef MASARIK, DrSc. 155
16 Mgr. Viliam KOMORA 195	35 Mgr. Roman MICHELKO 150
17 Mgr. Peter CABADAJ 188	36 Bc. Dušan PRIBULA 150
18 Mgr. Marek HANUSKA 183	37 JUDr. Mária KUŠNÍROVÁ 148
19 Mgr. Drahoslav MACHALA 182	38 PhDr. Eva GARAJOVÁ 147

Valné zhromaždenie Matice slovenskej zvolilo za náhradníkov výboru Matice slovenskej týchto 15 kandidátov (podľa počtu získaných hlasov):

- 1 akad. mal. Viliam HORNÁČEK 142
- 2 Ján BRLOŠ 137
- 3 PhDr. Anton HRNKO, CSc. 136
- 4 PaedDr. Július LOMENČÍK, PhD. 136
- 5 Dušan KUBINEC 131
- 6 Ing. Marián KŇAŽKO 128
- 7 PhDr. Marcel PECNÍK 128
- 8 Mgr. Július ŽÚBOR 128
- 9 PaedDr. Miroslav BIELIK 126
- 10 RNDr. Štefan SUCHÝ 126
- 11 Jozef STEINER 125
- 12 JUDr. Pavol BOROŇ 124
- 13 Ing. Igor BENČAŤ 123
- 14 PhDr. Ivan Albert PETRANSKÝ 121
- 15 Mgr. František ĎURINA 116

4. Valné zhromaždenie Matice slovenskej zvolilo za predsedu dozorného výboru Matice slovenskej JUDr. Štefana MARTINKOVIČA s počtom hlasov 221, t. j. 50,92 percenta hlasov oprávnených voličov.

- Ing. Martin Gallík získal 213 hlasov, čo je 49,08 percenta

5. Valné zhromaždenie Matice slovenskej zvolilo za členov dozorného výboru Matice slovenskej týchto 5 kandidátov:

- 1 Ing. Martin GALLÍK 291
- 2 prof. JUDr. Dr. h. c. Jaroslav CHOVANEC, CSc. 193
- 3 Mária MURDZIKOVÁ 187
- 4 Ing. Helena ZUSKÁČOVÁ 143
- 5 Ing. Milan JADROŇ 140

6. Valné zhromaždenie Matice slovenskej zvolilo za náhradníkov dozorného výboru Matice slovenskej týchto 5 kandidátov (podľa počtu získaných hlasov):

- 1 Jarmila TRUNGELOVÁ 101
- 2 MVDr., Ing. Ján BULECA 100
- 3 Ing. Ján VALUŠ 98
- 4 Ing. Juraj STREMPEK 95
- 5 Ing. Daniel PAVEL 84

Autor fotografií: Maroš SMOLEC

Pracovné predsedníctvo Valného zhromaždenia Matice slovenskej.

Vyše 500 delegátov-matičiarov prišlo z celého Slovenska.

Matičiarov pozdravili aj vzácní hostia.

Marián TKÁČ
predseda Matice slovenskej

Či som predseda?

Vážení čitatelia Slovenských národných novín, vraciam sa po dňoch, ba týždňoch rušných, plných očakávaní, nádeje, ale aj nezmyselného jedu. Chcem pokojne povedať: dobojované. Mám nádej, že sa éra nečistých vnútorných bojov proti mne, a teda vlastne aj proti Matici ako jej vrcholnému predstaviteľovi, skončila. Že už budeme úspešne bojovať za matičný program, za také postavenie Matice vnútri tohto národa, aké jej patrí. Zloženie nových matičných orgánov nám takúto šancu dáva. A my ju využijeme.

Dakujem všetkým tým matičiarom i matičným priaznivcom, ktorí prišli 18. a 19. októbra do centra národnej kultúry Slovákov a zároveň sídla Matice slovenskej, do Martina.

Dakujem všetkým tým, ktorí dali hlas mne, ale aj tým, ktorí hlasovali za protikandidátov, ak ich k tomu viedlo presvedčenie, že pre najbližšie štyri roky chcú vybrať najlepšie riešenie. Viacerí mi v sobotu ráno gratulovali s poznámkou, že tak robia napriek tomu, že ma nevolili. A ja som im povedal to, čo teraz zopakujem: cítim sa a chcem byť predsedom všetkých matičiarov, všetkých tých včeličiek, ktoré už stopäťdesiat rokov znášajú nektár do úľa. Verejne som prisľúbil, že pridám im cukru aj zo svojho, len aby výsledné produkty úľa – sladký med a liečivý propolis – čím väčší prispeli k hojeniu rán nášho národa. K liečeniu duše tohto národa, ktorá bola a je tak ťažko skúšaná a ráňaná.

Nechcel by som byť predsedom iba tých niekoľkých „trúďov“, ktorí do úľa nechcú nosiť nektár. A sú – podľa Štefana Závodníka v knihe Včelár na Slovensku z roku 1871 (z Matičných spisov č. 26) – „považáči títo totiž celkom zbytoční, ktorí pracujúcim včeličkám zhola v ničom nepomáhajú. A preto je vždy na zásobu pokrmu bohatší ten úľ, v ktorom menej trúďov sa nachodí“.

Verím, že skupinka okolo E. G. ostane iba trápnu epizódou v dejinách Matice slovenskej.

Najbližšie vydanie Slovenských národných novín 45 vyjde s dátumom 9. november 2013. Ďakujeme za vašu priazeň.

Od našich matičných prispievateľov z celého Slovenska Spod spravodajského pera

■ TIMRAVIN CHODNÍČEK

Timravínym chodníčkom vyberáme sa rok čo rok, vždy v prvú októbrovú sobotu. Na cestu z rodnej obce Boženy Slančíkovej Timravy, popri studničke, kde sedávala a tvorila, lúkou, lesom na vrch Bralce a poďho dole do Ábelovej, kde Boženka žila. Alebo túto trasu absolvujeme naopak, ak sa tak dohodneme. Už dvadsaťdva rokov mladí i starší, turisti, žiaci, ale aj zvedavci kráčajú týmto chodníkom. A príroda, okrem mála výnimiek, býva k účastníkom pochodu žičlivá. Úžasné jesenné scenérie, slnkom zaliate stráne a stromy hrajúce všetkými farbami. A k tomu príjemná atmosféra a smiech ľudí, čo si pri spomienke na známu spisovateľku a významnú osobnosť Novohradu prišli užiť ešte posledné slnečné lúče odchádzajúceho leta. A tak to bolo aj túto sobotu. Živá vrava a smiech panovali tu už od rána, keď sa pred Gymnázium Boženy Slančíkovej Timravy v Lučenci začali schádzať ľudia. Úvodné slová, prihovory, literárne písma študentov gymnázia, pár organizačných pokynov – a už sa nastupovalo do troch pristavených autobusov: smer Polichno. Tu bol pripravený bohatý program a okrem evanjelickej fary, kde sa spisovateľka narodila, bola pre účastníkov pripravená aj prehliadka výtvarných prác žiakov a študentov, ktorí sa zapojili do II. ročníka súťaže Maľujeme TIMRAVU. Umelecký zážitok s tým spojený bol podčiarknutý možnosťou zapojiť sa do žrebovania o Cenu účastníka. Nasledovalo otvorenie stálej expozície v budove bývalej školy pod názvom Škola našich predkov. Muzeálna zbierka predmetov pani Marty Galádovej tu našla svoje miesto a mohla sa tak predstaviť aj s krátkym programom všetkým prítomným. Malé občerstvenie a opäť nastal čas na presun autobusom k studničke Timrava, kde sa začínal už turistický pochod. Stúpanie po lesnej ceste či príjemná prechádzka pomedzi stro-

my – to všetko ponúkalo kopec zábavy. Tí pozornejší natrafili ešte aj na huby. A pred Ábelovou jasná vôňa guláša bola neklamným dôkazom toho, že pochúťka je pripravená. Ešte si pozrite Pamätný dom Timravy a potom hor sa ku kotlom. Ale počkať, počkať. Predtým sme ešte sľúbili vyhodnotenie výtvarnej súťaže a odovzdanie cien. No pri vyhlasovaní víťazov to vyzeralo tak, že výtvarníci zrejme nie sú turisti, a tak ceny poputujú k adresátom osobne. Na záver potom do vône guláša znelo vystúpenie folklórneho súboru Dubkáčik z Buzitky, ktorí predviedli skvelý výkon. Čo k tomu dodať? Tak ako sme si všetci priali, aby nám na sobotu padlo babie leto, no ráno to vyzeralo skôr na „chlapskú zimu“, tak nakoniec bolo krásne príjemne a už sa tešíme zas o rok. Dovidenia!

Alena REZKOVÁ

■ PREDNÁŠKA O MATICI

V tomto roku si Matica slovenská, najstaršia kultúrna a vedecká ustanovizeň Slovákov, pripomína 150. výročie svojho založenia. Vznik a mnohostranná činnosť MS, osnovanej na základe cyrilometodského duchovného odkazu, patrí bezpochyby medzi najvýznamnejšie kapitoly našich novodobých národných dejín. Žiaci 9. ročníka Základnej školy Antona Bernoláka vo Vranove nad Topľou mali v piatok 27. 9. 2013 možnosť dozvedieť sa o histórii, príčinách vzniku, význame, cieľoch, známych dejateľoch a zároveň o súčasnej podobe MS, teda o národných, kultúrno-spoločenských, športových a iných podujatiach, na ktorých sa stretávajú matičiari, ľudia duchom i telom hrdí na to, že sú národnári, na stretnutí s JUDr. Mariánom Gešperom, tajomníkom MS, a Miroslavom Gešperom, oblastným pracovníkom pre Vranov nad Topľou. Prednášajúci zdôrazňovali hlavné poslanie MS, ktorým je prebúdzanie v sebe národné povedomie a preukazovanie ho doma i

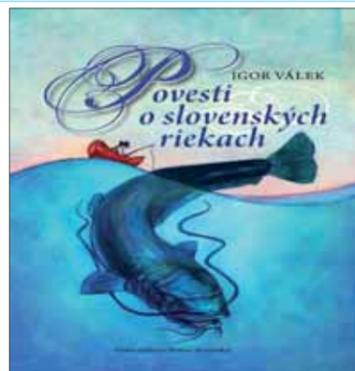
v zahraničí. Sme bohatý národ na históriu, kultúru, umenie a tradície, je dôležité zostať im verní a byť na to hrdí. Počas besedy sa našli i komunikatívni, aktívni žiaci, ktorí reagovali na otázky. Na záver stretnutia boli odmenení tričkami s logom Mladej Matice. Mnohí prejavili záujem stretávať sa na zaujímavých podujatiach organizovaných Maticou slovenskou, na ktorých sa nenásilne podchytiť noví mladí ľudia s národným cítením – lebo v mladej generácii je budúcnosť. „V kmeňi našom musíme byť Slovania, v národe našom ľudia: to je sláve, pozhnané, to je vysoké určenie naše slovanské!“

Miroslav GEŠPER

■ IVANSKÉ BABIE LETO

MO MS v Ivanke pri Nitre v spolupráci s OÚ Ivanka pri Nitre zorganizoval už 6. ročník Ivanského babieho leta. Na toto kultúrno-športové podujatie prijali pozvanie folklórne súbory z obcí Nitrianskeho kraja, a to súbor Irecki seniori z Jarku, Zbežanka zo Zbehov, a samozrejme domáci súbor Ivančanka. Naše deti priniesli tekvicové strašidlá a zapojili sa do hier, ktoré sme pre ne pripravili. Niektorým športovým disciplinám, na pobavenie všetkých prítomných, však neodolali ani dospelí. Naše pozvanie na podujatie prijali aj predsedovia z MO MS Čakajovce Genka Horváthová, z Dražoviec Juraj Civiň a z okresu Šaľa za MO MS Žihárec Judka Demjanová a za MO MS Tešedíkovo Anka Matejdesová. Na podujatí sa organizačne podieľal i Dom MS v Nitre, ktorý zastupovala Veronika Bilicová. Do hlasovania o najkrajšiu tekvicu sa zapojili všetci prítomní, pričom najkrajšie tri tekvice boli aj ohodnotené. Prítomným sa podujatie páčilo a ak opäť získame finančnú podporu z NSK a OÚ, pokúsime sa ho zopakovať. Tým sa chceme poďakovať podporovateľom projektu a všetkým účastníkom.

Margita RAČKOVÁ

Igor VÁLEK: Povesti o slovenských riekach

Prečo je Váh Váhom, Hron Hronom, Dunaj Dunajom a Revúca Revúcou? Ako sa naša najdlhšia rieka zmenila na malého vrabca? Prečo sa pltníci báli plavby popod Strečno? Na tieto a mnohé ďalšie otázky ponúka odpovede zbierka povestí, pútavým spôsobom vyrozprávaný „vodopis“ slovenských riek.

WWW.VYDAVATEL.SK

043/490 68 72

objednavky@vydavatel.sk
Vydavateľstvo Matice slovenskej tvorivo nadväzuje na vyše 140-ročnú tradíciu vydavateľskej činnosti Matice slovenskej. Okrem celej škály vydaní Matice slovenskej tu nájdete pestrý sortiment z produkcie iných vydavateľstiev na Slovensku i v Českej republike.

Marián TKÁČ: Naše dejiny v obrazoch
Autor predkladá prehľad slovenských dejín, kľúčových historických udalostí a osobností, spracovaný spôsobom prístupným mladému čitateľovi, v podobe koláže kratších textov, ilustrovaných jednak reprodukciami jstevujúcich výtvarných diel slovenských umelcov, jednak autorskými výtvarnými prácami.

PRIPOMÍNAME SI

26. októbra

– pred 165 rokmi (1848) popravili účastníkov slovenského povstania K. Holubyho a V. Šuleka

27. októbra

– pred 120 rokmi sa v Lúbeťovej narodil zakladateľ modernej slovenskej chirurgie prof. MUDr. Ján Kňazovický (1893 – 1987)

– pred 45 rokmi (1968) prijalo Národné zhromaždenie ústavný zákon o česko-slovenskej federácii, výsledok demokratizačného procesu z čias A. Dubčeka; v okupovanej krajine sa však nemohol naplniť

28. októbra

– pred sto rokmi sa v Trenčíne narodila poetka Štefánia Pártošová (1913 – 1987)

– plénum Národného výboru v Prahe schválilo zákon o vzniku ČSR; Deň vzniku Česko-Slovenska

29. októbra

– pred 90 rokmi, v roku 1923, sa uskutočnil prvý linkový let z Bratislavy do Prahy

30. októbra

– SNR v roku 1918 vydala v Martine Deklaráciu slovenského národa, v ktorej sa vyhlásila za jediného zástupcu Slovákov, zrušila zväzok Slovenska s Uhorskom a potvrdila spoluprácu s Čechmi; 95. výročie

– v roku 1968 na Bratislavskom hrade slávnostne podpísali ústavný zákon o česko-slovenskej federácii; 45. výročie

31. októbra

– 85 rokov oslavuje tanečník a choreograf Juraj Kubánka, zakladateľ SLUK-u

1. novembra

– pred 25 rokmi zomrel významný slovenský architekt, tvorca reprezentatívnych interiérov doc. akad. arch. Vojtech Vilhan (1926 – 1988)

2. novembra

– tzv. Viedenská arbitráž v roku 1938 vyhovela územným požiadavkám Maďarska, korigovala naše severné hranice s Poľskom, najmä však odtrhla 10 000 štvorcových kilometrov slovenského územia a pripojila ho k Maďarsku; 75. výročie

3. novembra

– obyvatelia Chtelnice v Maďarsku v roku 1918 vypovedali poslušnosť Budapešti a uzniesli sa pripojiť dedinu k ČSR

4. novembra

– v roku 1918 Národný výbor v Prahe vymenoval dočasnú slovenskú vládu na čele s MUDr. Vavrom Šrobárom, ktorá sa však onedlho zmenila na ministerstvo pre správu Slovenska

5. novembra

– v roku 1938 maďarské vojsko obsadilo južné Slovensko, pričom dochádzalo ku krutostiam najmä zo strany maďarských žandárov a honvédov

6. novembra

– v roku 1918 bolo v Skalici prvé rokovanie slovenskej vlády; 95. výročie

7. novembra

– rakúsko-uhorský panovník vydal rozkaz demobilizovať armádu; pre sedem miliónov vojakov sa prvá svetová vojna skončila, milión sa jej konca nedožilo

8. novembra

– roku 1918 vznikla v Starej Ľubovni Rusínska národná rada; 95. výročie

(jč)

Týždenník Matice slovenskej. Vydávajú MS a VMS, s.r.o., IČO 00 179 027, IČO 36 418 404. Martin. Šéfredaktor Maroš SMOLEC. Zástupcovia šéfredaktora Michal BADÍN a Emil SEMANCO. Sídlo: P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 40 12 837 - 8, 41 34 535, 40 12 811, e-mail: snn@matica.sk, snnredakcia@matica.sk. Filiálna redakcia: Grösslingová 23, 812 51 Bratislava. Tel: 02/ 52 96 57 52. Administrácia: Matica slovenská, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 40 12 837 - 8, 41 34 535. Tlač Ultra print, Bratislava. Rozširuje PNS, Mediaprint Kapa a redakcia. Redakčná rada: Marián TKÁČ, Ján ČOMAJ, Ján JANKOVIČ, Jaroslav CHOVANEC, Drahošlav MACHALA, Andrej STRÝČEK, Štefan SUCHÝ, Jozef ŠIMONOVÍČ. Podávanie novinových zásielok povolené OZ SsRp Banská Bystrica, č.j.1081-93-PTP z 30. 3. 1993. Objednávky na predplatné prijíma redakcia SNN, Slovenská pošta a každý doručovateľ. Objednávky zo zahraničia: redakcia SNN a Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranična.tlac@slpost.sk. Ročné predplatné 26 €, v ČR 530 Kč + 460 Kč poštovné, Európa 100€, ostatný svet 180USD. Neobjednané rukopisy a fotografie nevraciam. MIČ 49 644, ISSN 0862-8823. EV 4009/10.